

WAPENFEITEN

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Anton van Wijk

Yvette Schoenmakers

Ad Manders

Beke *reeks*

Wapenfeiten

WAPENFEITEN

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Anton van Wijk

Yvette Schoenmakers

Ad Manders

Beke // reeks

Bureau Beke

Anton van Wijk

Yvette Schoenmakers

Met medewerking van

Bo Bremmers

Tom van Ham

Nathanja Kerkhof

Antoon Smulders

Karin Tijhof

Gemeente Nijmegen (O&S)

Ad Manders

Omslagfoto

Tomas Grey

Vormgeving

Marcel Grotens

Anton van Wijk, Yvette Schoenmakers en Ad Manders

Wapenfeiten

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
2.	Opzet en uitvoering van het onderzoek	9
2.1	Definitie overvallen	9
2.2	Systeeminformatie	9
2.3	Dossierinformatie	10
2.4	Beschrijving van de resultaten	10
3.	Overvallen in Nijmegen	13
3.1	Aantal en soort overvallen	13
3.2	Overvallen nader bekeken	14
3.3	Pleegmomenten	16
3.4	Aantal daders en signalement	18
3.5	Motief en aanloop tot het delict	19
3.6	Overvallercombinaties nader bekeken	23
3.7	Uitvoering overval	24
3.8	Interactie met slachtoffer	27
3.9	Buit en vluchtmiddel	28
3.10	Kenmerken van de slachtoffers	30
3.11	Oplossing van de overval	31
3.12	Resumé	33
4.	Onopgeloste overvallen	37
4.1	Aantal en soort onopgeloste overvallen	37
4.2	Pleeglocaties en -momenten	39
4.3	Overvallers nader bekeken	40
4.4	Doel, voorbereiding en uitvoering	41
4.5	Geweld en benaderingswijze	42
4.6	Slachtoffers, buit en vluchtmiddelen	44
4.7	Resumé	45
5.	Overvallers nader bekeken	47
5.1	Aantal overvallers en algemene persoonsgegevens	47
5.2	Woonsituatie en gezinsproblematiek	48

5.3	Relaties met partner, gezin en familie	56
5.4	Opleiding en toetreding tot de arbeidsmarkt	57
5.5	Werk en financiën	59
5.6	Vrienden en dagbesteding	60
5.7	Delictgeschiedenis	61
5.8	Contacten met instanties	65
5.9	Middelengebruik	68
5.10	Persoonlijkheid en psychopathologie	69
5.11	Overzicht van de probleemgebieden	73
5.12	Resumé	77
6.	Conclusies	83
6.1	Overvallen	83
6.2	Overvallers	85
6.3	Tot slot	87
	Literatuur	91
	Bijlagen	
	1: <i>Analyseformat Overvallen en Overvallers</i>	93
	2: <i>Locaties van de in 2009 en 2010 gepleegde overvallen (n=113)</i>	105
	3: <i>Vergelijking opgeloste, onopgeloste en lopende zaken</i>	107

1 Inleiding

Gewapende overvallen hebben een enorme impact op de slachtoffers, hun omgeving en de veiligheid van de samenleving. Vanaf 2007 neemt het aantal overvallen in Nederland toe. De toenmalige minister van Justitie stelde een Taskforce Overvallen in met als doel te adviseren hoe de overvalcriminaliteit beter aan te pakken is. Een van de opbrengsten is een landelijk overzicht van overvallen (Rovers, Bruinsma, Jacobs, Jans, Moors, Siesling & Fijnaut, 2010). De onderzoekers beschrijven de landelijke ontwikkelingen in de afgelopen tien jaar met betrekking tot overvallen en overvallers. Een van de ontwikkelingen betreft de toename van woningovervallen en de afname van bankovervallen. Gegeven de ernst van het delict is het opvallend dat de buit vaak niet groot is. De onderzoekers constateren tevens een toename van vuurwapengebruik door de daders en gewonden onder de slachtoffers. De overvallers, vaak mannen tussen de twintig en dertig jaar met een getinte of donkere huidskleur, zijn bekenden van de politie en hebben eerder bijvoorbeeld vermogens- en geweldsmisdrijven gepleegd. Het recidivepercentage voor overvallen is hoog. Motieven voor de overval zijn allereerst de buit, maar ook het opzoeken van spanning en het rechtzetten van vermeend onrecht. Het merendeel van de overvallen wordt in de eigen regio gepleegd. Ook de gemeente Nijmegen heeft te maken met overvallen.

17 juni 2010 | NIJMEGEN – De politie heeft twee Nijmegenaren van zeventien en negentien jaar aangehouden voor de gewapende overval op een winkel in Nijmegen. De overvallers drongen die ochtend de zaak binnen en bedreigden de eigenaresse met een vuurwapen. De eigenaar werd op zijn hoofd geslagen en raakte lichtgewond. De daders vertrokken zonder buit. Na de overval werd een SMS-alert verstuurd. Onderzoek leidde woensdag naar de negentienjarige verdachte. In zijn woning werd een gasalarmpistool gevonden. Beide verdachten worden vrijdag voorgeleid.

In bovenstaand nieuwsbericht is in een notendop weergegeven wat typerend is voor de problematiek waar de gemeente Nijmegen sinds het voorjaar van 2009 in toenemende mate mee is geconfronteerd.

Het gaat volgens de politie om:

- een toename van het aantal (gewelddadige) overvallen: in 2009 en 2010 zijn er 113 overvallen gepleegd;
- een relatief jonge dadergroep: piek tussen de 18 en 25 jaar;
- slachtoffers vooral in het midden- en kleinbedrijf: het lijkt erop dat veel daders zijn begonnen met straatroof en via overvallen op taxichauffeurs de stap gemaakt hebben naar het midden- en kleinbedrijf; een sector waar het niveau van beveiliging over het algemeen lager is;
- impulsieve en niet goed voorbereide overvallen.

Gegeven de stijging van het aantal overvallen heeft de politie in oktober 2009 een 'Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden' (SGB0) ingesteld, die belast is met de opsporing van overvallers en straatrovers. Eind 2010 zijn de eerste resultaten van de opgeloste overvallen gepresenteerd aan de gezagsdriehoek in de gemeente Nijmegen.

Naar aanleiding van die presentatie kwam het verzoek om een verdiepende fenomeenanalyse uit te voeren met betrekking tot de gepleegde overvallen en aangehouden verdachten. Ten behoeve van de fenomeenanalyse zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. *Delicten* – wat is er kenmerkend voor de wijze waarop de overvallen worden gepleegd? Bij deze onderzoeksvraag wordt ingegaan op de modus operandi van de daders, wanneer de delicten worden gepleegd, het gebruik van geweld, de mate van calculatie, de wijze van vervoer en de buit.
2. *Daders* – wat zijn de kenmerken en achtergronden (profiel) van aangehouden overvallers? Ingezoomd wordt onder andere op persoonskenmerken, maatschappelijke positie, criminele carrière en het al dan niet deel uitmaken van een problematische jeugdgroep.
3. *Verschillen* – in hoeverre verschillen de opgeloste van de onopgeloste overvallen wat betreft de bekende delict- en dadergegevens?

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk worden de opzet en uitvoering van het onderzoek beschreven. In hoofdstuk drie en vier worden achtereenvolgens de resultaten beschreven van de analyses van de overvallen (delict) en overvallers (daders) in Nijmegen. In hoofdstuk vijf wordt aandacht besteed aan de onopgeloste overvallen en in het laatste hoofdstuk staan de conclusies.

2 Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we de opzet en uitvoering van het onderzoek naar de overvallen en overvallers in de gemeente Nijmegen. Als eerste staan we stil bij de omschrijving van het begrip 'overval'. Vervolgens wordt in de tweede paragraaf ingegaan op de kwantitatieve gegevensanalyses over 113 overvallen en 36 overvallers.¹ De derde paragraaf gaat in op de kwalitatieve analyses van de overvallen en overvallers op basis van de strafdossiers.

2.1 Definitie overvallen

In het Wetboek van Strafrecht (WvSr) staat geen eenduidige definitie van 'overvallen'. In geval van een overval zijn de artikelen 312 en 317 van het Wetboek van Strafrecht van toepassing. In artikel 312 is sprake van 'diefstal voorafgegaan, vergezeld, of gevolgd door geweld of bedreiging met geweld jegens personen'. In art. 317 Sr gaat het om 'door geweld of bedreiging met geweld iemand dwingen tot afgifte van een goed'.

Een overval moet worden onderscheiden van straatroof, een delict dat ook onder beide voornoemde wetsartikelen kan vallen.² De Taskforce Overvallen omschrijft een overval als volgt: 'het met geweld of bedreiging met geweld wegnemen of afpersen van enig goed, gepleegd tegen personen in een afgeschermd ruimte of op een gepland of georganiseerd waardetransport, of de poging daartoe'.³ Een overval dient dus plaats te vinden in een "afgeschermd ruimte" zoals een woning, winkel, bank of bedrijf. Ook een beroving bij een geldautomaat in een afgesloten ruimte valt onder de definitie. Onder een "gepland of georganiseerd (waarde-)transport" worden onder meer particuliere geldlopers die beroepsmatig geld bij zich hebben verstaan, zoals taxi-, bus- en vrachtwagenchauffeurs en maaltijd-bezorgers (bijvoorbeeld pizzakoeriers).

2.2 Systeeminformatie

Van de politie Gelderland-Zuid, in casu het SGBO, is een bestand ontvangen waarin de volgende gegevens staan geregistreerd over de 113 overvallen die in 2009 en 2010 in Nijmegen zijn gepleegd: soort overval, aantal daders, signalement van de dader(s), gegevens over de uitvoering van de overval, gegevens over slachtoffer(s) en gegevens over de buit. Verder is aangegeven of de zaak door de politie is afgehandeld en of de zaak is opgelost.⁴

Voor het in kaart brengen van de kenmerken van de bekende of onbekende verdachten is eveneens een bestand van de politie verkregen. In dat bestand is onder andere informatie opgenomen over het signalement en de leeftijd. Tevens zijn van de bekende overvallers alle strafbare feiten en registraties uit het herkenningssysteem (HKS) en bedrijfsproces-sensysteem (BVH) van de politie opgevraagd.

Voor zover beschikbaar hebben we aan het bestand van de politie extra kenmerken van de verdachten toegevoegd. Daarvoor zijn diverse registraties geraadpleegd (GBA, jongeren-loket, leerplicht, shortlist van problematische jeugdgroepen in Nijmegen). Ook hebben we – voor zover mogelijk – bekeken in hoeverre de in Nijmegen woonachtige verdachten bij instanties in beeld zijn in het kader van een strafrechtelijke en/of zorgaanpak. Daarvoor is gebruikgemaakt van informatie van het veiligheidshuis en de registraties van de wijkteams (aanpak multiprobleemhuishoudens).

2.3 Dossierinformatie

Om meer inzicht te krijgen in de achtergronden en kenmerken van de overvallen en overvallers is een kwalitatieve analyse uitgevoerd van de dossiers die zijn opgemaakt naar aanleiding van de 28 opgeloste overvallen. Deze dossiers zijn opgevraagd bij het openbaar ministerie. Zij bevatten naast de processen-verbaal vaak ook rapportages van bijvoorbeeld de Reclassering die de achtergronden en persoonsgegevens van de overvallers beschrijven. In totaal zijn vijftien van 28 zaken bestudeerd.⁵ Aan de hand van een vooraf opgesteld analyseformat zijn de overvallen bestudeerd, waarbij onder meer de aanloop tot het delict is onderzocht en de wijze waarop de overvallers het delict hebben voorbereid en uitgevoerd. De achtergronden en kenmerken van de opgeloste overvallen zijn vergeleken met 28, willekeurig geselecteerde, onopgeloste overvallen teneinde – op kwalitatieve wijze – te bepalen in hoeverre en op welke gebieden beide van elkaar verschillen.

De vijftien bestudeerde, opgeloste overvallen zijn uitgevoerd door in totaal 22 verdachten. In de dossiers is informatie te vinden over deze bekende verdachten, onder meer over de gezinnen, vrijetijdsbesteding, middelengebruik en psychische problemen. Als bron daarvoor hebben rapportages van de reclassering gediend, verklaringen van de verdachten zelf en in enkele gevallen pro Justitia rapportages die zijn opgemaakt naar aanleiding van de overval. Van de meerderjarige verdachten is vaak meer informatie in de dossiers beschikbaar, omdat bij deze personen bijvoorbeeld ook een risicotaxatie-instrument kan worden afgenomen.⁶ Ook de persoonsgegevens zijn aan de hand van dit analyseformat beschreven.⁷ In tabel 2.1 wordt een schematisch overzicht gegeven van de aantallen overvallen en overvallers uit dit onderzoek.

2.4 Beschrijving van de resultaten

Samenvattend, is er zowel systeem- als dossierinformatie voorhanden over de gepleegde overvallen en overvallers. In het hoofdstuk over de overvallen (hoofdstuk 3) worden beide soorten informatie (systeem en dossier) omwille van de leesbaarheid geïntegreerd behandeld. Het hoofdstuk over de onopgeloste zaken (hoofdstuk 4) is gebaseerd op processen-verbaal. Hoofdstuk 5 gaat over de opgepakte overvallers. In de hoofdstukken worden

citaten gebruikt ter illustratie of verduidelijking. Alle citaten zijn afkomstig uit de bestudeerde dossiers of de processen-verbaal van de politie en geanonimiseerd. In de rest van de rapportage wordt omwille van de leesbaarheid gesproken over 'overvallers'. Zoals eerder in dit hoofdstuk toegelicht, gaat het in juridische zin om verdachten. Voor de leesbaarheid worden de aantallen in de hoofdstukken niet altijd in de lopende tekst vermeld; in dat geval worden de aantallen in een voetnoot weergegeven.

Tabel 2.1 – Aantallen (geanalyseerde) overvallen en overvallers (2009/2010)

Overvallen	aantal	Overvallers	aantal
Totaal gepleegd	113	Aangehouden	36 ⁸
Opgeloste zaken	28	Geanalyseerde dossiers	22
Geanalyseerde zaken	15		
Lopende zaken	34		
Onopgeloste zaken	51		
Geanalyseerde zaken	28		

Noten

1. De kwantitatieve analyses zijn verzorgd door de afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente Nijmegen. Voor de leesbaarheid wordt in dit rapport gesproken over 'overvallers'; strikt genomen, is er sprake van verdachten van overvallen omdat we primair uitgaan van politieke informatie.
2. Het SGBO van de politie Gelderland-Zuid behandelt overigens beide typen delicten (straatroof en overvallen).
3. Deze definitie wordt ook gebruikt in het registratiesysteem LORS (Landelijk Overvallen en Ramkraken Systeem).
4. Onder 'opgelost', wordt hier verstaan dat de politie verdachten heeft aangehouden en het proces-verbaal heeft opgestuurd naar het openbaar ministerie voor verdere afhandeling.
5. De overige dossiers konden niet worden ingezien omdat de betrokken overvallers nog moesten voorkomen, dan wel in hoger beroep waren gegaan.
6. Bij tien van de 22 overvallers is, meestal door reclassering, een RISc-analyse afgenomen. RISc staat voor RecidiveIn-schattingsSchalen. Dit betreft een gestandaardiseerde vragenlijst, inclusief beoordeling van de ernst van de problemen op de diverse leefgebieden, die de reclassering opmaakt na de aanhouding van de verdachte, waarmee de ernst van de problematiek op verschillende domeinen is gemeten, alsmede het recidiverisico. Bij minderjarigen wordt geen RISc-analyse afgenomen. Van tien van de dertien meerderjarige verdachten was een RISc-rapportage beschikbaar. Bij de overige meerderjarigen en de minderjarigen was er meestal wel een kort reclasseringsrapport of voorlichtingsrapport van een andere instantie aanwezig, zoals een verslavingsinstelling of een psychologisch dan wel psychiatrisch consult.
7. Zie bijlage 1 voor het complete analyseformat (overvallen en overvallers).
8. Hiervan komen er 29 uit Nijmegen, de overige personen komen uit andere steden.

3 Overvallen in Nijmegen

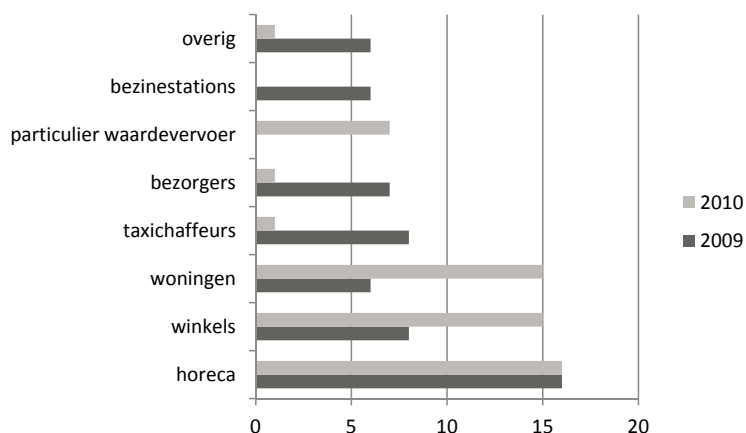
In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten van het onderzoek met betrekking tot de kenmerken en achtergronden van de overvallen. De overvallers en hun persoonskenmerken worden later in het rapport besproken. We geven eerst een overzicht van de aantallen en soorten overvallen en beschrijven de motieven voor en aanloop tot de overval. Vervolgens wordt ingegaan op de dader(combinatie), de voorbereiding en uitvoering van de overval. Tevens worden enkele slachtofferkenmerken aan de orde gesteld. Er wordt beschreven hoe de interactie tussen dader(s) en slachtoffers is te typeren, waaronder het al dan niet toepassen van geweld. Daarna volgen de gegevens over de buit en vluchtmiddelen. Besloten wordt met de houding van de overvallers ten aanzien van het delict en de wijze waarop de overvallen tot een oplossing zijn gekomen. Voor de beschrijving van de overvallen maken we zowel gebruik van de systeeminformatie als de resultaten uit de dossieranalyse.¹

3.1 Aantal en soort overvallen

In 2009 en 2010 hebben in totaal 113 overvallen plaatsgevonden in de gemeente Nijmegen. De meest voorkomende soorten overvallen waren overvallen op horecagelegenheden (met name snackbars), winkels (onder meer supermarkten) en woningen. Opvallend zijn de verschillen tussen 2009 en 2010. In 2009 zijn er meer overvallen op taxichauffeurs, bezorgers en benzinstations dan in 2010, terwijl in 2010 de winkel- en woningovervallen fors toenemen.²

Bekeken is of bepaalde soorten overvallen geconcentreerd in bepaalde gebieden voorkomen. Voor alle soorten overvallen bleek te gelden dat deze verspreid over de stad plaatsvonden. In bijlage 2 staat een overzicht van alle overvallen in Nijmegen. Op de kaart is te zien dat er naar verhouding weinig overvallen gebeuren in Nijmegen Oost en een deel van Zuid en relatief veel in en om het centrum alsmede in de wijk Lindenholt. Opvallend is dat er in het centrum geen overvallen zijn op horecagelegenheden, maar dat die vooral voorkomen in het onderste deel van Zuid en Lindenholt.

Figuur 3.1 – Aantallen overvallen in gemeente Nijmegen (2009 en 2010)

Woningovervallen nader bekeken

Wat is er verder bekend over de woningovervallen? Van de 21 overvallen op woningen in 2009 en 2010 vonden er vier in het stadscentrum plaats. In al die gevallen ging het om overvallen op alleenstaande ouderen. Elf overvallen op woningen vonden plaats in zogenaamde aandachtsgebieden (wijken met relatief veel bewoners in een zwakke sociaaleconomische positie en relatief veel goedkopere huurwoningen).³ De overige zes woningovervallen vonden plaats in "betere" wijken. Uit de registraties van de politie blijkt verder dat van de 21 woningovervallen er tien werden gepleegd op alleenwonenden (van wie zes ouder dan 65 jaar, van wie drie mannen en drie vrouwen), zes op stellen zonder kinderen (van wie twee ouder dan 65 jaar), drie op gezinnen en een op een jong stel. Bij vier woningovervallen werd excessief geweld gebruikt tegen ouderen. Dertien overvallen vonden plaats bij Nederlandse huishoudens, vier bij huishoudens van niet-westerse herkomst en vier bij andere huishoudens (westerse herkomst of combinaties). Bij meerdere woningovervallen zijn er volgens de politie aanwijzingen dat er een verband is met criminele activiteiten van het slachtoffer (bijvoorbeeld ripdeals). Dit geldt overigens niet voor de overvallen op bejaarde mensen.

3.2 Overvallen nader bekeken

Van de politie hebben we in februari 2011 een bestand gekregen van verdachten van de in 2009 en in 2010 in Nijmegen gepleegde overvallen. Het gaat om 36 verdachten, die bij 28 overvallen (zaken) horen.⁴ Hiervan zijn er vijftien nader bestudeerd met behulp van het strafdossier.⁵ Zie tabel 3.1 voor de aantallen en aard van de overvallen.

Tabel 3.1 – Aantal en aard overvallen (opgelost en geanalyseerd)

Overvallen	Opgelost	geanalyseerd
winkels	8	3
pizzakoeriers	5	5
snackbars	3	1
taxichauffeurs	3	2
woningen	4	1
benzinstations	2	2
restaurants	1	1
café	2	-
totaal	28	15

Van de opgeloste winkel- en woningovervallen zijn relatief weinig dossiers bestudeerd.⁶ Daarentegen zijn wel alle zaken van opgeloste overvallen op pizzakoeriers en benzinstations geanalyseerd. Ter illustratie volgt hieronder een aantal korte beschrijvingen van de verschillende overvallen.

Benzinestation

's Avonds, net voor sluitingstijd, komt een groene auto bij het pompstation aanrijden. Vanuit de richting van de pomp komt een man aangelopen. Hij loopt rechtstreeks naar de kassa. Daar vraagt hij om 'vloeï'. Nadat hij geld, 1 euro, op de toonbank heeft gelegd, doet de kassamedewerker de kassalade open. Wanneer deze open is, haalt de dader een mes uit zijn mouw. Hij zegt 'ga weg'. Daarop leunt de man over de balie heen. Hij haalt eurobiljetten uit de la en loopt vervolgens weg naar de uitgang in de richting van de pompen. Uit de camerabeelden blijkt dat het gebeuren in totaal 39 seconden heeft geduurd.

Pizzakoerier en bedrijf

Een pizzabezorger komt in juni tegen middernacht aan de achterkant van het bedrijfspand aan en wil het pand via de achterdeur betreden. Wanneer hij voor de achterdeur staat, hoort hij geroez over het grind en krijgt een trap tegen zijn knieën waardoor hij uit evenwicht raakt. Onder bedreiging van een vuurwapen wordt hij gedwongen de achterdeur te openen. De pizzakoerier gebruikt hiertoe de sleutel als niemand op gebons op de deur reageert. Binnen moet hij onder bedreiging van wapens van de twee overvallers op de grond gaan liggen. Het geld wordt door een andere medewerker onder bedreiging van een vuurwapen door de grote dader (er is ook een 'kleine' dader) in een plastic tas gestopt; de overvallers vragen ook naar de kluis en overleggen of zij op het tijdslot van een kwartier zullen wachten. Een van de medewerkers wordt gedwongen in het kantoor op zijn knieën op de grond te gaan zitten en krijgt een vuurwapen op zijn hoofd gericht.

Pizzakoerier

Op een avond in juli krijgt een pizzakoerier de opdracht om een pizza te bezorgen in Nijmegen. Daar aangekomen, wordt er niet gereageerd op het aanbellen door de pizzakoerier en wil de pizzakoerier terugrijden naar de vestiging. Vlak voordat hij weg wil rijden, komen er twee jongens op een scooter aangereden die beiden een bivakmuts op hebben. Deze twee personen stoppen bij hem en zeggen hem dat hij zijn portemonnee af moet geven. Daarbij wordt een mes op de keel van het slachtoffer geduwd. Nadat het slachtoffer de portemonnee heeft afgegeven, wordt het mes in zijn zij gezet door de bestuurder en wordt hij gedwongen zijn mobiele telefoon af te staan. Nadat ook zijn telefoon is afgenomen, geeft een van de overvallers hem twee klappen op het hoofd. Daarna vluchten de jongens op de scooter.

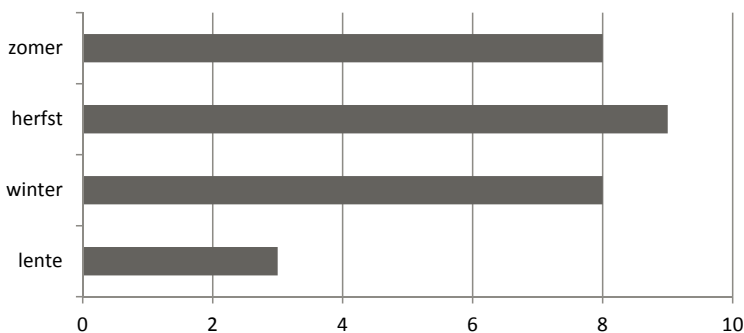
Cafetaria

Twee personen met een bivakmuts over het hoofd getrokken en handschoenen aan komen de cafetaria binnen rennen. Met het pistool op hem gericht, wordt het slachtoffer gesommeerd de kassalade open te doen. Nadat deze geleegd is, vragen de overvallers om meer geld. Dit is er niet. Dat wordt hun ook duidelijk als ze, voordat ze vluchten, enkele lades achter de toonbank openen. Tijdens de overval houdt dader 1 de wacht bij de deur en houdt hij een klant die naar buiten wil gaan op een rustige wijze tegen. Dader 2 vraagt om het geld en bedreigt de medewerker met het vuurwapen.

3.3 Pleegmomenten

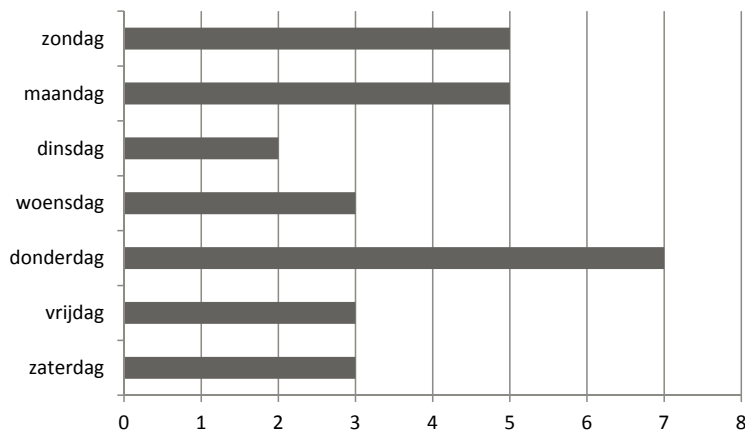
Wanneer worden de overvallen gepleegd? Deze vraag is alleen te beantwoorden voor de opgeloste overvallen; voor de overige overvallen staat die informatie niet in het aangeleverde bestand. Er is als eerste gekeken in welke jaargetijden de overvallen plaatsvinden (zie onderstaande figuur). In de herfst wordt – in vergelijking met de overige jaargetijden – het grootste aantal opgeloste overvallen gepleegd. Er is nagegaan of bepaalde overvalobjecten ook in bepaalde jaargetijden worden overvallen, maar de kleine aantallen laten hierover geen eenduidige conclusies toe.

Figuur 3.2 – Opgeloste overvallen naar jaargetijde (n=28)

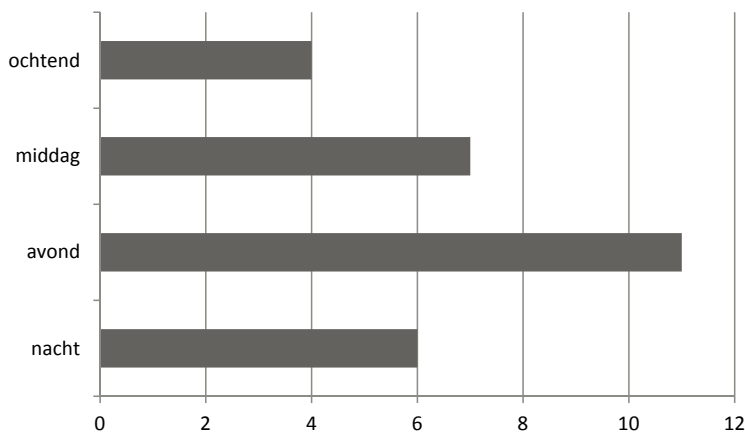
De meeste overvallen worden op donderdag gepleegd, de minste op dinsdag (figuur 3.3)

Figuur 3.3 – Opgeloste overvallen naar pleegdag (n=28)

De analyses naar moment op de dag geven iets meer inzicht (zie volgende figuur). De meeste opgeloste overvallen zijn 's avonds gepleegd; in de ochtend vonden de minste overvallen plaats.

Figuur 3.4 – Opgeloste overvallen naar pleegmoment (dagdeel; n=28)

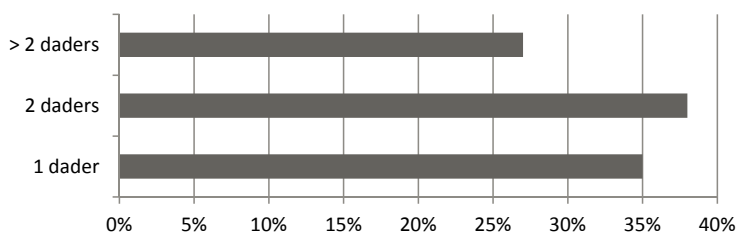
De vier overvallen in de ochtend blijken winkelovervallen te zijn. De overvallen in de middag zijn winkelovervallen en woningovervallen. In de avonden gaat het om de overvallen op pizzakoeriers, pompstations, snackbars en restaurants.

De twee overvallen op de cafés en twee taxichauffeurs vinden 's nachts plaats tezamen met een winkel- en woningoverval.

3.4 Aantal daders en signalement

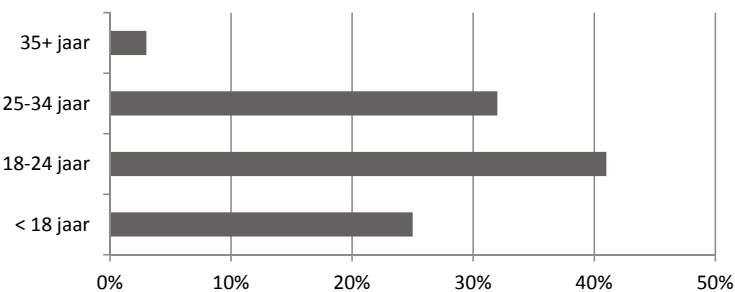
Vrijwel alle overvallers zijn, conform het landelijke beeld, man. In een derde van de gevallen worden de overvallen, blijkens de systeeminformatie, door één persoon gepleegd. Bij ruim een derde van de overvallen is sprake van twee daders. Bij de rest gaat het om drie of meer daders.

Figuur 3.5 – Aantal overvallers betrokken bij overval (n= 113)

Uitgaande van de signalementen uit de systemen van de politie is de gemiddelde leeftijd van de daders van overvallen 22 jaar. Op grond van de signalementen is te zeggen dat circa twee derde van de daders van overvallen jonger dan 25 jaar is; bij 25 procent van de overvallen waren daders van beneden de achttien jaar betrokken.^{7/8}

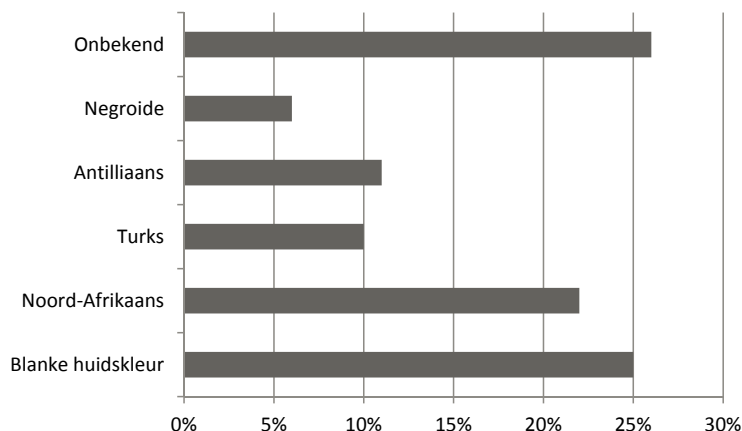
Figuur 3.6 – Leeftijden overvallers (op basis van signalement, n= 113)⁹

Bij de overvallen op horecagelegenheden en winkels is het percentage daders beneden de 25 jaar groot. En bij de overvallen op woningen, particulier waardevervoer en taxichauffeurs blijkt het percentage daders in de leeftijdscategorie 25-34 jaar juist groot, zo blijkt uit aanvullende analyses.

Voor ruim een kwart van de daders geldt dat er geen signalement met een omschrijving van de huidskleur is in de systemen van de politie (veel daders hebben een bivakmuts over het hoofd getrokken). Voor zover de huidskleur wel in de signalementen is opgenomen, is deze duidelijk vaker getint (76%) dan blank (24%). Kijken we naar de daders, die volgens het signalement van niet-westerse herkomst zijn, dan valt op dat Noord-Afrika het meest als herkomst genoemd wordt (vooral Marokko).¹⁰

Figuur 3.7 – Etniciteit op basis van signalement (n= 113)

3.5 Motief en aanloop tot het delict

In de dossiers is gezocht naar informatie die de ontstaansgeschiedenis van de gepleegde overvallen inzichtelijk maakt. Aan een daadwerkelijke overval kan immers een periode voorafgaan waarin het voornemen wordt geboren om een overval te plegen. De vraag is hoe de overvallers ertoe komen om een overval te plegen. Deze vraag hangt nauw samen met het motief. De motieven lijken te liggen op het gebied van financieel gewin, honger/eten (gelegenheid), erbij willen horen, spanning ('kick') en genoegdoening. Deze worden achter-eenvolgens besproken.

Uit de bestudeerde overvallen valt op te maken dat geld het primaire doel is voor de meeste overvallen, uitgaande van het gegeven dat de verdachten tijdens de overval naar geld vragen.

Achter deze voor de hand liggende verklaring schuilt in sommige gevallen meer, hoewel dat niet altijd even duidelijk in de dossiers is terug te vinden. In een paar zaken geven de overvallers aan dat zij geen geld meer hadden en in de overval een gemakkelijke manier zagen om aan geld te komen. In twee zaken zeggen de overvallers dat het slachtoffer hen nog geld verschuldigd was (zie ook verderop in deze paragraaf). In twee andere zaken wordt expliciet gesproken over schulden van de overvallers zelf.

'A. heeft een grote schuld (140.000 euro) en ziet het niet meer zitten. Hij heeft geen werk meer, hij is net verhuisd, omdat hij zijn huis met schuld heeft verkocht. Hij wil met het geld van de overval de huur betalen, zo vertelt hij in het verhoor. De huur van zijn huidige huis is 800 euro. A. overvalt een tankstation en maakt 250 euro buit.'

Bij twee overvallen op pizzakoeriers, die over het algemeen weinig geld bij zich hebben, lijkt ook het eten een rol te spelen bij de overval. De overvallers hebben naar eigen zeggen honger ('een paar dagen niet gegeten') en hebben naast het geringe geldbedrag ook de bestelde pizza's meegenomen.

In verschillende zaken waarbij er sprake is van meer dan een overvaller, lijken groepsdynamische processen een rol te spelen bij het plannen en uitvoeren van de overval. Dat heeft voornamelijk te maken met de mate van beïnvloedbaarheid van sommige overvallers ('geen nee' durven zeggen, erbij willen horen, net als zijn vrienden ook geld op zak willen hebben, onder druk worden gezet om mee te doen).

'R. geeft aan dat het allemaal K.'s idee was, hij zich heeft laten beïnvloeden, dat hij zelf geen 'nee' durfde te zeggen. K. zei dat hij wist hoe ze aan geld konden komen, op welke manier hij een overval kon plegen en dat hij dat al vaker gedaan had.'

'M. zegt bang te zijn geweest voor R. Een dag voor de overval is hij door R. met een mes bedreigd. R. zou 500 euro schuld hebben gehad en M. moest meedoen met de overval.'

'Waarom J. meedeed, weet hij eigenlijk niet. Hij wilde gewoon een goede vriend zijn voor S., die geld nodig had.'

In sommige dossiers worden de overvallers beschreven als jongeren die de overval voor de kick hebben gepleegd; ze vinden het wel 'stoer' om een dergelijk misdrijf te plegen. Geld lijkt hierbij van secundair belang. In elk geval voor een van de overvallers.

'S. vroeg 's ochtends: "wil je dat winkeltje overvallen?" J. zei: "Hoe dan?", waarop S. antwoordde: "met een pistool. J. zei: 'we doen het gewoon'. "we stonden een beetje voor de spiegel, zo van, tja, hoe doe je dat? Ik had een Peruaanse muts, een soort bivakmuts op en een bandana".'

'Volgens het pro Justitia rapport gaat het bij M. om de goedkeuring van anderen en erbij willen horen. Hij staat sterk onder invloed van zijn criminele vrienden. M. zegt zelf dat het hem om de 'kick' ging. In de media en van vrienden heeft hij al vaak gehoord over winkelovervallen. Het lijkt hem een makkelijke manier om aan geld te komen, ook al heeft hij dat niet echt nodig.'

Bij voornoemde verklaringen past het voorbehoud dat het verklaringen zijn van de overvallers zelf, die er mogelijk alle belang bij hebben om hun aandeel in de overval te minimaliseren ten koste van hun mededader(s).

Bij één overval lijkt wraak, genoegdoening het motief. Het slachtoffer had de mobiele telefoon van een van de daders als onderpand geëist voor een taxirit en niet meer teruggegeven.

'Daar stonden alle belangrijke afspraken en nummers in. Ik was gewoon boos, ik kreeg het gevoel van: klootzak.'

Deze overvallers lokken de taxichauffeur een paar dagen later in de val en nemen behalve de betreffende telefoon ook geld, de telefoon van de chauffeur en zijn taxi mee, met de bedoeling om de auto te verkopen, zo blijkt uit het proces-verbaal. Volgens de overvallers hadden ze de taxi meegenomen omdat ze geen vervoer hadden.

Aanloop tot het delict

Hoe kan – gegeven de verschillende motieven en achterliggende redenen – de aanloop tot de overval worden getypeerd? Voor zover de dossiers daarover informatie verschaffen, is duidelijk dat er meestal een bepaalde aanloop voorafgaat aan de overval. De impuls-overvallen behoren in elk geval niet tot de bekende c.q. opgeloste zaken. Ook aan ogenschijnlijke impulsieve overvallen gaat meestal een bepaalde periode van overdenking en voorbereiding vooraf. Er is binnen de bestudeerde dossiers een uitzondering waarbij de overval uit het niets lijkt te komen. In dat geval gaat het om een drugsverslaafde die bij een taxichauffeur een briefje van 200 euro wil wisselen om bij zijn dealer drugs te kunnen kopen. De chauffeur heeft alleen 50 euro. De junk pakt een mes uit zijn zak en grist onder bedreiging de 50 euro uit de hand van de taxichauffeur.

De aanloop tot de overval bestaat in verschillende dossiers uit een periode van enkele dagen. Een van de overvallers oppert het idee om een overval te plegen, de mededader stemt daarmee in. Blijkens enkele dossiers gebruiken de overvallers die tijd om zich voor te bereiden op de overval. Dat kan bijvoorbeeld het regelen van vuurwapens zijn, diefstal van kentekenplaten, het regelen van geschikte kleding en het posten bij een restaurant om te zien op welke dagen en tijden het druk is.

'S. en J. hebben enige dagen gedacht en gesproken over het overvallen van het restaurant. Volgens S. hebben hij en de mededader de week ervoor wel al gekeken bij het restaurant of zij het toen konden overvallen en hebben ze verschillende locaties in Nijmegen bekeken om te overvallen, maar omdat het op verschillende momenten te druk was, hebben zij alleen gekeken. Een poosje later gaan ze terug om te kijken hoe rustig het dan is en besluiten zij de overval door te zetten.'

Enkele overvallers hebben enkele dagen nodig voordat ze het delict kunnen uitvoeren, vanwege de aanwezigheid van het beoogde slachtoffer op een bepaalde locatie. In twee overvallen was het slachtoffer geld schuldig aan de dader (althans volgens de dader) en heeft

de dader het slachtoffer op een gegeven moment in zijn woning overvallen en hem het geld afhandig gemaakt.

In geen van de dossiers is te lezen dat een overvaller zich in de dagen voor de overval wil terugtrekken, bijvoorbeeld omdat een overval een ernstig vergrijp is waar een lange gevangenisstraf op staat.

Uit de dossiers wordt duidelijk dat sommige overvallers wel over een 'drempel' heen moeten om de overval daadwerkelijk uit te voeren. Het idee om een overval te plegen – als gemakkelijke manier om aan geld te komen – komt in hun gedachten op waarna ze er een tijdje over blijven nadenken en in sommige gevallen ook twijfelen of ze het wel willen doen. Die twijfel kan tot kort voor de overval nog opspelen, zoals blijkt uit onderstaand citaat.

'M. zegt dat hij die dag om 6.30 uur met de auto is weggereden. Hij deed alsof hij ging werken (richting zijn vriendin), omdat hij niet wilde laten blijken dat hij geen werk meer had. M. is toen rondjes in Nijmegen gaan rijden. Hij geeft aan dat het een week eerder al door zijn hoofd heen was geschoten om een tankstation te overvallen. Hij zegt dat alles misloopt (problemen met zichzelf, lange wachlijsten, hij wordt nergens geholpen, hij moet weer verhuizen, hij heeft leningen die hij terug moet betalen, grote schulden). Hij komt uiteindelijk bij een bepaald tankstation uit, omdat er veel vluchtwegen zijn. Rond 10.00 uur die dag is hij voor het eerst bij het tankstation geweest om te kijken, vervolgens om 12.30 uur weer. Hij heeft zijn auto toen bij de stofzuiger geparkeerd, maar ging er niet uit. Omdat hij dacht 'waar ben ik mee bezig' is hij weer weggereden. Rond 15.00 uur is hij weer teruggegaan naar het tankstation. Toen was het te druk. Om 19.00 uur is hij weer naar het tankstation gegaan en dacht: 'nu doe ik het, ik ga het tankstation overvallen'. Hij heeft eerst bij de stofzuiger staan wachten. Rond 19.30 uur dacht hij "nu moet het gebeuren" omdat het tankstation om 20.00 uur dichtging.'

Een ander voorbeeld van twijfel bij de overvallers betreft een overval op een winkel waarbij de overvallers buiten staan te wachten en twijfelen of ze zullen doorzetten. Ze hebben toen beiden tot drie geteld en zijn naar binnen gegaan.

Het komt voor dat vlak voor de overval nog een andere persoon wordt gevraagd om mee te doen. In de zaak van de overval op een Chinees restaurant is vlak voor het delict nog een mededader gevraagd (van elf jaar) om mee te gaan voor de uitkijk.

De dossiers van overvallen op pizzakoeriers geven het minst inzicht in de aanloop tot het delict. Dit komt mede doordat de overvallers het delict ontkennen. Een uitzondering is een overval waarbij blijkt dat de overvaller eerder heeft getracht de overval uit te voeren, zonder resultaat.

'Op genoemde datum en tijdstip vindt na een telefonische bestelling van een pizza een beroving plaats op het adres waar de pizza afgeleverd had moeten worden. De pizzakoerier werd ter plaatse aangesproken door een jongeman die hem onder bedreiging van een mes dwong tot afgifte van de goederen en geld. De bestelling werd door de dader op een andere naam gedaan, maar wel met het eigen nummer. De dader had enkele dagen daarvoor ook al een telefoontje gepleegd met gebruik van dezelfde valse naam. Deze bestelling werd, omdat men het niet vertrouwde nadat de telefoon ter verificatie niet werd opgenomen, niet bezorgd. Verdachte heeft toen een half uur later nogmaals gebeld, waarop hem werd verteld dat het telefoonnummer niet klopte. De verdachte gaf toen een ander nummer, dat bij de latere beroving ook gebruikt is. Die bestelling is niet geleverd, omdat men het niet vertrouwde.'

3.6 Overvallercombinaties nader bekeken

In de bestudeerde dossiers is bekeken waar de overvallers elkaar van kennen en of er leiders en meelopers zijn te onderscheiden binnen de groep overvallers.¹¹ De meeste overvallers kennen elkaar – voor zover bekend – van (het rondhangen) in de buurt en/of van school. Sommigen noemen elkaar vrienden en komen ook bij elkaar thuis, bijvoorbeeld om er te overnachten of te eten. Die vriendschap kan enkele jaren duren. Voor andere overvallers geldt naar eigen zeggen dat ze elkaar pas een paar maanden kennen, bijvoorbeeld via de coffeeshop. Een stel overvallers kent elkaar net een maand via het werk en besluit dan om een overval te plegen. Een ander stel heeft elkaar ontmoet in de jeugdgevingenis en komt elkaar later bij een gemeenschappelijke kennis tegen. De straatcultuur lijkt echter de belangrijkste gemeenschappelijke deler tussen de overvallers.

'De daders zijn vrienden van elkaar en gaan eigenlijk iedere dag wel met elkaar om. Zij hangen dan bijvoorbeeld rond in de stad of rijden naar de coffeeshop om een jointje te halen. Volgens M. kennen zij elkaar nog niet zo lang. M. woont sinds drie maanden in de wijk en gaat sinds twee maanden met N. om.'

Uit de dossiers blijkt een bepaalde rolverdeling tussen de overvallers die gezamenlijk opereren. Degene die met het idee komt om een overval te plegen, is meestal ook de persoon die zorgt voor het (vuur)wapen, die de mededader bepaalde opdrachten geeft, de slachtoffers bedreigt met het wapen en tegen de slachtoffers praat. Er lijkt dus een 'leider' te zijn op verschillende onderdelen.

'Toen heb ik gezegd, we gaan niemand pijn doen en we gaan met een Marokkaans accent praten enzo, want in Oost plegen veel Marokkanen overvallen.'

'R. heeft door zijn leeftijd (25 jaar) al overwicht op de andere twee overvallers (van 17 en 18 jaar). R. zegt onder andere tegen de mededaders dat ze de bedrijfsleider niet mogen schoppen.'

'P. heeft de pizza's besteld met zijn telefoon en later ook de bezorger bedreigd met een mes.'

Het fysieke geweld (zie ook verderop) lijkt ook van de 'leider' uit te gaan. Hij is degene die de gang van zaken bepaalt, ook of en wanneer er naar zijn idee geweld noodzakelijk is.

'S. komt met het idee om de betreffende winkel met een pistool te gaan overvallen. Hij heeft ook een pistool. J., de mededader, loopt met de tas. S. zegt tegen de eigenaresse achter de toonbank dat ze de telefoon moet ophangen en dreigt haar met het wapen. Na de overval rent S. als eerste weg en slaat het tweede slachtoffer, dat net de winkel in wil rennen, hard op het hoofd. De tweede dader, J., rent achter hem aan en raakt het slachtoffer verder niet aan.'

De mededaders zijn in de meeste gevallen aan te merken als meeloper, hoewel zij ook een actief aandeel (kunnen) hebben in (de voorbereiding van) de overval. Over de meelopers staat in de dossiers dat zij zich bijvoorbeeld hebben laten overhalen of onder druk hebben meegedaan. Ze staan op de uitkijk, zitten in de auto, hebben een tas bij zich om de buit in te doen, enzovoort. Uit sommige dossiers valt echter niet op te maken wie leider en wie meeloper is; handelingen, nemen van initiatief en geven van opdrachten aan het slachtoffer kunnen variëren. In een geval lijkt een van de daders bij een overval op een taxichauffeur de leider te zijn, maar blijkt het onderzoek van politie en pro Justitia rapporteurs bepaalt degene die wat op de achtergrond blijft eigenlijk de gang van zaken. Doordat hij 'slimmer' is dan zijn medeovervaller, kan hij op de achtergrond blijven.

3.7 Uitvoering overval

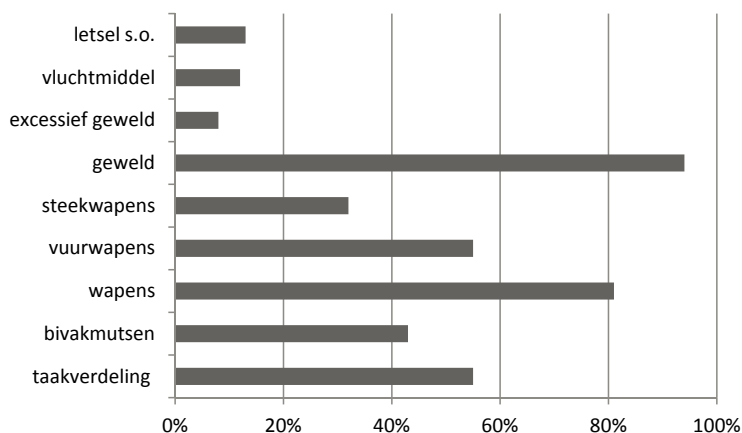
In deze paragraaf gaan we in op de modus operandi van de overvallers, waaronder de voorbereiding van de overval, het gebruik van voorzorgsmaatregelen, taakverdeling tussen de overvallers en geweldgebruik.

Bij vrijwel alle 113 overvallen (94%) is er door de dader(s) geweld gebruikt, zo blijkt uit de systeem informatie van de politie; hieronder moet voornamelijk dreiging met een wapen worden verstaan. In acht procent van de zaken wordt excessief geweld gebruikt¹², zo blijkt uit de analyses van de systeemgegevens van de politie. Bij 81 procent van de overvallen zijn de daders gewapend.

Bij ruim de helft (55%) van de overvallen zijn de daders gewapend met vuurwapens en bij een derde (32%) met steekwapens (bij een deel van de overvallen werden twee of meer soorten wapens gebruikt).¹³

In meer dan de helft van de 113 gevallen (55%) met meer daders is sprake van een duidelijke taakverdeling tussen de daders. Minder dan de helft (44%) gebruikt een bivakmuts om herkenning te voorkomen. Een behoorlijk deel van de overvallen lijkt redelijk tot goed voorbereid (gewapende daders; gebruik van bivakmutsen; taakverdeling tussen daders).¹⁴ Bij dertien procent van de overvallen is er sprake van letsel bij een of meer slachtoffers.¹⁵

Figuur 3.8 – Uitvoering van de overvallen (n=113)

Nadere analyses naar soorten overvallen, leeftijden van de daders en de wijze waarop de overvallen worden uitgevoerd, brengen aan het licht dat ook bij de overvallen, waarbij daders van beneden de achttien jaar betrokken zijn, de daders vaak gewapend zijn met vuurwapens (59%) of steekwapens (41%). Overvallers van horecagelegenheden zijn het meest gewapend. In het navolgende gaan we met behulp van de dossiers dieper in op de voorbereiding van de overval, het gebruik van voorzorgsmaatregelen en het geweldgebruik.

Vorbereiding en voorzorgsmaatregelen

In de dossiers is nagegaan in hoeverre de overvallers zich hebben voorbereid op de overval en welke voorzorgsmaatregelen zij hebben genomen. Uit de aanloop tot het delict blijkt dat de overvallers zich tot op bepaalde hoogte hebben voorbereid. Allereerst kan de taakverdeling worden genoemd. Er is sprake van een taakverdeling tussen de overvallers die gezamenlijk het delict plegen (in paragraaf 3.6 is al gesproken over 'meelopers' en 'leiders'). Overvallers spreken bijvoorbeeld af dat een persoon de bivakmutsen regelt en de ander voor gestolen kentekenplaten zorgt. Ook tijdens de overval zelf blijkt in de meeste gevallen duidelijk sprake van een taakverdeling. Een overvalder zit bijvoorbeeld in de auto te wachten met draaiende motor, de anderen overvallen de winkel. Dit is van tevoren afgesproken. Uit verschillende dossiers blijkt dat de overvallers in een periode voorafgaand aan het delict het te overvallen object hebben geobserveerd.

'Een overval op een pizzeria verloopt als volgt. De drie overvallers weten van hun eerdere observaties dat een pizzakoerier aan de achterzijde van het pand binnen kan komen door een afgesloten deur te openen met een sleutel. De overvallers staan verdekt opgesteld, hebben mutsen op en wachten totdat er een koerier terugkomt van een bestelling wegbrengen. Op het moment dat de koerier de deur heeft geopend, rennen ze op de koerier af en bedreigen hem met een vuurwapen. Ze lopen met zijn allen naar binnen en komen in de ruimte waar de kluis staat.'

Nemen de overvallers ook maatregelen om herkenning te voorkomen? In negen van de vijftien bestudeerde dossiers is dat inderdaad het geval. De overvallers dragen bivakmutsen of sjaals of doen een panty over hun hoofd. Uit sommige dossiers komt naar voren dat de overvallers die gezichtsbedekkingen al half op hebben voordat ze de overval plegen, bijvoorbeeld een bivakmuts opgerold op hun hoofd zodat het op een petje lijkt. Vlak voor ze het object betreden, trekken ze de bivakmuts naar beneden.

Een paar overvallers proberen ook door middel van hun kleding zo min mogelijk herkenbaar te zijn, bijvoorbeeld door hun kleding omgedraaid aan te trekken. Zij maken hier veel werk van.

'Overval op een pompstation:

Overvaller 1: Zwarte bivakmuts, zwarte joggingbroek, een zwart vest met een opdruk die hij binnenstebuiten had aangedaan en zwarte handschoenen.

Overvaller 2 : bivakmuts, zwarte schoenen, zwarte broek.'

Uit het feit dat overvallers bivakmutsen en dergelijke meenemen naar de plaats van de overval wil echter niet per definitie zeggen dat zij ze ook (goed) gebruiken. In bepaalde gevallen trekken ze de muts te laat over hun gezicht waardoor zij alsnog worden herkend, in een ander geval doen de overvallers helemaal niets aan gezichtsbedekking. In die laatste situatie kennen overvallers en slachtoffers elkaar al van gezicht, waardoor voorzorgsmaatregelen niet nodig zijn. Voorbeelden zijn de overvallen op de taxichauffeurs en een overval in de woning.

Geweld

In veel opgeloste overvallen hebben de overvallers gebruikgemaakt van een wapen. Het betreft steek- en/of vuurwapens, in een geval werd er (ook) een slagwapen (honkbalknuppel) gebruikt. De overvallers dreigen vooral met de wapens. In sommige gevallen laten de overvallers alleen het wapen zien aan het slachtoffer, in andere gevallen wordt het vuurwapen tegen het hoofd gedrukt of een mes in de zij van het slachtoffer of op zijn/haar keel gezet. In een van de zaken laadt de overvaller voor de ogen van het slachtoffer het wapen door en richt het vervolgens op het hoofd van het slachtoffer en uit zijn bedreigingen. In geen van de bestudeerde en opgeloste zaken wordt er ook daadwerkelijk gestoken of geschoten.

Er wordt wel geslagen of geschopt. In vijf van de vijftien zaken is fysiek geweld gebruikt door de overvaller(s). Twee slachtoffers krijgen een klap in het gezicht of schoppen tegen het been, maar houden daaraan geen letsel over. Van een slachtoffer wordt de keel dichtgeknepen. De indruk is dat de overvallers klappen uitdelen om hun dreiging extra kracht bij te zetten. In de andere twee gevallen hebben de slachtoffers letsel overgehouden aan het geweld. De daders lijken gefrustreerd omdat de overval niet loopt zoals zij dat willen.

'Toen het slachtoffer de dader in de deuropening wilde tegenhouden, heeft de dader het slachtoffer met een hard voorwerp op het hoofd geslagen, mogelijk met

het vuurwapen of een ander voorwerp, waardoor de man op de grond viel en een aanzienlijke hoofdwond had. Volgens dader V. was het met zijn vuist, later zei hij 'een hard voorwerp'. Hij verklaarde daarover: "Ik rende naar buiten en ik wilde niet gepakt worden. Ik kreeg ineens een gekke flits en voordat ik het wist: pats, man op de grond".'

De slachtoffers worden niet geboeid, wel krijgt een van de slachtoffers een zak over zijn hoofd getrokken en houdt een andere overvaller de handen voor de ogen van het slachtoffer om herkenning te voorkomen.

Excessief geweld

Het gebruik van excessief geweld kwam – blijkens de systeemgegevens van de politie – naar verhouding het meeste voor bij overvallen op woningen; slachtoffers van woningovervallen hebben naar verhouding vaak letsel.¹⁶ Het lijkt erop dat de relatief oudere daders (25-34 jaar) eerder excessief geweld gebruiken dan de jongere daders.

3.8 Interactie met slachtoffer

De interactie tussen overvaller en slachtoffer begint bij het eerste contact; de benaderingswijze. Er zijn in de literatuur verschillende benaderingswijzen beschreven, waaronder de zogenoemde 'smoes-', 'verrassings-' en 'geweldbenadering' (Hazelwood en Burgess, 2001¹⁷). Bij de smoesbenadering (ook wel sociale vaardighedenbenadering genoemd) wint de dader bij het eerste contact het vertrouwen van het slachtoffer met behulp van zijn sociale vaardigheden of gebruikt hij een truc. Bij ongeveer de helft van de opgeloste overvallen is dit de toegepaste benaderingswijze. Dat hangt wellicht samen met het object van overval, want bij de overvallen op de pizzakoeriers is altijd een smoes gebruikt: namelijk het telefonisch bestellen van een pizza, de koeriers naar een adres laten rijden en hen daar overvallen.

Maar ook bij een overval op een pompstation kan sprake zijn van een truc van de overvaller, door bijvoorbeeld een pakje sigarettenvloeit te kopen, wachten tot de kassa opengaat voor het wisselgeld en dan het geld wegnemen onder bedreiging van een mes. Bij de overvallen op de taxichauffeurs wordt ook de smoesbenadering toepast.

Bij de verrassingsbenadering overrompelt (verrast) de dader het slachtoffer en maakt hij gebruik van haar/zijn verwarring. Hierbij wordt in eerste instantie geen fysiek geweld toegepast. Deze benadering zien we terug bij de andere helft van de opgeloste overvallen. In het bijzonder winkels, restaurants en cafetaria's worden op deze manier overvallen. Vanuit het slachtoffer gezien, staan de overvallers 'ineens' in de zaak en dreigen met een wapen.

'Er is bedreigd met geweld om de achterdeur binnen te komen en personen zijn in bedwang gehouden met een vuurwapen. De bedrijfsleider is, terwijl hij op de grond zit, met een pistool op zijn hoofd bedreigd.'

Kenmerkend voor de geweldbenadering is dat de dader onmiddellijk fysiek geweld gebruikt dat bij het slachtoffer letsel veroorzaakt. Deze benaderingswijze zien we niet terug bij de opgeloste overvallen. Mogelijk dat bij een deel van de niet-opgeloste overvallen wel sprake is van de geweldbenadering. Tegelijkertijd moet worden opgemerkt dat het dreigen met een wapen vaak al erg beangstigend is voor de slachtoffers en dat de daders medewerking van hen nodig hebben om het geld te verkrijgen; het toepassen van veel geweld aan het begin kan medewerking in de weg staan. Het ontbreken van een geweldbenadering sluit echter niet uit dat de overvallers excessief geweld kunnen gebruiken tijdens en na de overval, bijvoorbeeld omdat ze hun zin niet hebben gekregen of omdat het slachtoffer niet 'meewerkt'.

Taalgebruik

In de vorige paragraaf is het geweldgebruik van de overvallers al aan bod gekomen. Voor zover de dossiers daarover informatie verschaffen, hebben wij ook naar het taalgebruik van de overvallers gekeken. Wat hebben zij gezegd en op welke wijze hebben zij gesproken met het slachtoffer? Enerzijds zien we het stereotype beeld van de overvaller die op een agressieve, intimiderende wijze en onder bedreiging van een wapen tegen het slachtoffer zegt: "Dit is een overval, maak de kluis open" (of woorden van gelijke strekking). Anderzijds zijn er overvallers die volgens de slachtoffers 'erg rustig zijn' en op een heel kalme manier duidelijk maken dat het om een overval gaat. De overvallers vragen bij wijze van spreken op een fatsoenlijke manier of ze de portemonnee mogen hebben. Een andere overvaller laat een mes zien en zegt op een rustige toon: "We kunnen dit moeilijk of makkelijk doen". Twee overvallers zeggen verschillende malen 'sorry' tegen de slachtoffers en verontschuldigen zich daarmee in feite voor hun gedrag, maar ze kunnen naar hun zeggen 'niet anders'. Dergelijke uitlatingen kunnen overigens door slachtoffers als zeer intimiderend worden ervaren, juist omdat ze op een kalme manier worden geuit. Andere voorbeelden hiervan die we zijn tegengekomen in de dossiers zijn:

*'Wilt u even de telefoon neerleggen'
(overvaller tegen een winkelbediende).*

*'Wilt u even wachten?'
(overvaller tegen klant die de zaak wil uitvluchten).*

*'Weet u wat? Als u mij nu het geld geeft, steek ik u niet neer'.
(overvaller tegen taxichauffeur).'*

3.9 Buit en vluchtmiddel

In driekwart van de 113 overvallen (76%) is er blijkens de systeeminformatie van de politie geld buitgemaakt. De middelste waarde van alle geldbedragen, die bij overvallen werden buitgemaakt (mediaan), ligt op 570 euro. Het gemiddeld buitgemaakte bedrag ligt een stuk hoger, maar dat komt door enkele zeer hoge buitgemaakte bedragen (meer dan 10.000

euro). Bij overvallen op het particulier waardevervoer is de mediaan van de buitgemaakte bedragen veel hoger (circa 5.000 euro), bij overvallen op bezorgers (27 euro) en taxichauffeurs (253 euro) is deze lager.¹⁸

In de bestudeerde dossiers van de opgeloste zaken worden ook uitspraken gedaan over de buit. Hierbij moet worden opgemerkt dat de overvallers in bepaalde gevallen lagere bedragen hebben genoemd dan de slachtoffers. Een tweede opmerking betreft de objecten van de overvallen.

Tot de opgeloste zaken behoren verschillende overvallen op pizzakoeriers, waarbij blijkens de systeeminformatie weinig wordt buitgemaakt.

In de dossiers zijn er drie overvallen die geen buit hebben opgeleverd. De overval is niet gelukt, bijvoorbeeld omdat de daders worden gestoord door derden.

Bij vier overvallen bedraagt de buit een klein geldbedrag (van 15 tot 50 euro), eten en een gsm. Dit zijn de overvallen op de pizzakoeriers.

Bij vijf overvallen is er meer buitgemaakt (tussen de 130 en 450 euro); gsm's, parfum en een taxi. Dit betreft overvallen op een pompstation, restaurant, cafetaria, winkel en taxichauffeur.

Bij drie overvallen werd er relatief veel geld buitgemaakt (tussen de 1.800 en 5.500 euro). Hierbij zitten twee woningovervallen. De overvallers weten in dat geval dat het slachtoffer veel geld in huis heeft (hetgeen ook iets zegt over de mate van planning). De verhalen van de overvaller en het slachtoffer kunnen uiteenlopen, zowel qua verloop van de overval als de manier waarop en de omvang van de buit.

'De overvaller probeert naar eigen zeggen al enige tijd contact te krijgen met het slachtoffer dat hem 1.800 euro schuldig is. Ze spreken uiteindelijk in het huis van de overvaller af. Aldaar pakt hij het slachtoffer vast en doorzoekt zijn zakken. Daar vindt hij 900 euro. Hij vraagt om de rest en geeft het slachtoffer een paar schoppen. Er is volgens de overvaller geen geld meer bij het slachtoffer.'

Het slachtoffer vertelt echter iets anders.

'Er waren twee overvallers. In de woning zou een van hen een pistool tegen zijn hoofd hebben gezet en geroepen hebben 'als je beweegt of schreeuwt, schiet ik hem leeg'. Een tweede persoon zou daarop de woning zijn ingegaan. Het slachtoffer zegt dat hij een vuilniszak over zijn hoofd kreeg en onder een stoel moest gaan liggen. Door een kier zou hij nog wat hebben kunnen zien. Het slachtoffer wordt daarop geslagen met een knuppel op zijn rechterbovenbeen. Hij vertelt dat ze zijn kleren uittrokken. Het slachtoffer verklaart dat hij al bang was dat hij beroofd zou worden en had 1.900 euro in zijn boxershort gedaan. Dat heeft hij toen gepakt en gegeven.'

Na de overval moeten de overvallers zo snel mogelijk weggkomen. In zes zaken hebben de overvallers geen vervoermiddel, maar lopen of rennen ze weg. Dat kan het risico op herken-

ning en uiteindelijk op aanhouding door de politie vergroten, zoals blijkt uit onderstaande zaak (zie echter ook het volgende hoofdstuk).

'De eigenaar van een cafetaria is bezig met een bestelling van klanten. Plotseling komen er twee mannen binnen, waarvan een met wapen en de ander bij de deur. Daarop wordt gezegd 'overval' en de man gesommeerd de kassalade open te doen. De man met wapen pakt geld uit kassalade en daarop rennen ze weg. Ze worden gezien en later herkend door verschillende getuigen.'

De pizzaovervallers lopen allemaal weg na de overval, behalve in een zaak waarbij de overvaller op een scooter weggaat. Een overvaller die een taxichauffeur van zijn geld heeft beroofd, springt achter op een fiets.

In vijf zaken gebruiken de overvallers een auto als vluchtmiddel. Opvallend is dat in vier van deze zaken de overvallers een auto gebruiken die ofwel van henzelf is of van een bekende (bijvoorbeeld vriendin). Een enkeling tracht de traceerbaarheid te verkleinen door gebruik te maken van eerder gestolen kentekenplaten, maar dat is een uitzondering.

3.10 Kenmerken van de slachtoffers

In de dossiers is tevens nagegaan wie de slachtoffers zijn van de overvallen en in hoeverre er een relatie is met de overvallers. In vijf van de vijftien overvallen zijn de slachtoffers vrouw en werken ze in een bedrijf, restaurant of bij een pompstation. De leeftijd varieert van 25 tot 54 jaar (gemiddeld 42 jaar). In de overige gevallen zijn de slachtoffers man. Hun leeftijd varieert van 16 tot 54 jaar (gemiddeld 25 jaar). De mannelijke slachtoffers zijn derhalve jonger dan de vrouwen. Mogelijk dat dat te maken heeft met het feit dat er verschillende pizzakoeriers in de bestudeerde dossiers zitten, die over het algemeen een jonge leeftijd hebben.

Uitgezonderd twee zaken waarbij de overvaller het slachtoffer (van gezicht) kende, zijn alle relaties tussen overvaller en slachtoffer te typeren als 'toevallig'. Met andere woorden, de overvallers kennen de slachtoffers niet. Wel komt het voor dat de overvallers klant zijn van het bedrijf of benzinstation dat ze hebben overvallen. Voor zover na te gaan, is dat in verschillende zaken het geval. Mogelijk dat de overvallers die rol van klant hebben aangemen om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie.

'De overvaller van een pompstation heeft de dag ervoor getankt bij hetzelfde station.'

'De overvallers zijn voorafgaand aan de overval in de pizzeria geweest en hebben om een folder gevraagd.'

3.11 Oplossing van de overval

De politie heeft, blijkens de systeeminformatie, bij de bekende overvallen uit 2009 en 2010 een onderscheid gemaakt tussen opgeloste, onopgeloste en lopende zaken. Begin februari zijn 79 van de 113 overvallen door de politie afgehandeld: 28 van die 79 zaken zijn opgelost (35%). Het voorlopige oplossingspercentage voor alle 113 overvallen ligt op 25 procent (28/113).¹⁹ De politie heeft, zoals gezegd, 28 overvallen opgelost, dat wil zeggen verdachten aangehouden en het proces-verbaal opgestuurd naar het openbaar ministerie voor de verdere juridische procedure. In de vijftien dossiers van de 28 opgeloste zaken is vaak ook aangegeven hoe de politie op het spoor van de verdachten is gekomen en daarmee de zaak heeft opgelost.

Verschillende zaken zijn mede tot een oplossing gekomen door de oplettendheid en doortastend optreden van getuigen. Zij noteren bijvoorbeeld het kenteken of de kleur van de auto, kunnen de schoenen beschrijven van de overvallers of hun signalement geven.

'Een getuige heeft het nummerbord van de auto genoteerd. Op basis van andere getuigenis is bekend welke schoenen de daders droegen en welk signalement zij globaal hadden. Agenten zien enkele dagen later deze auto waar de daders uitstapten; daders dragen dezelfde schoenen als door getuigen gerapporteerd.'

'Een anonieme getuige meldt dat ze rond de tijd van de overval een rode auto in de buurt heeft zien staan met twee inzittenden. Daarbij wordt het kenteken gegeven. Uit het politiesysteem blijkt dat het kenteken is gestolen. Er wordt een sms-alert verstuurd over de overval en buurtonderzoek ingesteld (getuigenverklaringen over de rode auto). Alle politie-eenheden worden op de hoogte gesteld van de overval en verzocht naar de rode auto uit te kijken. Een paar dagen later meldt een winkelier dat twee jongens in een rode auto steeds voor de winkel staan. De politie gaat ter plaatste en treft de rode auto aan. De inzittenden worden staande gehouden. Daarbij zien de verbalisanten kentekenplaten in de auto liggen, met het betreffende nummer van de eerdere overval en de diefstal. Bij fouillering vinden ze bij de bijrijder een bivakmuts in zijn broekzak. De mannen worden aangehouden. Doorzoeking van de personenauto levert nog een bivakmuts en een vuurwapen op.'

'Een getuige rijdt in zijn auto en ziet dat er een persoon met een bivakmuts bij het pompstation staat. Later ziet hij nog een tweede persoon. Beiden rennen weg en de getuige rijdt erachter aan en ziet de mannen in een zilvergrijze auto stappen. De getuige geeft aan de politie het signalement van de daders door. Dit signalement is aan de andere eenheden doorgegeven. Twee politieagenten met noodhulpdienst krijgen op de portofoon de melding dat de daders in een vermoedelijk zilvergrijze auto rijden en dat de daders een licht getinte huidskleur hebben. Vervolgens zien zij een zilvergrijze Opel rijden met daarin twee lichtgetinte mannen. Zij zijn de auto gevolgd en hebben de auto staande gehouden. Samen met een twee andere colle-

ga's zijn de inzittenden gefouilleerd. Ook is de auto doorzocht, daarin worden twee bivakmutsen, een mes en op een vuurwapen gelijkend voorwerp aangetroffen.'

Indirect kunnen getuigen eveneens een waardevolle bijdrage leveren aan de oplossing van een overval. Een flatbewoner uit Arnhem kijkt 's nachts uit het raam en ziet – toevallig – dat er twee mannen kentekenplaten van een auto halen. Hij vertrouwt het niet en waarschuwt de politie. Die houden de mannen aan en vinden bankpasjes in de zak van een van hen. Die pasjes behoren aan een taxichauffeur die drie dagen daarvoor in Nijmegen was overvallen. Oplettendheid van buurtbewoners en kordaat optreden van de politie daarop, hebben tot oplossing van de zaak geleid.

Ook de slachtoffers hebben in drie overvallen zelf bijgedragen aan de oplossing. Zij rennen bijvoorbeeld achter de overvallers aan en kunnen hen aanwijzen als de politie er is of zien enige tijd na de overval de overvallers in de stad lopen en waarschuwen direct de politie.

'Op dezelfde dag van de overval is een buurtonderzoek ingesteld waarbij door verschillende bewoners is gezien dat twee jongens vanuit de richting van de winkel kwamen rennen. De jongens hadden hun gezicht bedekt met een sjaal. Twee weken later is een van de slachtoffers in de supermarkt in dezelfde wijk als zijn winkel en ziet beide jongens die zijn winkel hebben proberen te overvallen. Aan de hand van camerabeelden van de supermarkt en verklaringen van getuigen worden de namen van de daders bekend. Een van de verdachten heeft namelijk eerder bij een medewerkster een sollicitatieformulier ingevuld. Daarop staan zijn gegevens. Van de andere getinte jongen kent een medewerkster de voornaam. Bij aanhouding van de eerste verdachte wordt een geladen vuurwapen aangetroffen.'

De overvallers hebben er in drie zaken zelf aan bijgedragen dat de politie hen kon aanhouden. Een van de overvallers deed de bestelling van een pizza met de telefoon van zijn moeder. Het traceren van dit telefoonnummer bracht de recherche bij deze dader. In twee andere gevallen kennen overvaller en slachtoffer elkaar.

Twee overvallers zijn op heterdaad c.q. tijdens hun vlucht gearresteerd. In twee gevallen heeft de politie weinig opsporingsinspanning hoeven leveren, want de overvallers hebben zichzelf aangegeven. Bij een van deze zaken heeft de politie het slachtoffer gevraagd om alsnog aangifte te doen (het slachtoffer had dit eerder niet gedaan). Afgaande op de verklaringen van deze overvallers lijkt het erop dat zij 'schoon schip' willen maken.

In alle hiervoor genoemde zaken heeft de politie een rol gehad (bijvoorbeeld buurt- en sporenonderzoek, het opvolgen van meldingen en tactisch Rechercheren). De oplossing van een zaak is niet uitsluitend toe te schrijven aan bijvoorbeeld de oplettendheid van de getuige. Het is vaak een spoor dat, in combinatie met andere sporen, zoals buurtonderzoek, leidt tot aanhouding van verdachten. Het is aan de recherche om al deze aanknopingspunten te coördineren en bijeen te brengen.

Een voorbeeld is een overval waarin de recherche intensief onderzoek heeft verricht en daardoor uiteindelijk de overvaller ook is aangehouden.

'Het betreft een man die taxichauffeurs overvalt. De modus operandi is steeds hetzelfde. De politie vermoedt om wie het gaat, namelijk een bekende veelpleger zonder vaste woon- of verblijfplaats. Hij slaapt af en toe bij zijn vader. De politie heeft daar een Observatieteam ingezet. De verdachte wordt gezien en na een achtervolging heeft een Arrestatieteam hem aangehouden.'

3.12 Resumé

In 2009 en 2010 zijn er in Nijmegen 113 overvallen gepleegd. Meest voorkomende objecten zijn horecagelegenheden, winkels en woningen. Ten opzichte van 2009 is er in 2010 een stijging waar te nemen van het aantal woningovervallen.

De meeste overvallen, althans de opgeloste, worden in de herfst gepleegd, het kleinste aantal in de lente. Veel overvallen worden op donderdagen gepleegd. Qua tijdstip plegen de overvallers hun delicten vooral in de avonden.

De motieven voor de overvallen zijn vooral financieel van aard, maar ook praktische overwegingen (eten) en groepsdynamische aspecten (kick, onder druk) spelen een rol.

Bij vrijwel alle overvallen gaat er een periode vooraf (in termen van dagen) aan het plegen van de overval. Die tijd gebruiken de overvallers om zich voor te bereiden (bijvoorbeeld het regelen van een bivakmuts, kentekenplaten stelen). Impulsief gepleegde overvallen komen slechts incidenteel voor. Ongeveer een derde van de overvallen wordt door één persoon gepleegd. Een vergelijkbare verhouding geldt voor duo's en grotere dadergroepen.

Twee derde van alle overvallers is jonger dan 25 jaar, althans op basis van de gegeven signalementen. De jongere overvallers (< 25) lijken zich vooral toe te leggen op overvallen op horecagelegenheden, de oudere (> 25) overvallers op woningen en taxichauffeurs. Ongeveer driekwart wordt door de slachtoffers aangeduid met 'getinte' huidskleur. Met name Marokkanen worden in dit verband genoemd.

De overvallers die met meerdere personen de overval plegen, kennen elkaar naar eigen zeggen (bijvoorbeeld van de buurt of coffeeshop). Soms zijn het langdurige vriendschappen, soms kennen de overvallers elkaar sinds een korte tijd, zo blijkt uit het dossieronderzoek. De slachtoffers van de overvallen zijn mannen en vrouwen van allerlei leeftijden. Op enkele uitzonderingen na (woningoverval) bestaat er geen relatie tussen overvaller en slachtoffer.

Bij de uitvoering van de overvallen is in bepaalde gevallen duidelijk sprake van een taakverdeling tussen de overvallers. Een is mogelijk te typeren als leider (geeft opdrachten, bedreigt slachtoffers), de anderen als meeloper, die overigens ook een actief aandeel kunnen hebben in de overval (geld in tas doen). In veel gevallen gebruiken de overvallers een steek- of vuurwapen. Met name bij de overvallen op horecagelegenheden worden wapens gebruikt. Met het wapen wordt vooral bedreigd.

In de helft van de bestudeerde dossiers gebruiken de overvallers eerst een smoes en plegen vervolgens de overval (pizza bestellen), de andere helft van de bestudeerde overvallen gebeurt door middel van een verrassingsbenadering (ineens staan de overvallers in de winkel). De geweldbenadering komt niet voor bij de opgeloste bestudeerde zaken.

In driekwart van alle zaken wordt er geld buitgemaakt. De mediaan van het bedrag aan buit bij de opgeloste zaken is 570 euro. De overvallen op de maaltijdbezorgers c.q. pizza-koeriers leveren het minst op, de andere particuliere waardevervoerders het meest. Na de overval maken de meeste overvallers geen gebruik van een vluchtmiddel maar vertrekken te voet. In de bestudeerde dossiers waar wel sprake is van een auto, blijkt die goed traceerbaar (auto vriendin, gestolen kentekenplaten en signalementen).

Het (voorlopige) oplossingspercentage van het totaal aantal gepleegde overvallen is 25 procent. Uit de bestudeerde dossiers blijkt dat de oplossing van de zaak (deels) het gevolg is van de oplettendheid en het doortastende optreden van getuigen/slachtoffers in combinatie met politieopvolging daarvan, van de onprofessionele wijze van de uitvoering, overvallers die zelf de overval hebben toegegeven en doorrecherchen.

Noten

1. Indien mogelijk zullen we bij de kwantitatieve resultaten een vergelijking maken met de landelijke gegevens zoals die zijn beschreven in Rovers et al. (2010).
2. Uit "Overvallen in Nederland": In de afgelopen tien jaar is met name het aantal woningovervallen toegenomen; sinds 2007 is er sprake van een toename van overvallen op supermarkten, benzinstations, snackbars, maaltijdbezorgers, restaurants, cafés en juweliers (Rovers et al., 2010).
3. Biezen, Wolfskuil, Heseveld, Neerbosch-Oost, Willemskwartier, Kolpingbuurt, Hatert, Tolhuis 52e-78e straat, Zwanenveld, Meijhorst, Aldenhof, Malvert, Zellersacker, Voorstenkamp, De Gildekamp en Leuvensbroek.
4. Voor de meeste verdachten uit Nijmegen geldt dat ze de overval in een ander stadsdeel pleegden dan waar ze woonden.
5. Zie ook hoofdstuk 2.
6. Van de niet-bestudeerde zaken, waren geen dossiers beschikbaar. Daar lijkt geen specifieke reden voor te zijn. In deze gevallen moest de zaak nog ter zitting komen bij de rechter of liep een hoger beroepprocedure, in een enkel geval was de zaak bij het OM niet bekend.
7. Ter informatie: van de meeste daders van de overvallen is er een signalement, maar daarin is niet altijd een schatting van de leeftijd opgenomen; van 49 procent van de daders is er een signalement met een schatting van de leeftijd. Werkwijze: als de leeftijd in een signalement geschat is op 20-24 jaar, zijn we uitgegaan van 22 jaar, enzovoorts.
8. De leeftijdsopbouw van overvallers is in tien jaar nauwelijks veranderd; zeer lichte daling in de leeftijd van overvallers (vooral minder 30+-ers). Sinds 2007: lichte toename van overvallers in de categorie t/m twintig jaar; toename van percentage overvallers dat al op twaalf- tot veertienjarige leeftijd antecedenten had (Rovers et al., 2010).

9. Voor de duidelijkheid: dit hoofdstuk gaat over het delict en de informatie van de slachtoffers. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de overvallers (en hun leeftijden); dat is een andere informatiebron.
10. Lichte toename van tweedegeneratie allochtone daders (vooral Marokkanen); lichte afname van Nederlandse daders (marginaal) (Rovers et al., 2010).
11. Bij zeven overvallen is er sprake van een (1) overvaller en geen mededaders.
12. Op basis van de verklaringen van het slachtoffer heeft de politie het gebruikte geweld als zodanig gelabeld.
13. Toename van vuurwapengebruik bij overvallen sinds 2007 (Rovers et al., 2010).
14. Het veelgehoorde idee dat hit&run-overvallen toenemen, wordt niet door het landelijk onderzoek bevestigd (stabiel aantal). Hit&run wil zeggen dat de daders niet professioneel zijn en spontaan tot overvallen komen. Het gaat niet om goederen maar om geld. Voor de daders is het essentieel dat de hele actie heel kort duurt om de pakkans te verkleinen (Rovers et al., 2010).
15. Toename van gewonden bij overvallen in voorbije tien jaar (Rovers et al., 2010).
16. Bij woningovervallen is vaak sprake van excessief geweld (Rovers et al., 2010).
17. Deze benaderingswijzen zijn niet specifiek ontwikkeld voor overvallen maar bijvoorbeeld voor verkrachtingen. Dat laat onverlet dat het een herkenbare en bruikbare indeling is.
18. Afname van buitomvang in voorbije tien jaar, maar trendbreuk in 2007: buitomvang neemt weer toe. Een klein deel van de overvallen wordt zeer professioneel uitgevoerd en levert doorgaans een grote buit op, in de meerderheid van de gevallen gaat het om veel kleinschaliger vormen van criminaliteit. Aan de 'onderkant' schurkt het fenomeen dicht aan tegen straatroof (Rovers et al., 2010).
19. Het landelijk oplossingspercentage in de periode 2000 - 2009 lag op 30 procent; voor de periode 2007-2009 ligt het lager, namelijk op 24 procent (Rovers et al., 2010).

4 Onopgeloste overvallen

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de onopgeloste overvallen. Het doel hiervan is op kwalitatieve wijze te achterhalen in hoeverre deze zaken afwijken van de opgeloste overvallen. Een beperking bij het beschrijven van de onopgeloste zaken is dat het veelal gaat om de verklaringen van de slachtoffers. Informatie over en van de overvallers ontbreekt immers grotendeels, waardoor sommige onderwerpen niet (goed) kunnen worden beschreven. In de hiernavolgende paragrafen gaan we in op de volgende onderwerpen: aantal en soort overvallen, pleeglocaties en -momenten, doel, voorbereiding en uitvoering van de overval, plegerinformatie, geweld en de benaderingswijze, slachtoffers, buit en vluchtmiddelen. Daarbij wordt conform de opzet van hoofdstuk 3 zowel de systeeminformatie van de politie behandeld¹ als de informatie die is verkregen uit de analyse van de 28 willekeurig geselecteerde processen-verbaal die zijn aangeleverd door de politie.

4.1 Aantal en soort onopgeloste overvallen

Onopgeloste overvallen en opgeloste overvallen verschillen van elkaar qua van de overval. Dat blijkt uit systeeminformatie van de politie (bijlage 3). Tot de onopgeloste zaken, in totaal zijn dat er 51 in 2009-2010, behoren verhoudingsgewijs meer overvallen op horecagelegenheden en juist minder overvallen op winkels en pizzabezorgers.²

De 28 onopgeloste overvallen waarvan de processen-verbaal zijn bestudeerd, zijn als volgt te typeren (zie tabel 4.1 voor een meer gedetailleerdere categorisering). Naar verhouding zijn er veel onopgeloste overvallen op snackbars bestudeerd en minder overvallen op taxichauffeurs, winkels en pizzabezorgers. Voor de overige soorten overvallen geldt een meer gelijke verdeling.

Tabel 4.1 – Aantal en aard overvallen (opgelost en geanalyseerd)

Overvallen	onopgelost	geanalyseerd
winkels	8	5
pizzakoeriers	5	1
snackbars	11	10
taxichauffeurs	5	-
woningen	9	4
benzinstations	1	1
restaurants	3	2
café	2	1
hotel	2	2
kantine	2	1
waardetransport	2	1
amusement	1	-
totaal	51	28

Hierna worden enkele van de geanalyseerde onopgeloste overvallen kort geschetst.

Snackbar

Een gezin zit te eten in een kamer achter de cafetaria. Op een gegeven moment komt een man met vuurwapen binnen en zet direct het vuurwapen tegen het hoofd van de mannelijke eigenaar. De eigenaar wordt aan zijn shirt getrokken en gedwongen om de kassa te openen, terwijl het vuurwapen nog steeds op zijn hoofd staat. Om de cafetaria te verlaten, moet de overvaller weer door de ruimte waar de familie zit te eten. Hier pakt hij nog de portemonnee van de eigenaar mee.

Snackbar

Na sluitingstijd komen drie mannen met bivakmutsen (waarvan twee gewapend) een cafetaria binnen. De twee personeelsleden hebben net alles afgesloten maar de zijdeur is wel nog open. Bij binnenkomst wordt een medewerker naar de grond geduwd en de ander moet de kassa openen. De mannen roven de kassa leeg en nemen ook nog een rood kistje mee waar telefoonkaarten in zitten. Dit kistje was dicht dus vermoedt het slachtoffer dat de mannen weten dat hier telefoonkaarten inzitten. Nadat ze geld en kistje hebben gepakt, verlaten zij de cafetaria.

Winkel

Rond 8.00 uur komen twee overvallers met capuchon en sjaal voor de mond een bedrijf binnen. De medewerkster is net met voorbereidingen bezig en heeft daarvoor de kluis open gedaan. Wanneer de daders binnenkomen, wordt zij vastgepakt en vastgebonden. De jongens pakken de geldkist uit de kluis en doen deze in een tas. Zij bedreigen de vrouw nog dat ze niet moet gaan gillen wanneer ze weg zijn.

Woning

Een bejaarde vrouw van 80 jaar komt thuis en ziet in de hal van het wooncomplex een getinte jongen. Wanneer zij met de lift naar boven gaat en de voordeur opendoet, valt deze jongen haar van achter aan en duwt haar naar binnen waarbij zij valt en met haar hoofd de commode raakt. De overvaller schopt haar en zegt dat ze niet naar hem mag kijken. De vrouw schreeuwt hard en hoopt dat iemand haar hoort. De jongen wil haar bankpas en pincode maar de vrouw weigert. De overvaller houdt de handen van vrouw op de rug en vraagt weer naar haar bankpas. Vervolgens pakt zij haar tas en moet zij van de dader op een stoel gaan zitten. Hij pakt haar tas en kiept die om en vindt zo haar portemonnee met 200 euro. Daarna gaat hij weg.

Hotel

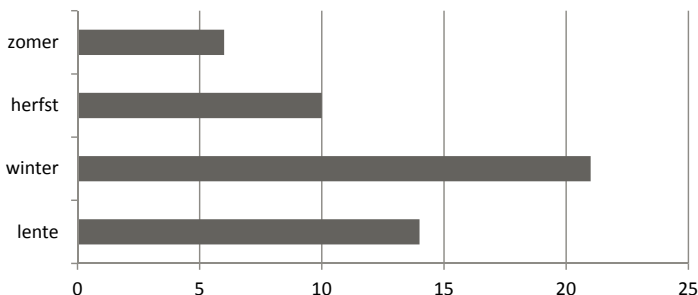
Rond 04:50 uur bellen twee mannen aan bij een hotel en vertellen via de intercom dat ze gereserveerd hebben. De portier laat hen binnen waarna een man met getinte huidskleur direct de portier vastpakt en geld eist. De andere (blanke) man blijft bij de balie staan. De portier maakt de kassa open en de dader haalt hier 125 euro eruit. De daders eisen meer, maar de portier zegt dat dit alles is. De blanke man wil nog een fles drank maar ze gaan toch. Ze lopen lachend de deur uit.

4.2 Pleeglocaties en -momenten

De 51 onopgeloste overvallen zijn weliswaar verspreid over Nijmegen gepleegd, maar komen naar verhouding veel voor in het centrum, waaronder een aantal overvallen op winkels, en in Lindenholt, in het bijzonder ten zuiden van de Neerbossheweg en bij de Hatertseweg in Zuid (zie bijlage 2; rode stippen). Daar zijn vijf overvallen gepleegd op horecagelegenheden die niet zijn opgelost. Opvallend daarbij is dat er veel aangehouden overvallers in die buurt wonen.

De onopgeloste overvallen worden vooral in de winter gepleegd en juist minder in de zomer (zie figuur 4.1). Uitsplitsing naar overvalobject laat in grote lijnen zien dat overvallen op de verschillende objecten verspreid over het jaar plaatsvinden. De woningovervallen springen er daarbij wat uit omdat ze vaak in de winter gebeuren. Overvallen van de snackbars vinden voornamelijk plaats in het voorjaar en in de winter.

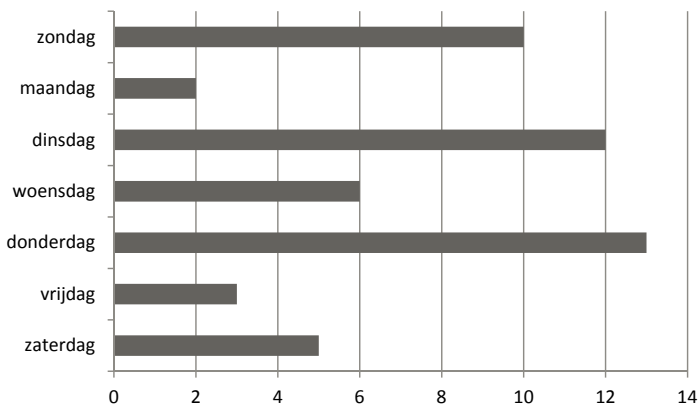
Figuur 4.1 – Onopgeloste overvallen naar jaargetijde (n=51)

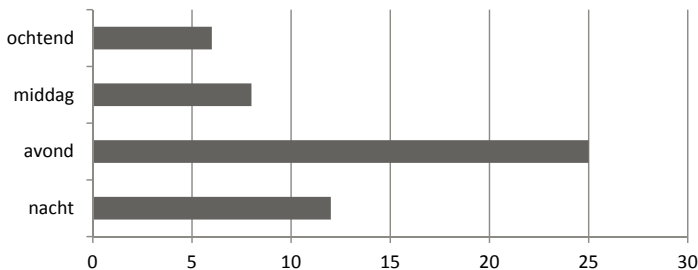
Op welke dagen worden de onopgeloste overvallen gepleegd? Uit onderstaande figuur (4.2) blijkt dat net als bij de opgeloste zaken de meeste overvallen op de donderdagen worden gepleegd. In afwijking met de opgeloste zaken zijn er meer onopgeloste overvallen op de dinsdagen gebeurd en juist minder op de maandagen.

Figuur 4.2 – Onopgeloste overvallen naar pleegdag (n=51)

De meeste onopgeloste overvallen worden in de avond gepleegd, gevolgd door de nacht en de middag (vergelijkbaar met de opgeloste zaken; zie figuur 4.3).

Figuur 4.3 – Opgeloste overvallen naar pleegmoment (dagdeel; n=51)

Wanneer we nader kijken naar het overvalobject in relatie tot het dagdeel, blijkt dat de pizzakoeriers in de avonden worden overvallen, snackbars in de avond of nacht, taxichauffeurs 's nachts, en winkels en woningenovervallen in de middag en avond.

4.3 Overvallers nader bekeken

Blijkens de systeeminformatie van de politie behoren de daders van de onopgeloste zaken op basis van hun signalement vaker tot de jongere leeftijdscategorie (< 24 jaar) en hebben ze naar verhouding minder vaak een blanke huidskleur. Het lijkt hier met andere woorden te gaan om jonge overvallers met een allochtone achtergrond. Bij de bestudeerde processen-verbaal van de 28 onopgeloste overvallen zeggen slachtoffers of getuigen slechts driemaal

expliciet dat er sprake is van een blanke overvaller, uiteraard voor zover ze daar zicht op hebben gekregen.

Deze blanke overvallers zijn betrokken bij overvallen op een hotel, winkel en woning. In dat laatste geval doet de overvaller dat alleen, bij de andere zaken met een mededader. In de overige gevallen wordt gesproken over 'getinte' of 'donkere' mannen of 'buitenlands accent'.

Over de geschatte leeftijden van de overvallers is op basis van de bestudeerde processen-verbaal weinig te zeggen. In de eerste plaats worden leeftijden vaak niet genoemd, vermoedelijk omdat de overvallers gezichtsbedekking hadden. In de tweede plaats loopt de range van de leeftijden die wel genoemd worden erg uiteen.

De slachtoffers hebben in veel gevallen ook de lengte geschat van de overvallers. Die loopt – uiteraard – erg uiteen, maar opvallend hierbij is dat er bij verschillende zaken een of meer overvallers worden genoemd met een lengte tussen de 1.65 en 1.70. Hij of zij hebben eenzelfde MO (bivakmuts op en gebruik van een vuurwapen om de slachtoffers te bedreigen).

4.4 Doel, voorbereiding en uitvoering

Aangezien bij de onopgeloste zaken geen verklaringen van de overvallers voorhanden zijn, is het moeilijker om uitspraken te doen over eventuele motieven of het doel van de overval. Uit de verklaringen van de slachtoffers is op te maken dat de overvallers in ieder geval voor geld komen.

'De overvaller zegt tegen het slachtoffer: "Kom naar de kassa. Alles in de zak", vervolgens "Geld in zak doen" en tenslotte "Ook het kleine geld".'

Toch is het aannemelijk dat tevens andere drijfveren een rol spelen, zoals bij de opgeloste overvallen bijvoorbeeld ook spanning ('de kick') speelde. Het feit dat in sommige onopgeloste overvallen excessief geweld toegepast wordt (meer dan nodig om medewerking van het slachtoffer te verkrijgen), doet vermoeden dat er naast een financieel motief ook andere motieven een rol kunnen spelen.

In hoeverre de overvallers de delicten hebben voorbereid, is vrijwel niet uit de bestudeerde dossiers te halen. Zoals gezegd, ontbreekt de informatie afkomstig van de overvallers zelf. In een paar zaken weten de slachtoffers wel iets meer te zeggen over de voorbereidings-handelingen van de overvallers. Zo hebben verschillende slachtoffers de dag voor de overval een 'paar jongens' gezien die voor het pand stonden. Een ander slachtoffer denkt dat de overvaller een dag ervoor in zijn winkel is geweest om wat te kopen. Bij een andere overval heeft de overvaller een aantal malen naar het huis gebeld om te vragen of de man des huizes thuis was en hoe laat deze thuis zou komen.

'Een echtpaar wordt een aantal dagen voor de overval verschillende keren gebeld. Aan de andere kant blijft het stil of wanneer de vrouw opneemt, wordt gevraagd of haar man thuis is. Kort voor de overval wordt de vrouw gebeld door een onbekende man. Zij is dan alleen thuis. Hij vraagt hoe laat haar man thuis zou zijn. Zij geeft aan ongeveer 15.30 à 15.45 uur. Vervolgens wordt het gesprek zonder iets te zeggen beëindigd. Vijf minuten later wordt er aangebeld en valt een man met bivakmuts binnen. Wanneer de echtgenoot aanbelt als hij terugkomt van boodschappen doen, vlucht de dader zonder buit.'

Bij de uitvoering van de onopgeloste overvallen lijken de overvallers wat professioneler te werk te gaan dan de overvallers van de opgeloste misdrijven. Uit de systeeminformatie van de politie blijken bij onopgeloste zaken vaker bivakmutsen te worden gebruikt en is er iets vaker sprake van een taakverdeling tussen de overvallers. Die taakverdeling bestaat er onder meer uit dat de ene overvalleur de slachtoffers onder schot houdt, terwijl de ander zorgt dat het geld wordt gepakt. Het aantal daders per overval verschilt nauwelijks tussen de opgeloste en onopgeloste zaken.

'Op woensdag om 23.30 uur komen twee gewapende mannen met een bivakmuts een winkel binnen. Het personeelslid is net de kas aan het opmaken. Een van de daders geeft een plastic zak aan het slachtoffer en sommeert hem onder bedreiging van een vuurwapen het geld erin te doen. De andere overvalleur loopt vervolgens naar de kassa, duwt het slachtoffer opzij en pakt zelf papiergeld uit kassa. Vervolgens zijn de overvallers de winkel uit gerend.'

De overvallers van onopgeloste zaken maken minder gebruik van een steekwapen. Het gebruik van vuurwapens is tussen onopgeloste en opgeloste overvallen redelijk vergelijkbaar.

'Op zaterdag komen drie overvallers (twee met bivakmuts, een met een panty over het hoofd) binnen bij een restaurant. Een van de daders heeft een vuurwapen en richt deze op de bedrijfsleider. Personeelsleden komen aangesneld maar blijven staan wanneer zij het wapen zien. Onder bedreiging opent de bedrijfsleider de kassa en doet het geld in een plastic tas. Een dader graait nog in de kassa naar muntgeld en dan vluchten ze. Voordat ze de deur uit zijn, gooit een van de daders nog een theelichtje en roept, kennelijk uit irritatie door de kleine buit: "Kankerkeine kassa"!'

4.5 Geweld en benaderingswijze

De mate waarin de overvallers van onopgeloste zaken fysiek geweld gebruiken tijdens of na de overval en letsel veroorzaken bij de slachtoffers, wijkt weinig af van de opgeloste zaken, zo is te zien in de tabel van bijlage 3. De overvallers 'beperken' zich meestal tot verbale uitingen en gebruiken wapens om hun bedreiging kracht bij te zetten. Uiteraard kan dat voor slachtoffers een erg ingrijpende ervaring zijn.

'De overvaller komt het café binnen, loopt meteen naar klant die daar een drankje aan de bar nuttigt en zet hem een mes op de keel, en zegt: "geld geld. Geef mij geld, bel niet de politie anders dan maak ik hem af." (de overvaller bedreigt een klant om de barman het geld uit de kas te laten afgeven).'

In een van de onopgeloste overvallen gaan de overvallers nog verder door het slachtoffer vast te binden en de ogen en mond af te plakken met tape (wat overigens niet goed lukt). Fysiek geweld jegens de slachtoffers komt vrijwel niet voor (wel duwen, vasthouden), behoudens de zaak waarin de overvaller het slachtoffer bij de keel pakt of een slachtoffer in een andere zaak een klap in het gezicht krijgt. De uitzondering waarbij de overvaller het wapen gebruikt, is een zaak waarbij het slachtoffer met peperspray in het gezicht is gespoten. Overvallers lijken gebruik van hun wapen te willen voorkomen.

'Toen de overvaller het geld niet snel genoeg kreeg, zei hij:

"Geld, ik wil het mes niet tegen je gebruiken!"

De slachtoffers zijn verrast (overdonderd) door de binnenkomst van de overvallers; een benadering die in hoofdstuk 3 als verrassingsbenadering is getypeerd. Het verrassingselement en de bedreiging met een wapen zijn voor de meeste overvallers voldoende om de overval uit te voeren.

Een enkele overvaller tracht met een smoes binnen te komen bij een hotel of bij een overval op een winkel. De zaken waarin sprake is van een geweldsbenadering zijn de overvallen op bejaarden in hun woning. Bij het opendoen van de deur past de dader meteen geweld toe, dat is te typeren als excessief geweld, namelijk meer geweld dan nodig is om het slachtoffer onder controle te houden.

'Het slachtoffer is een bejaarde vrouw van 96 jaar. De overvaller belt bij haar aan. Hij is opeens binnen, hij loopt direct naar haar toe en gooit haar met beide handen met geweld naar de grond. Wanneer de vrouw op de grond ligt, duwt hij haar gezicht tegen de grond.'

Deze benaderingswijze komt overeen met een andere woningoverval waarbij een bejaarde vrouw slachtoffer is geworden. Hierbij heeft de dader de vrouw ook geslagen. Bij de woningovervallen gebruikt de overvaller geen wapen; het fysieke overwicht c.q. geweld is voldoende om de tegenstand van de oudere slachtoffers te breken.

Waar bij sommige opgeloste zaken de overvallers zich verbaal netjes uitten jegens de slachtoffers en/of getuigen (sorry zeggen, met 'u' aanspreken), zijn hiervan bij de onopgeloste zaken geen indicaties gevonden. Voor zover daar zicht op is gekregen, bedienen de overvallers zich van intimiderende en bedreigende taal. De overvallers spreken korte en krachtige zinnen, niet meer dan nodig voor de overval.

'Ik moet nu geld hebben, kom hier met het geld; maak de kassa open!'
'Waarom kijk je mij zo aan? Jij hebt geluk gehad'

En later nog een keer wijzend met een vuurwapen richting slachtoffer:

'Jij hebt geluk gehad'

4.6 Slachtoffers, buit en vluchtmiddelen

Over de slachtoffers is te zeggen dat zij zowel qua geslacht als leeftijd variëren. De leeftijden liggen hoger dan bij de slachtoffers van de opgeloste zaken, hetgeen samenhangt met de overvalobjecten (pizzakoeriers versus woningen en horeca). Uit de bestudeerde processen-verbaal kan worden opgemaakt dat de overvallers en slachtoffers onbekenden van elkaar zijn.

De systeeminformatie maakt duidelijk dat bij de onopgeloste overvallen meer buit wordt gemaakt dan bij de opgeloste misdrijven (mediaan is respectievelijk 550 en 300 euro).³ Uit de dossiers komt een onderscheid naar voren betreffende de relatie tussen buit en overvalobject. Bij de woningovervallen wordt naar verhouding weinig buitgemaakt (en veel geweld gebruikt).

'Het slachtoffer is een bejaarde vrouw van 92 jaar. De overvaller is opeens binnen, loopt direct naar haar toe en gooit haar met beide handen met geweld naar de grond. Wanneer de vrouw op de grond ligt duwt hij haar gezicht tegen de grond. De buit is tien euro.'

Bij de overvallen op de snackbars en winkels gaat het om groter(ere) bedragen. In bepaalde gevallen weten de overvallers het delict zo te 'timen' dat ze er vandoor kunnen gaan met een groot bedrag. Dit wijst tevens op een oriëntatie op het object als onderdeel van de voorbereiding van het delict.

'De daders komen de cafetaria binnen en lopen meteen door naar achter de toonbank en richten meteen het pistool op het slachtoffer. De buit is 600 euro.'

'Om 7.45 uur komen twee jongens met capuchon en sjaal voor de mond een bedrijf binnen. De medewerkster is met voorbereidingen voor de dag bezig en heeft daardoor de kluis net open gedaan. Wanneer de daders binnenkomen, wordt zij vastgepakt en vastgebonden. De overvallers pakken de geldkist uit de kluis en doen dit in tas. Zij bedreigen de vrouw nog dat ze niet moet gaan gillen wanneer ze weg zijn. De buit is ongeveer 800 euro.'

'De eigenaar heeft, net als politie, sterk het vermoeden dat iemand van het personeel ooit eens aan de daders heeft verteld waar het geld naar toe gaat, wanneer het

geteld wordt en waar het kantoortje is. Ook dat de deuren open gaan na sluitingstijd moet bij de daders bekend zijn aangezien er twee deuren normaal dicht zijn. De buit is 1.800 euro.'

Sommige overvallen lopen voor de overvallers op niets uit, in die zin dat zij zonder buit (moeten) vertrekken. Uit de dossiers blijkt dit in een kwart van de gevallen (zeven van de 28) voor te komen. De redenen zijn bijvoorbeeld dat de overvallers niet door een afgesloten deur naar binnen kunnen, dat zij gestoord worden door derden, of dat een slachtoffer een onverwachte actie onderneemt. De betreffende situatie hebben zij niet voorzien en zij vluchten voordat zij de overval hebben kunnen voltooien.

'Op zondag omstreeks 21:50 uur (net voor sluitingstijd) komen twee overvallers met bivakmuts een restaurant binnen. Een heeft een vuurwapen en de ander een mes. De overvallers manen de twee aanwezige personen in het vertrek om de kassa te openen. Hiervoor is echter een sleutel nodig die in de kelder ligt. Een overvaller loopt mee met het slachtoffer die ineens de kelder in rent en direct de politie belt. In het pand zijn twee andere mensen aan het werk. Vermoedelijk schrikken de daders hier ook van en zij vluchten zonder buit.'

Blijkens de systeeminformatie maken de overvallers van de onopgeloste overvallen weinig gebruik van vluchtmiddelen. Voor zover de slachtoffers hierover informatie hebben verstrekt, lijken de overvallers de plaats van het delict te voet of met de fiets te verlaten. Het is echter goed mogelijk dat de slachtoffers niet weten hoe de overvallers vertrekken, omdat de locatie van de overval vaak binnenhuis is.

De daders gaan na de overval naar buiten waarop de slachtoffers binnen blijven, bijvoorbeeld uit angst voor de overvallers of omdat ze beduusd zijn door wat hen is overkomen.

4.7 Resumé

In totaal zijn 51 van de 113 overvallen uit 2009 en 2010 niet opgelost. Naar verhouding zijn dat vaak de overvallen op horecagelegenheden. De onopgeloste zaken vinden verspreid over Nijmegen plaats, met hotspots in het centrum en Lindenholt. De meeste onopgeloste overvallen gebeuren in de wintermaanden. De donderdag komt net als bij de opgeloste zaken het meest voor, maar nu is ook de dinsdag een veel voorkomende dag. In de avonden en nachturen gebeuren de meeste onopgeloste overvallen, hetgeen deels samenhangt met de objecten (horeca). In vergelijking met de opgeloste overvallen behoren de plegers van de onopgeloste overvallers tot de jongere leeftijdscategorie en zijn minder vaak blank.

In hoeverre de overvallers het delict hebben voorbereid, is niet goed op te maken uit de processen-verbaal, maar sommige slachtoffers melden dat zij dagen voor de overval de vermoedelijke overvallers hebben gezien (posten, verkennen). Tevens wijst het 'timen' van de overval op het moment dat een winkel of horecagelegenheid opent of sluit op delictvoorbereiding. De overvallers maken vaker gebruik van bivakmutsen dan bij de opgeloste overvallen en er is iets vaker sprake van een taakverdeling. Ze gebruiken minder vaak

een mes als dreigingsmiddel. Er wordt over het algemeen geen fysiek geweld toegepast, behalve bij enkele woningovervallen waar sprake is van excessief geweld. De overvallers hanteren meestal een verrassingsbenadering, een enkele keer gebruiken ze een smoes of passen zij direct geweld toe (woningovervallen). Slachtoffers en overvallers zijn onbekenden van elkaar. Het taalgebruik van de overvallers van de onopgeloste zaken is te typeren als intimiderend, bedreigend, kort en ter zake doend ("geld", "maak kassa open") en lijkt daarmee in grote lijnen van een 'hardere' aard dan het taalgebruik van de overvallers die zijn opgepakt.

In een aantal zaken wordt niets buitgemaakt, bijvoorbeeld omdat de overvallers gestoord worden door derden. De buit bij de onopgeloste zaken is groter dan bij de opgeloste zaken. De overvallers maken, voor zover bekend, minder gebruik van een vluchtmiddel dan bij de opgeloste zaken.

Noten

1. In bijlage 3 staat een overzicht van de verschillende kenmerken van onder meer de 51 onopgeloste zaken.
2. In de categorie 'overig' zitten onder meer een overval op een kantine en videotheek.
3. Voor de volledigheid: buit bij de lopende onderzoeken is €1000 (mediaan).

5 Overvallers nader bekeken

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de overvallers van de gepleegde overvallen in de jaren 2009 en 2010. In lijn met het vorige hoofdstuk worden de resultaten beschreven zoals die zijn verkregen uit de systeemanalyse, aangevuld met de informatie vanuit het dossieronderzoek. Van alle bekende overvallers zijn gegevens beschikbaar vanuit de politieregistraties en systeemgegevens van andere instanties. Hiermee worden vragen beantwoord betreffende algemene kenmerken, antecedenten van de overvallers en hun contacten met instanties. Van een deel van de overvallers (n=22) was ook het strafdossier beschikbaar, met daarin de onderzoeksbevindingen van onder andere psychologen en de reclassering (zie ook 2.3). Als eerste geven we een overzicht van het aantal overvallers, hun algemene persoonskenmerken, zoals leeftijd en afkomst, en woonlocatie. Daarna gaan we in op de achtergronden van de overvallers. Achtereenvolgens worden besproken hun woonsituatie en eventuele problematiek die binnen het gezin speelt; relaties met partner, gezin en familie; opleiding en werk; financiën; vrije tijd en vrienden; delictgeschiedenis; contacten met instanties en persoonlijkheid en psychopathologie. We sluiten af met een overzicht van de grootste probleemgebieden en de individuen die het hoogst scoren op meerdere probleemgebieden.

5.1 Aantal overvallers en algemene persoonsgegevens

Van de politie hebben we een bestand gekregen van verdachten van in 2009 en in 2010 in Nijmegen gepleegde overvallen. Het gaat zoals gezegd om 36 overvallers, die bij 28 zaken horen.

De 22 overvallers van wie we een strafdossier hebben kunnen bestuderen, zijn allen man. Tot het totaal aantal overvallers (n=36) behoort één vrouw; van haar is geen dossier bestudeerd. De gemiddelde leeftijd van alle 36 overvallers is 21 jaar. Het gaat hier om de leeftijd op het moment van het plegen van de overval (op grond van de signaleringen van overvallers in het vorige hoofdstuk vonden we een gemiddelde leeftijd van 22 jaar). Driekwart van de overvallers was meerderjarig ten tijde van de overval. Negen overvallers waren op het moment van de overval jonger dan achttien jaar, twintig overvallers behoorden tot de leeftijdscategorie van '18-24 jaar', vijf tot de categorie '25-34 jaar' en twee waren er ouder dan 34 jaar (zie tabel 5.1).¹

Tabel 5.1 – Leeftijd totaal overvalverdachten (n=36)

Leeftijdcategorie	Aantal	%
< 18	9	25
18-24	20	56
25-34	5	14
> 34	2	6
totaal	36	100

Bij de signalementen van de daders zagen we in het vorige hoofdstuk dat een meerderheid van de daders een getinte huidskleur heeft en dat een Noord-Afrikaanse (Marokkaanse) afkomst vaker genoemd wordt dan bijvoorbeeld een Turkse of Antilliaanse afkomst. Van de 29 Nijmeegse overvallers zijn er zestien van niet-westerse afkomst, onder wie vijf Marokkanen. Elf overvallers zijn van Nederlandse afkomst en twee overvallers zijn van een andere westerse afkomst.

Ten minste zes overvallers zijn geboren in een ander land en op jonge leeftijd (variërend van een tot negen jaar) naar Nederland verhuisd. In een aantal gevallen zijn de ouders gevlucht om politieke redenen.

'De ouders van betrokkene zijn vanwege politieke redenen uit Syrië gevlucht. Hij was toen vier jaar.'

'Betrokkene² is op zeer jonge leeftijd (als baby) van Sri Lanka naar Nederland verhuisd. Zijn ouders vluchtten voor het geweld van de Tamil Tijgers.'

'Hij is geboren in Colombia en op vierenhalfjarige leeftijd samen met zijn twee broertjes geadopteerd door een Nederlands gezin. Zijn biologische moeder kon niet voor hem en zijn broertjes zorgen.'

Twintig overvallers wonen in Nijmeegse aandachtsgebieden (zie de kaart in bijlage 2; de blauwe sterren representeren de woonlocaties). Dit zijn wijken met relatief veel bewoners in een zwakke sociaaleconomische positie en relatief veel goedkopere huurwoningen.³

5.2 Woonsituatie en gezinsproblematiek

Woonsituatie

Bij ongeveer twee derde van de overvallers uit Nijmegen⁴ gaat het om thuiswonende kinderen, zes overvallers leven buiten het gezin (van wie er twee in een tehuis wonen) en twee overvallers hebben zelf een gezin. Gemiddeld hebben de overvallers twee broers en/of zussen, inclusief halfbroers dan wel -zussen (zie tabel 5.2).

Tabel 5.2 – Aantal broers/zussen overvalverdachten op basis van dossiers (n=22)

Aantal broers / zussen	Aantal overvallers
0	4
1	4
2	5
3	1
4	3
5	2
onbekend	3
Totaal	22

Problemen met huisvesting en wonen

We zijn nagegaan in hoeverre de woonsituatie als problematisch aan te merken is, in termen van aanwezige risicofactoren.⁵ Voorbeelden zijn dat iemand een tijdelijke woonsituatie heeft, in de afgelopen jaren dakloos is geweest of in een omgeving woont die vermoedelijk bijdraagt aan het delictgedrag.

Tabel 5.3 – Mate van problematiek in de woonsituatie (n=22)

	niet problematisch	problematisch	n.v.t.	Onbekend	totaal
< 18 jaar	8 (36%)	9 (41%)	-	5 (23%)	22 (100%)
≥ 18 jaar	6 (27%)	5 (23%)	6* (27%)	5 (23%)	22 (100%)

* verdachte was jonger dan 18 jaar ten tijde van delict

Van bijna een kwart van de overvallers hebben we in de dossiers geen gegevens teruggevonden over de woonsituatie. Uit de tabel is af te lezen dat een aanzienlijk deel van de overvallers onder de achttien jaar een problematische woonsituatie kent of heeft gekend (41%). Dit wordt bijvoorbeeld gereflecteerd in contacten met hulpverleningsinstanties, OTS, zwerfen op straat, vluchten voor ouder(s)/familie, of verblijf in een blijf-van-mijn-lijfhuis. Enkele voorbeelden uit de dossiers:

‘Betrokkene heeft verschillende jaren bij opa en oma gewoond. Hij liep regelmatig van huis weg en het botste met zijn moeder.’

‘Hij is op zijn tiende jaar uit huis geplaatst, heeft toen een half jaar in een pleeggezin gewoond, vervolgens weer een jaar thuis, toen naar E. voor tweeënhalve jaar in een internaat, vervolgens naar een woongroep, toen kamertraining en toen weer terug naar zijn ouders. Daar kwam hij weer terug te wonen toen hij twintig was.’

Het merendeel van de overvallers is ten tijde van het delict achttien jaar of ouder.⁶ Bijna een kwart van hen bevindt zich in een problematische woonsituatie, die wordt gekenmerkt door bijvoorbeeld veel wisselingen van woonsituatie vanwege ruzies en/of gedragsproblemen thuis, geen vaste woon- of verblijfplaats of samenwonen met andere criminelen.

'Betrokkene had een postadres bij zijn ouders, maar verbleef daar niet meer. In januari 2009 is hij uit de gevangenis gekomen. Hij is toen direct gaan samenwonen met zijn vriendin in H. In juni 2009 is hij opgenomen geweest in een forensische behandelkliniek. Daar is hij in augustus 2009 mee gestopt en teruggegaan naar zijn ouders. Echter, een maand later sliep hij nauwelijks meer thuis, omdat hij overal politie zag. Het is niet duidelijk waar hij toen heeft geslapen. Hij had geen vaste woon- of verblijfplaats toen de politie naar hem op zoek was.'

'Hij zegt veel schulden te hebben, daarvoor weg te lopen, zijn persoonsgegevens te vervalsen. Hij heeft een aantal keer verplicht zijn huis moeten verlaten vanwege betalingsachterstanden. De reden van het delict was ook dat hij geld wilde hebben om de huur te kunnen betalen. Hij kent geen stabiele woonsituatie.'

De problematische woonsituatie kenmerkt zich verder door vele wisselingen in de gezins- en woonsituaties. Dit hangt vaak mede samen met de kwaliteit van de gezinsrelaties, zoals uit navolgende nog zal blijken, maar ook met gedragsproblemen waaronder delictgedrag en psychische problematiek van de overvallers.

'Hij woont vanaf zijn tweede jaar in Nederland. De eerste zeven jaar heeft hij in D. gewoond, toen is hij in een andere plaats bij zijn tante gaan wonen. Verder heeft hij bij de JP Heijestichting gewoond (voor jongeren met gedragsproblematiek en een verstandelijke beperking). Hij moest daar weer weg, omdat hij had gevochten. Daarna heeft hij kamertraining gehad bij een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking en in een begeleide woonvorm gezeten. Hij heeft ook contact gehad met Jongeren onder Dak, dat intensieve ondersteuning en onderdak biedt aan kwetsbare jongeren vanaf achttien jaar met gedrags-, psychische of psychiatrische problematiek.'

In ruim driekwart van de gevallen (77%) komen de overvallers uit gebroken gezinnen. Daarnaast hebben we van enkele overvallers te weinig informatie om hierover uitspraken te doen. In de dossiers lezen we dat ze in hun jeugd wonen bij een alleenstaande ouder of gescheiden ouder met een nieuwe partner, bij andere familieleden zoals opa en oma, bij kennissen, bij adoptiefouders of in een pleeggezin. Voor de minderjarigen geldt dit zelfs voor allen op één na (89%).⁷ Vanuit deze gezinnen komen de overvallers in verschillende gevallen in internaten en/of jeugdgevangenschappen terecht. Dit item staat los van tabel 5.3, wat nog eens extra benadrukt dat de bevindingen in de problematische woonsituatie een ondergrens vormen.⁸

'Betrokkene is geboren in Suriname, hij heeft daar acht jaar bij zijn oma gewoond. In Nederland aangekomen, is hij bij zijn moeder gaan wonen, maar vanwege huiselijk geweld door zijn stiefvader moest hij samen met moeder naar blijf-van-mijn-lijfhuizen. Daar kwam een eind aan toen zijn stiefvader overleed toen betrokkene dertien jaar was. Een jaar later werd hij geplaatst bij de JP Heijestichting. Vanaf zijn achttiende jaar heeft hij zelfstandig gewoond. Heeft wel criminele activiteiten ondernomen om dit te kunnen blijven betalen.'

'Betrokkene is opgegroeid in een achterstandswijk in Nijmegen, waar je volgens hem 'een mentaliteit ontwikkelt waarbij altijd gewonnen moet worden'. Op zesjarige leeftijd heeft hij twee jaren doorgebracht in een internaat in U. Wegens problemen in de thuissituatie is hij op veertienjarige leeftijd opnieuw uit huis geplaatst. Dit mislukte, waarop hij overgeplaatst is naar een fasehuis te A. Ook hier moest hij vertrekken, naar justitiële jeugdzorg in een gesloten setting. Toen hij vervolgens in 2008 veroordeeld werd wegens geweldpleging en vernieling is hij overgeplaatst naar de jeugdgevangenis te Z. Na het voltooien van zijn straf is hij weer teruggeplaatst naar de justitiële gesloten setting. In juli 2009 is zijn verblijf daar beëindigd en is hij teruggekeerd naar Nijmegen, waar hij tot zijn aanhouding voor de overval verbleef bij zijn moeder.'

Problemen binnen de gezinnen

Binnen de gezinnen van de overvallers spelen onder de gezinsleden ook de nodige problemen. De hierboven beschreven woonsituaties van de overvallers hangen hier nauw mee samen, zoals we in enkele voorbeelden al zagen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gebieden waarop de problematiek zich kan manifesteren.⁹ Met name middelenmisbruik, afwezigheid van de ouders, verwaarlozing, huiselijk geweld, financiële problematiek en criminaliteit spelen binnen de gezinnen een rol. Onder de tabel worden de bevindingen voor ieder item toegelicht.

Opvallend is dat op een aantal relevante onderwerpen weinig informatie is opgenomen in de dossiers. Er wordt door de rapporteurs weinig gerapporteerd over middelenmisbruik onder de gezinsleden, over hun criminaliteit of antecedenten, cultuur- dan wel integratieproblematiek en financiële problematiek van de gezinnen.¹⁰

Tabel 5.4 – Mate en aard van problemen in gezinssituatie

		Geen problematiek	problematisch	onbekend
Alcoholmisbruik		12 (55%)	3 (14%)	7 (32%)
Drugsmisbruik	Softdrugs	8 (36%)	5 (23%)	9 (41%)
	Harddrugs	11 (50%)	1 (5%)	10 (45%)
Problematisch gokken		15 (68%)	0	7 (32%)
Afwezigheid/onbereikbaarheid ouders		5 (23%)	12 (54%)	5 (23%)
Verwaarlozing		10 (45%)	4 (18%)	8 (36%)
Mishandeling fysiek		14 (64%)	1 (5%)	7 (32%)
Slachtoffer seksueel misbruik		15 (68%)	0	7 (32%)
Getuige van geweld in het gezin		13 (59%)	3 (14%)	6 (27%)
Criminaliteit ouders/gezinsleden		9 (41%)	3 (14%)	10 (45%)
Cultuur/integratieproblemen		10 (45%)	2 (9%)	10 (45%)
Financiële problematiek		8 (36%)	5 (23%)	9 (41%)

Alcohol en drugs

In drie gezinnen is er sprake van problematisch alcoholgebruik. Matig alcoholgebruik wordt niet als problematisch beschouwd. Voor het merendeel van de overvallers wordt er in de dossiers aangegeven dat er geen problemen zijn op dit gebied of er wordt geen melding gemaakt van problematisch alcoholgebruik van de gezinsleden. In deze laatste gevallen wordt wel gesproken over andere kenmerken van de gezinssituatie en derhalve wordt aangenomen dat alcoholmisbruik geen rol speelt.¹¹ Van ongeveer een derde van de overvallers is geen informatie beschikbaar over dit onderwerp. Wanneer er wel sprake is van alcoholproblematiek onder gezinsleden, is dit ook ernstig; dat wil zeggen dat het alcoholgebruik een grote impact heeft op het gezin.

Van soft- en harddrugsgebruik binnen het gezin weten we op basis van de dossiers weinig: in respectievelijk 41 en 45 procent van de gevallen is het onbekend of dergelijke problematiek speelt. Wanneer er wel gegevens beschikbaar zijn, wordt met uitzondering van één geval geen harddrugsproblematiek in het gezin vastgesteld.

In ruim een derde van de gevallen wordt geconstateerd dat er geen problemen zijn met softdrugs. In bijna een kwart (vijf) van de gezinnen van de overvallers speelt middelenmisbruik wel een rol en daarbij gaat het om softdrugs. Meestal gaat het dan om incidenteel gebruik en in mindere mate om problematisch softdrugsgebruik waarbij het dagelijks functioneren wordt belemmerd of andere problemen worden veroorzaakt. Problematisch gokken, speelt voor zover bekend (in twee derde van de gevallen) geen rol in de gezinnen van de overvallers.¹²

Afwezigheid van ouders en verwaarlozing

In de dossiers vinden we met name problemen in de zin van afwezigheid of onbereikbaarheid van ouders dan wel verwaarlozing door de primaire verzorgers.¹³ In meer dan de helft

van de dossiers (55%) is er sprake van afwezigheid of onbereikbaarheid van ouders. Dan is ofwel een ouder een periode onbereikbaar of weg vanwege een (ziekenhuis)opname, echtscheiding of overlijden, ofwel beide ouders of verzorgers zijn lange tijd (om beurten) fysiek afwezig of niet aanspreekbaar.

'Zijn moeder heeft recentelijk een hersenbloeding gehad en revalideert in het ziekenhuis. Hij staat er, zonder broers of zussen, opeens alleen voor. Dit valt hem zwaar. Zijn vader heeft hij nooit gekend.'

'De laatste jaren zijn moeilijk geweest in het gezin omdat moeder borstkanker had. Sinds kort heeft zij de chemobehandelingen en bestralingen succesvol afgerond. Moeder is bang dat zij er tijdens haar ziekte niet genoeg heeft kunnen zijn voor haar zoon.'

Echtscheiding wordt regelmatig genoemd als reden voor afwezigheid van een van de ouders. Met name de vaders zijn afwezig. In dat geval wonen de overvallers veelal bij moeder. Uit een rapportage van jeugdreclassering blijkt dat de betreffende verdachte zijn vader al anderhalf jaar niet meer gezien heeft, 'omdat het daar saai is'. Er wordt in dossiers ook melding gemaakt van stiefouders die onregelmatig aanwezig zijn.

'Moeder is van Somalische afkomst. Vader is overleden bij een ongeval toen betrokkene drie jaar oud was. Hij herinnert het zich nog dat het hem verteld werd en dat moeder moest huilen. Moeder kreeg een nieuwe relatie toen hij negen jaar was. Zijn stiefvader is nu anderhalf jaar geleden weggegaan bij het gezin vanwege 'meningsverschillen'; de stiefvader sliep veel en werkte niet. Met zijn stiefvader kon hij het niet goed vinden, naar zijn zeggen had zijn stiefvader niets over hem te zeggen. Die was meer vader voor zijn eigen kinderen (de jongste drie kinderen in het samengestelde gezin) dan voor de oudste drie, waaronder betrokkene. Nu heeft hij geen vaderfiguur meer die hem structuur kan bieden. Hij heeft de rol van vader binnen het gezin opgelegd gekregen, maar lijkt de verantwoordelijkheid die hij voelt niet aan te kunnen. Moeder werkt als gastvrouw in een verzorgingscentrum. Ze heeft op werktijden geen toezicht thuis.'

'Zijn ouders scheiden als hij zeven jaar is. Vader woont in Curaçao. Vader zou volgens hem iets van negen vrouwen hebben, waarbij hij allemaal kinderen heeft. Moeder heeft last van haar hart. Omdat hij haar rust wil geven, woont hij bij zijn tante.'

'Betrokkene spreekt van een redelijk probleemloze jeugd totdat zijn ouders uit elkaar gingen. Als hij zeven jaar is, gaan zijn ouders scheiden. Zijn moeder is in 2004 overleden, sindsdien woont hij met z'n broers samen in een huis. Zijn vader is in 2006 teruggegaan naar Sri Lanka.'

In sommige gezinnen zijn de ouders vooral met onderlinge problemen bezig, waardoor kinderen pedagogisch kunnen worden verwaarloosd. In een minderheid van de dossiers (18%) wordt gesproken over ernstige verwaarlozing van de verdachte door ouder(s)/verzorger(s). Er is dan gedurende jaren nauwelijks tot geen verzorging en aandacht van de ouders/verzorgers geweest. Er wordt door de pro Justitia psycholoog of psychiater bijvoorbeeld gesproken over 'een pedagogisch en affectief verwaarloosd man'. En in een ander dossier:

'Er was sprake van emotionele verwaarlozing door moeder. Een echte vaderfiguur heeft hij niet gekend. Zijn biologische vader heeft geen rol gespeeld in opvoeding. Die kent hij niet, die wil niets van hem weten.'

'Betrokkene is als baby in Colombia ernstig verwaarloosd. Hij heeft op de grond moeten slapen, is vastgebonden geweest en thuis door een politieauto weggehaald. Moeder zou een dertienjarig meisje in een sloppenwijk zijn geweest, dat losbandig leefde en mogelijk als prostituee werkte. In de sloppenwijk is hij achtergelaten door zijn moeder. Daarna is hij in Colombia in drie gastgezinnen geweest waar iedereen in één kamer sliep. Hij werd overal geslagen. Ook heeft hij op straat gezworven. Nu, in Nederland, heeft hij geen band met zijn adoptieouders.'

Geweld in het gezin

In een relatief klein deel van de gevallen (14%, 3 zaken) is de verdachte getuige geweest van ernstig geweld binnen het gezin of van herhaald geweld binnen het gezin.

'Vader is erg streng en rigide en gewelddadig richting moeder. Betrokkene is zelf nooit mishandeld.'

'Voor zover bekend, is hij zelf niet mishandeld, maar hij is wel getuige van geweest van geweld van vader richting moeder. Door het huiselijk geweld moet hij samen met moeder naar blijf-van-mijn-lijfhuizen.'

Van de Nijmeegse overvallers (n=29) hebben we informatie van het Meldpunt Bijzondere Zorg.¹⁴ Over twee van hen is in de afgelopen twee jaar een melding gedaan bij het Meldpunt. Twee keer vanwege 'huiselijk geweld of het vermoeden daarvan' en één keer vanwege 'dreigende huisuitzetting, herhaalde overlast'. Verder geldt voor twee overvallers dat er een melding bij het Meldpunt is gedaan over een huisgenoot: één keer over een ouder en één keer over een jonger kind, waar de politie zorg over heeft.¹⁵

'Betrokkene is thuis rond zijn veertiende jaar niet meer te handhaven en is toen geplaatst in een internaat. Uit een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming blijkt dat er sprake is van een onveilige hechtingsrelatie en in de vroege kinderjaren sprake is geweest van een onveilig pedagogisch leefklimaat.'

Criminaliteit ouders/gezinsleden

Opvallend is dat er in 45 procent van de dossiers geen informatie beschikbaar is over eventueel crimineel gedrag en criminele contacten van de gezinsleden van de overvallers. In drie gevallen (14%) wordt hiervan wel melding gemaakt, waarvan in twee gevallen een van de gezinsleden meerdere keren is veroordeeld voor een 'licht type delict' (winkeldiefstal, vandalisme, verkeersovertreding of bezit van drugs) of een enkele keer voor een zwaarder delict. Soms wordt in een dossier melding gemaakt van een broer die heeft vastgezeten. In één van de gezinnen is de moeder van de verdachte overvaller zelf een keer slachtoffer geweest van een overval.

'Zijn broer is niet veroordeeld, maar is wel meermaals betrokken geweest bij onder andere vechtpartijen in de buurt. Zijn oudere broer is door zijn vader al eens uit huis gezet vanwege wangedrag maar woont nu weer thuis. Vader heeft de politie ook wel eens verzocht zijn kinderen terug te sturen naar Sierra Leone. De kinderen van vader zijn sinds 2000 in Nederland, vader zelf sinds 1995.'

'De twee oudste broers van het gezin, zijn de betrokkene en zijn vijftienjarige broertje, zijn in beeld bij de wijkagent. De wijkagent spreekt over een 'probleemgezin'. Moeder zou de twee oudste broers niet voldoende kunnen sturen.'

Volgens de systeem informatie van de instanties, zijn vier overvallers bekend bij de wijkteams die zich richten op de aanpak van multiprobleemgezinnen in een aantal Nijmeegse aandachtsgebieden. In drie gevallen gaat het om gezinnen met meerdere overlastveroorzakende en criminele kinderen. Eén van deze vier overvallers, van wie ook het gezin bij de wijkteams bekend is, is een zwakbegaafde jongen die 'voor veel problemen zorgt'.

Integratie

Eerder zagen we al dat een meerderheid van de Nijmeegse overvallers van niet-westerse afkomst is. In veel dossiers is het niet bekend of de gezinnen kampen met cultuur- dan wel integratieproblemen. Wanneer we er wel informatie over kunnen vinden, wordt beschreven dat de meeste ouders goed geïntegreerd zijn. Zij spreken en beheersen de Nederlandse taal, hebben contact met andere subculturen en accepteren én gedragen zich naar de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen.

Een kanttekening daarbij is dat de informatie vaak afkomstig is van de overvallers zelf, die hun gezin op deze wijze beschrijven wat de rapporteur van de reclassering als zodanig overneemt.

'Zijn ouders zijn van Marokkaanse afkomst. Moeder groeide op in Nederland en vader kwam dertig jaar geleden naar Nederland. Volgens betrokkene komt hij uit een hecht en gezellig gezin, dat goed geïntegreerd is.'

In twee van de dossiers is er sprake van enige integratieproblematiek, in de zin dat de ouders de Nederlandse taal wel beheersen maar deze weinig spreken, en/of weinig contact hebben met andere subculturen.

Financiële problematiek

Voor zover we hier zicht op hebben kunnen krijgen, kennen vijf gezinnen waarvan de overvallers deel uitmaken (23%) financiële moeilijkheden. Een aantal van deze gezinnen kampt met geringe financiële mogelijkheden in de zin van werkeloosheid en/of de afhankelijkheid van een uitkering. In één gezin is duidelijker sprake van financiële problemen die zich kenmerken door grote schulden.

Resumerend: een aanzienlijk deel van de overvallers kent op minderjarige leeftijd een problematische woonsituatie. Ruim driekwart komt uit een gebroken gezin en er is geen stabiele woonsituatie. Over een kwart van de overvallers is geen informatie bekend dan wel in het dossier opgenomen over de woonsituatie. De opvallendste problemen binnen de gezinnen zijn de afwezigheid en/of onbereikbaarheid van (een der) ouders en in mindere mate verwaarlozing, alsook drugsgebruik door gezinsleden. Opmerkelijk is dat er weinig informatie beschikbaar is over financiële problemen in het gezin, cultuur- dan wel integratieproblemen en criminaliteit van ouders en gezinsleden.¹⁶

5.3 Relaties met partner, gezin en familie

In de dossiers vinden we ook informatie over de relatie die de overvallers (waaronder ook de minderjarigen) hebben met hun gezin, familie en/of partner. Voor zover de rapporteurs daarover in hun rapportages hebben geschreven, speelt in bijna 60 procent van de gevallen de relatie met familieleden een problematische rol.¹⁷ In verschillende gevallen wordt aangegeven dat de overvaller een goede relatie heeft met zijn ouder(s) en dat deze steunfiguren voor hem zijn.

Soms wordt echter door een verdachte aangegeven dat de relatie met zijn ouders heel goed is, maar blijkt later uit het dossier dat de relatie wel degelijk gekleurd wordt door allerlei problemen. Wanneer de verdachte al een delictverleden had, hebben zijn politie- en justitiecontacten ook wel geleid tot een verstoorde relatie met zijn ouders. In een van de dossiers geeft de verdachte hierover zelf zijn mening:

'Hij heeft zijn jeugd als "goed maar oneerlijk" ervaren. Dat laatste heeft te maken met zijn politiecontacten. Zijn adoptieouders stonden altijd achter hem. Hij is op jonge leeftijd (11 à 12 jaar) beschuldigd van verkrachting en dit heeft volgens hem een breuk in de familieband met zijn ouders veroorzaakt. Nu heeft hij wekelijks contact met zijn adoptieouders. Daarmee heeft hij goed contact, al kan hij iets beter met vader dan moeder opschieten. Sinds een maand woont hij bij pleegouders. Het contact met zijn biologische broertjes is momenteel naar eigen zeggen ook goed. De rapportages pro Justitia geven echter een ander beeld. Vanaf het moment dat hij

geadopteerd werd, zijn er constant conflicten geweest tussen hem en zijn adoptieouders. Betreffende zocht geen troost bij en had geen binding met zijn adoptieouders, er was emotioneel geen sprake van een wederkerige relatie.'

In de dossiers geven de overvallers in sommige gevallen zelf duidelijk aan dat zij ontevreden zijn over de relaties.

'Ergens tijdens zijn jeugd, hij weet niet meer precies wanneer, is hij bij zijn opa en oma gaan wonen, omdat het thuis niet meer ging. Volgens betrokkene waren er veel ruzies, "er was altijd gezeik".'

'Hij heeft het idee dat hij anders behandeld wordt dan de anderen in het gezin. Hij voelt zich een buitenbeentje. Hij voelt niet echt verwantschap met zijn moeder en stiefvader in die zin dat ze weinig met elkaar gemeen hebben. Wel denkt hij dat ze het beste met hem voor hebben.'

'Betrokkene is gedurende zijn jeugd meermalen uit huis geplaatst. Dit neemt hij zijn ouders enigszins kwalijk. De relatie met zijn ouders heeft 'enkele destructieve componenten' gekend. Er waren veel spanningen in het gezin en betreffende zou veel ruzie met zijn moeder hebben gehad. Jeugdreclassering spreekt over een 'explosieve relatie'. In 2008 zijn de ouders gescheiden. Daarvan heeft de verdachte weinig problemen ondervonden, volgens eigen zeggen was dit beter voor zijn ouders. De relatie met zijn moeder zou inmiddels zijn verbeterd. 'We zijn meer gaan praten, alleen snapt zij mij niet altijd en voelt zij zich geïntimideerd.' Moeder heeft een nieuwe vriend. In het verleden had hij moeite met de partnerkeuze van zijn moeder, maar nu niet. Als hij vrijkomt, wil hij bij hen gaan wonen. Met vader heeft hij weinig contact. Verder heeft hij sinds één jaar een relatie. Hij is serieus over haar. Zij is belangrijk voor hem en speelt een belangrijke rol in zijn voornemens om zijn leven te beteren. "Als zij weggaat dan weet ik niet meer waar ik het voor doe." Hij is bang haar kwijt te raken vanwege de justitiële contacten.'

Kortom: hoewel de overvallers zelf soms tegenstrijdige signalen afgeven, lijkt de meerderheid van de overvallers problemen te ondervinden in hun relatie met hun gezin, familie en/of partner.

5.4 Opleiding en toetreding tot de arbeidsmarkt

Opleiding en werk zijn dynamische factoren waarvan bekend is dat ze samenhangen met delictgedrag, maar ook goed te beïnvloeden zijn door een interventie. Spijbelen is bijvoorbeeld een voorspeller van later crimineel gedrag (Loeber, 1998).

Veel van de overvallers zijn (voor zover bekend) laag opgeleid.

Dat leiden we af uit de volgende gegevens: 21 overvallers behoren tot de doelgroep voor het Jongerenloket (17-27 jaar) en zestien van hen zijn ook daadwerkelijk bekend

bij het Jongerenloket.¹⁸ Van deze personen weten we welke opleidingen ze gevolgd hebben. De helft van hen heeft onderwijs gevolgd bij een school voor speciaal voortgezet onderwijs voor jongeren van twaalf tot en met twintig jaar, bij wie er sprake is van een gedragsstoornis en/of psychiatrische problemen. Een kwart heeft op het VMBO gezeten en één op een praktijkschool. Elf overvallers hebben na hun VSO- of VMBO-opleiding op het ROC gezeten.

Zeven van de twaalf (58%) minderjarige overvallers uit Nijmegen zijn bekend bij Bureau Leerplicht.¹⁹ Bij drie personen was er sprake van relatief verzuim (wel bij een onderwijsinstelling ingeschreven staan, maar geregeld afwezig zijn). Bij twee personen was er sprake van absoluut verzuim (niet ingeschreven staan bij een onderwijsinstelling). En bij twee personen is er contact geweest met Bureau Leerplicht over zowel absoluut als relatief verzuim. Ook uit de dossiers blijkt dat de opleidingen van de overvallers veel verloop en uitval kennen. Velen van hen hebben studievertraging opgelopen en/of hun opleiding helemaal niet afgemaakt, doen ad hoc uitzendwerk of zijn 'werkzoekend'. Een enkeling uit de 22 dossiers heeft een fulltimebaan of werkt bij een sociale werkvoorziening.

'Betrokkene is op vroege leeftijd in ZMOK geplaatst. Veel kinderen om hem heen hebben volgens hem 'een steekje los'. Naar eigen zeggen belandt hij hierdoor met regelmaat in een vechtpartij. Na de lagere school is geprobeerd om hem naar het reguliere vervolgonderwijs te laten gaan richting het VWO. Betreffende omschrijft de kinderen op deze 'normale' school als een 'heel ander slag volk', 'onecht' en 'verwend'. Ondanks zijn goede cijfers leidt dit er volgens hem toe dat hij niet werd toegelaten en naar het VMBO ging. Hij heeft vervolgens twee jaar goed gepresteerd. In het derde jaar gaat het fout: "Ik leerde meisjes en wiet kennen. Ik hield mij niet meer bezig met school, waardoor het slecht ging". In derde jaar moet hij naar een internaat. Vervolgens doet hij een opleiding tot stratenmaker. Hij heeft twee jaar als stratenmaker gewerkt, maar de 'werkzaamheden lagen onder zijn niveau'. Diploma's heeft hij niet gehaald. Hij heeft een periode bij een cateringbedrijf gewerkt en in de keuken van een instelling (dat was van korte duur). Werken ziet hij als 'een noodzakelijk kwaad.'

'Hij heeft ten tijde van het delict geen werk, heeft veel soorten baantjes gehad. Door zijn laatste werkgever is hij ontslagen, omdat hij vaak niet komt opdagen zonder zich ziek te melden.'

Vier van de 29 overvallers uit Nijmegen hebben vanuit de gemeentelijke afdeling Werk en Inkomen een vorm van begeleiding richting werk gehad; slechts één van die trajecten is succesvol afgerond. Bij tien van de zestien overvallers, die bekend zijn bij het jongerenloket, is de begeleiding vanuit het loket afgerond of stopgezet; één van die tien personen heeft werk gevonden. Bij vijf personen is het begeleidingsproces nog gaande en bij één verdachte is de begeleiding nog niet begonnen.²⁰

Samenvattend: de overvallers zijn grotendeels laag opgeleid en hun de schoolcarrières kennen veel verloop, verzuim en uitval. Dit heeft tevens zijn weerslag op de toetreding tot de arbeidsmarkt, werk en financiën.

5.5 Werk en financiën

Volgens de systeem informatie van de instanties is bij twee derde van de overvallers uit Nijmegen sprake van een uitkeringssituatie.²¹ Zeven van hen hebben zelf een WWB-uitkering; bij twaalf overvallers heeft er iemand in het huishouden een WWB-uitkering. In de dossiers vinden we meer aanwijzingen voor problemen op het gebied van inkomsten en omgaan met geld (zie verderop).²² In onderstaande tabel is weergegeven in hoeverre de overvallers een vaste of losse werkbetrekking(en) hebben en wat de aard is van de inkomsten. Per verdachte kunnen meerdere antwoorden aangekruist zijn. Bij het duiden van de tabel moet in ogenschouw genomen worden dat negen overvallers minderjarig zijn ten tijde van het delict.

Tabel 5.5 – Werkbetrekking en inkomsten

Werkbetrekking	Aantal	Inkomsten	Aantal
Vaste baan	3	Inkomen uit arbeid	5
Een of meer losse betrekkingen	6	Uitkering	4
Geen	11	Geen inkomsten	7
		Inkomsten uit crimineel gewin	3
		Zakgeld	6
		Anders	2

De helft van de overvallers heeft geen enkele werkbetrekking rond de tijd dat zij de overval plegen. Slechts drie personen (16%) hebben een stabiele arbeidssituatie. Daarnaast wisselen de overvallers veel in baantjes, als zij die al hebben. Zeven personen (37%) hebben helemaal geen inkomsten. Inkomen van de overige overvallers is afkomstig uit zakgeld, een vorm van arbeid, uitkeringen, crimineel gewin, en anders, zoals de uitkering van een partner of studiefinanciering. In enkele gevallen is er sprake van een combinatie van inkomsten.

‘Hij ontving ten tijde van de overval een WIJ-uitkering, die zou rond de 200 euro per maand zijn. Hij woont bij zijn moeder en hoeft aan haar geen kostgeld te betalen. Hij zegt geen schulden te hebben, maar niet rond te kunnen komen van het verkregen inkomen. Hij zou zich tot ‘alternatieve manieren’ gewend hebben ‘om zich te voorzien van geld’, met de overval tot gevolg.’

Bij meer dan de helft van de overvallers wordt in de dossiers opgemerkt dat zij schulden hebben.²³ De hoogte en aard van deze schulden variëren van tachtig euro bij vrienden, schuld bij het ziekenfonds, de belastingdienst en telefoonmaatschappijen tot anderhalve

ton vanwege gedwongen verkoop van een huis. Schulden hangen soms ook samen met drugsgebruik.

'Door zijn verslaving aan cocaïne komt hij structureel geld tekort. Er zijn meerdere schuldeisers.'

'Dat hij het huis gedwongen (met een schuld) moest verkopen, kwam doordat hij de betaling niet langer kon opbrengen. Hij was toen ook ontslagen door zijn werkgever, vanwege drugsgebruik.'

Werk en financiën vormen net als de schoolcarrière duidelijk een problematisch gebied voor de overvallers. Bij twee derde is sprake van een uitkeringssituatie, de helft heeft geen werk en ruim de helft van de overvallers kent schulden.

5.6 Vrienden en dagbesteding

We zijn nagegaan wat er in de dossiers vermeld wordt over de omgang met vrienden en kennissen en over de dagbesteding van de overvallers. In het overgrote deel van de dossiers (84%) wordt duidelijk dat de overvallers zich aangetrokken voelen tot criminele of anti-sociale personen.²⁴ Er wordt genoemd dat de overvallers omgaan met 'verkeerde vrienden' en/of makkelijk beïnvloedbaar zijn door deze vrienden. Deze vrienden zijn dan de leidende actoren wanneer er sprake is van strafbare gedragingen. Er wordt regelmatig gemeld dat de betreffende overvallers afstand willen of proberen te nemen van deze 'verkeerde vrienden', maar dat deze aan hen 'blijven trekken'. Er is dan, kortom, nog wel contact met deze jongeren. In enkele gevallen wordt in de dossiers ronduit gesteld dat verdachte onderdeel is van een crimineel netwerk.²⁵

'Hij heeft een (groten)deels negatief sociaal netwerk. Hij houdt zich regelmatig op bij een parkeerplaats in de wijk M. Er gebeurt wel 'van alles' wanneer het gaat over criminele activiteiten, maar daar zou betreffende dan geen actieve betrokkenheid bij hebben. 'Vroeger' kwam hij door de omgang met 'verkeerde' vrienden wel eens met justitie in aanraking. Zijn vrienden spelen de primaire rol bij grensoverschrijdend en strafbaar gedrag.'

'Hij heeft enkele goede vrienden die hij kent via werk en school, deze houden zich volgens hem niet bezig met criminele activiteiten. Daarnaast heeft hij veel kennissen, die in dezelfde wijk wonen. Een van de mededaders van de overval waarvan hij verdacht wordt, zou hem hebben gewezen op het feit dat er een auto te koop stond. Omdat betrokkene dit niet kan betalen, biedt deze jongen aan om deze auto voor hem aan te schaffen, maar dan moet hij wel zijn persoonlijke chauffeur worden. Betrokkene zegt achteraf dat hij zich heeft laten misbruiken door de jongen. Hij moest vrijwel dagelijks paraat staan, zo ook op de dag van het delict.'

'Hij kent veel mensen in Nijmegen, ook in het criminele circuit. Enkelen kent hij van de verschillende internaten waar hij heeft gezeten. Als hij de mensen niet kent, dan kennen ze hem wel, 'vanwege de beruchte status van zijn familieleden'. Activiteiten met vrienden zijn voetballen, kaarten, naar feestjes gaan. De overval heeft hij gepleegd met een vriend die hij sinds zijn kinderjaren kent en met wie hij in de gevangenis gezeten heeft. Deze vriend zou een periode bij hem gewoond hebben nadat hij vrij was gekomen.'

Daarnaast wordt in de meeste dossiers informatie gevonden over de dagbesteding van de overvallers.²⁶ Twaalf overvallers (63%) hebben geen structurele vorm van dagbesteding of slechts voor korte periodes een zinvolle dagbesteding. Sommige overvallers hangen wel eens op straat, maar er is geen sprake van structurele verveling of contact zoeken met criminele personen. Anderen hebben helemaal geen (zinvolle) dagbesteding en zijn niet gemotiveerd of ondernemen geen actie om dit te veranderen. Zij hangen regelmatig rond op straat, gaan om met criminele personen en/of vervelen zich structureel. Slechts vier overvallers hebben ten tijde van het delict een zinvolle dagbesteding, in de zin van werk, opleiding en/of actief lidmaatschap van een (sport)vereniging. Vaak blijken de ouders onvoldoende grip te hebben op hun zoon. De ouders 'hebben geen gezag en weten niet met wie hij omgaat'. Ook hier wordt wel aangehaald dat de afwezigheid van vader bijdraagt aan het gebrek aan controle.

'Vader en moeder zijn gescheiden en vader woont niet meer bij het gezin. Moeder is onvoldoende in staat om hem de benodigde structuur te bieden. Hierdoor gaat hij zijn eigen gang en komt in aanraking met antisociale jongeren uit de buurt.'

Concluderend, wijzen de dossiergegevens erop dat de overvallers aanzienlijke problemen hebben op het gebied van antisociale en delinquente vrienden en/of kennissen, alsmede (in iets mindere mate) dagbesteding.

5.7 Delictgeschiedenis

Om meer zicht op de criminele carrières van de overvallers te krijgen, is een analyse uitgevoerd van gegevens van 35 mannelijke overvallers in HKS en BVH.²⁷ Achtereenvolgens kijken we naar de criminele carrières van de totale groep en tot slot gaan we dieper in op de delictverledens van een aantal toonaangevende subjecten.

Criminele carrières

Bijna alle verdachten hebben ondanks hun soms jeugdige leeftijd naast de overval één of meerdere antecedenten.²⁸ Zij worden gemiddeld voor het eerst in HKS geregistreerd wanneer zij vijftien jaar oud zijn. Wel is er sprake van een grote spreiding. Zo is één persoon reeds op elfjarige leeftijd geregistreerd in het HKS (voor een HALT-afwikkeling), terwijl zes personen pas op volwassen leeftijd voor het eerst geregistreerd worden voor het plegen van een delict. Zie tabel 5.6 voor een overzicht.

Tabel 5.6 – Leeftijd waarop verdachten voor het eerst geregistreerd worden in HKS

Leeftijd	aantal overvallers	%
11	1	3
12	5	14
13	6	17
14	2	6
15	8	23
16	6	17
17	1	3
18	3	9
19	2	6
20	1	3
Totaal	35	100

Ruim vier vijfde (83%) van alle verdachten wordt als minderjarige (<18 jaar) voor het eerst als verdachte van een strafbaar feit aangemerkt. De ruime meerderheid (63%) is zelfs jonger dan zestien jaar.²⁹

De overvallers beginnen hun geregistreerde criminele carrière vaak met een fors delict. Iets minder dan de helft van de verdachten (46%) heeft een antecedent met een geweldcomponent³⁰ als eerste geregistreerde delict. Bij iets meer dan een kwart van de verdachten is het eerste antecedent een vermogensdelict. In ongeveer een kwart van de gevallen betreft het overige delicten, waarvan bij drie verdachten een verkrachting of aanranding en vijf verdachten een HALT-delict. Zie tabel 5.7 voor een overzicht.

Tabel 5.7 – Type eerste HKS-antecedent

Type delict	aantal overvallers	%
Vermogen	9	26
Geweld	16	46
Opiumdelict	0	0
WWM	0	0
WWV	2	6
Overig	8	23
Totaal	35	100

Wanneer we de gemiddelde leeftijd van de verdachten (21)³¹ en de gemiddelde startleeftijd van de criminele carrière (15) van elkaar aftrekken, duurt de gemiddelde criminele carrière zes jaar. Het aantal antecedenten in de individuele criminele carrières varieert van één tot meer dan twintig (tabel 5.8). Twee verdachten zijn first offender, de overval is hun eerste en laatste delict. In totaal hebben de bekende overvallers 254 HKS-antecedenten (inclusief de overval waarmee ze tot de onderzoekspopulatie behoren). Gemiddeld hebben de overval-

lers zeven antecedenten. Een aanzienlijke groep heeft tussen de zes en tien antecedenten. Acht overvallers hebben meer dan tien antecedenten, van wie vijf personen meer dan vijftien antecedenten. Op deze vijf komen we verderop terug (toonaangevende subjecten).

Tabel 5.8 – Aantal antecedenten tijdens criminele carrière

Aantal antecedenten	aantal overvallers	%
1 (f.o.)	2	6
2	8	23
3	2	6
4	1	3
5	6	17
6 t/m 10	8	23
11 t/m 15	3	9
16 t/m 20	4	11
21+	1	3
Totaal	35	100

Gezamenlijk plegen de overvallers in hun criminele carrière met name geweldsdelicten (51%) en in mindere mate vermogensdelicten (29%). Overige delicten (10%) betreffen bijvoorbeeld het beledigen van een ambtenaar in functie, het niet-voldoen aan een ambtelijk bevel, vernieling of zedenzaken.³² Zie tabel 5.9 voor een overzicht.

Tabel 5.9 – Totaal aantal delicten in HKS per categorie in aantallen en percentages

Type delict	aantal antecedenten	%
Vermogen	73	29
Geweld	129	51
Opiumdelict	7	3
WWM	5	2
WWV	14	6
Overig	26	10
Totaal	254	100

Toonaangevende subjecten

Wanneer we kijken naar de vijf overvallers met de meeste antecedenten in HKS (meer dan 15), blijkt dat zij in totaal 91 antecedenten hebben. Dit is meer dan een derde (36%) van het totaal aantal antecedenten van alle overvallers. Deze vijf toonaangevende overvallers plegen voornamelijk geweldsdelicten (56%), waarmee ze naar verhouding iets meer geweldsdelicten plegen dan de totale groep overvallers. In mindere mate, maar nog steeds aanzienlijk en relatief meer dan de totaalgroep, plegen zij vermogensdelicten (37%). Overtredingen van de Wet wapens en munitie (Wwm, 1%) en Wegenverkeerswet (Wvw, 2%) komen weinig

voor, evenals overige delicten (3%, zoals beledigen van een ambtenaar in functie, het niet voldoen aan een ambtelijk gegeven bevel, vernieling).

Via het HKS hebben we een beeld gekregen van de strafbare feiten waarvoor de overvallers eerder verdacht waren. Daarnaast zijn hun registraties uit het bedrijfsprocessensysteem (BVH) van de politie bekeken. In BVH worden ook 'minder ernstige feiten', zoals overlast door jeugd, geregistreerd. De overvallers hebben van 2005 tot 2011 gezamenlijk 879 registraties (gemiddeld 25 per persoon).³³ De range per persoon loopt van twee tot 91 registraties. Ook nu is de variatie tussen de overvallers groot: de jongste 'begint' op zijn negende jaar, de oudste is 41 jaar bij zijn eerste registratie.³⁴ De aard van de registraties varieert eveneens. In onderstaande tabel staan de tien meest voorkomende registraties. Het meest komen controles (naar aanleiding van) jeugdoverlast voor; de overvallen betreffen vijf procent van het totaal aantal registraties.

Daarnaast gaat het onder meer om aandachtsvestigingen³⁵ (9%), diefstal (7%) en verkeerszaken (5%).

Tabel 5.10 – Totaal aantal registraties in BVH per categorie in aantallen en percentages

Type registratie	aantal registraties	%
(Controle) overlast jeugd	107	12
Aandachtsvestiging	76	9
Diefstal	63	7
Overvallen	46	5
Verkeerszaken	44	5
Ruzie	38	4
Inbraak	30	3
Overig	475	54
Totaal	879	100

Gekeken naar de BVH-registraties blijkt dat vier minderjarige overvallers verantwoordelijk zijn voor 36 procent van alle BVH-registraties.³⁶ De overeenkomst in de carrières van deze vier minderjarigen is dat de overvallen volgen op een reeks andere incidenten en strafbare feiten. Die eerdere registraties zijn meestal van een lichter kaliber dan de overvallen.³⁷ De aanloop tot de overval is voor deze vier minderjarigen echter gevarieerd. Bij de een spelen vooral vermogensdelicten (inbraak) in de voorgeschiedenis een rol, bij de ander gaat het vooral om overlastincidenten of geweldsdelicten. Het is derhalve niet per definitie zo dat bepaalde typen delicten (zoals straatroof) de opmaat vormen voor een 'overvalcarrière'.³⁸

'Verdachte heeft meermaals contact gehad met de politie, onder andere vanwege mishandeling van een ex-vriendin op veertienjarige leeftijd en een aanhouding door een arrestatieteam naar aanleiding van een overval op een supermarkt.'

Tot slot blijkt bij deze minderjarigen dat ze maximaal drie overvallen hebben gepleegd. Na de overvallen staan ze ook weer geregistreerd voor ander typen feiten. Kortom: voor deze overvallers geldt dat de overval slechts een klein deel vormt van de heterogene en vaak grillig verlopende criminele carrière.

Samenvattend, hebben bijna alle verdachte overvallers antecedenten. Zij plegen gezamenlijk relatief veel geweldsdelicten (ruim de helft van het delictportfolio). De overgrote meerderheid start de criminele carrière op minderjarige leeftijd, vaak met een fors delict. Er zijn vijf toonaangevende subjecten die ieder meer dan vijftien antecedenten hebben, met name geweldsdelicten. Daarnaast hebben de overvallers per persoon gemiddeld 25 registraties (voor onder andere minder ernstige feiten) in het bedrijfsprocessensysteem van de politie. Een klein aantal minderjarige overvallers neemt daarvan een aanzienlijk deel voor haar rekening.

5.8 Contacten met instanties

Op basis van de dossiers is nagegaan in hoeverre de jongeren voor en na hun achttiende jaar contacten met instanties hebben gehad, zoals vrijwillige hulpverlening (maatschappelijk werk) of de contacten in een strafrechtelijke of civielrechtelijke context, zoals taakstraf, detentie en OTS (zie tabel 5.11).

Tabel 5.11 – Contacten met instanties

	< 18 jaar	> 18 jaar
(Jeugd)reclassering	7 (32%)	1 (5%)
Taak/leerstraf	7 (32%)	3 (14%)
Voorwaardelijke straf	7 (32%)	1 (5%)
Detentie	7 (32%)	3 (14%)
Maatregel ³⁹	1 (5%)	0 (0%)
OTS/uthuisplaatsing	8 (36%)	0 (0%)
Maatschappelijk werk	10 (45%)	4 (18%)

Ongeveer een derde van de overvallers heeft op minderjarige leeftijd contact met de jeugdreclassering. De aanleiding van de contacten verschilt per verdachte. Zo komt de ene persoon in aanraking met de reclassering door verzuimgedrag op school terwijl de ander een verplicht reclasseringstoezicht krijgt opgelegd vanwege het plegen van mishandeling. Reclasseringstoezicht wordt vaak in combinatie opgelegd met het uitvoeren van een taak/leerstraf zoals bijvoorbeeld het volgen van een sociale vaardigheidstraining. Een derde van de overvallers heeft voor het achttiende jaar een voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd gekregen. De voorwaarde betreft meestal reclasseringstoezicht of het uitvoeren van een taak/leerstraf.

'In 2008 is betrokkene veroordeeld door de Kinderrechter wegens openlijke geweldpleging en vernieling, tot 14 dagen jeugddetentie, 30 uur werkstraf subsidiair 15 dagen jeugddetentie voorwaardelijk met een proeftijd 1 jaar (bijzondere voorwaarde: gedragen naar aanwijzingen hulpverleningsinstantie).'

Uit de dossiers is niet altijd op te maken in hoeverre het toezicht door de reclassering succesvol is. In sommige gevallen lijkt het toezicht in ieder geval niet succesvol te zijn geweest:

'Na vorige delicten is er toezicht door jeugdreclassering. De laatste periode van dat toezicht is betrokkene minder in beeld omdat hij de zin van het toezicht niet meer ziet zitten. Hij zegt nu wel dat hij wil meewerken aan een interventie: "Het moet maar".'

Volgens de aangeleverde cijfers zou één verdachte op meerderjarige leeftijd contact hebben (gehad) met de reclassering. Daarnaast komt naar voren dat de verdachten op meerderjarige leeftijd minder vaak een taak-/leerstraf en voorwaardelijke straffen opgelegd krijgen. Een derde van de onderzochte groep is tot (jeugd)detentie veroordeeld. Dit percentage zakt naar veertien procent wanneer de verdachten meerderjarig zijn. De aanleidingen voor de detentiestrafen zijn zeer divers, zo blijkt uit de dossiers en justitiële documentatie. Het kan gaan om veroordelingen voor drugsgerelateerde feiten, diefstal (met of zonder geweld), en (poging tot) doodslag. Een van de overvallers heeft in het verleden bijvoorbeeld twee keer een straf van vier jaar opgelegd gekregen voor verschillende afpersingszaken. Eén van de verdachten heeft een voorwaardelijke PIJ-maatregel opgelegd gekregen. Hij werd verdacht van een zedendelict. Dit incident heeft plaatsgevonden binnen een jeugdzorginstelling. De verdachte is vervolgens onder toezicht gesteld en in een gesloten instelling geplaatst waar hij vijf jaar heeft gezeten voordat hij kamertraining kreeg. Dat minimaal een derde van de overvallers te maken heeft gehad met een OTS en/of uithuisplaatsing zegt wellicht iets over de problematische thuissituatie (zie ook paragraaf 5.3).

'Betrokkene staat onder toezicht van een instelling voor jongeren met een verstandelijke beperking en is daarnaast ook onder toezicht gesteld. Hij heeft ITB-Criem opgelegd gekregen. Betrokkene is eenmaal veroordeeld voor diefstal met geweld, heeft daarvoor in detentie gezeten en een deels voorwaardelijke straf gekregen.'

Bijna de helft heeft als minderjarige een of meerdere contacten gehad met instanties voor vrijwillige hulpverlening (maatschappelijk werk); dat aantal daalt tot ongeveer een vijfde wanneer zij meerderjarig zijn. Op minderjarige leeftijd blijkt met name dat problemen in het gezin of gedragsproblematiek van de verdachten zelf aanleiding geven tot contacten met hulpverlenende instanties. Voor de meerderjarigen is niet altijd duidelijk voor welke problemen zij contact hebben gehad met hulpverlening. In een enkel dossier blijkt drugsproblematiek een rol te spelen.

'Betrokkene heeft veel hulpverlening gehad, tot na zijn achttiende. Hij is thuis onhandelbaar, waardoor hij uiteindelijk uit huis geplaatst moest worden. Hij is zelf verbaal agressief geweest richting ouders, niet andersom. Er is geen sprake van geweld, verwaarlozing, verslavingsproblematiek in het gezin.'

'Betrokkene heeft contact gezocht met een instelling vanwege zijn drugsverslaving, hij is tweemaal kort opgenomen geweest hiervoor. Tevens heeft hij tweemaal een korte behandeling bij een forensische kliniek ondergaan. Betrokkene krijgt zowel in de kliniek als bij de instelling voor verslavingszorg nog te veel ruimte. Ze zijn te weinig gestructureerd en beveiligd. Het heeft niet geholpen.'

In grote lijnen is er een verschil te zien in de contacten met de instanties tussen de minder- en meerderjarigen. De eerstgenoemde groep heeft over het algemeen meer contacten met instanties en krijgt vaker zowel voorwaardelijke als onvoorwaardelijke straffen opgelegd. Vooral opvallend hierbij zijn de grote verschillen in contacten met de reclassering en de oplegging van voorwaardelijke straffen (meer voor de minderjarigen).

In beeld bij politie en justitie

De politie deelt jongeren in volgens de 'Bekeshortlist'.⁴⁰ Van de 23 overvallers uit Nijmegen onder de 24 jaar komt 35 procent (8 personen) voor op de shortlist van de politie. Twee van deze acht behoren tot de criminele jeugdgroep (broers van beide personen behoren ook tot deze groep) en hebben samen een overval uitgevoerd.⁴¹ Drie anderen behoren tot een overlastgevende jeugdgroep en hebben ook gezamenlijk een overval gepleegd. Drie andere overvallers behoren tot verschillende jeugdgroepen (vier overlastgevende en één hinderlijke jeugdgroep) en één verdachte behoort tot twee hinderlijke jeugdgroepen. In totaal zitten drie verdachten in meer dan één jeugdgroep.

Voor zes van de Nijmeegse overvallers onder de 24 jaar geldt dat ze binnen het Veiligheidshuis besproken zijn in het Justitieel Overleg Risicjongeren (JOR). Vijf daarvan komen ook voor op de shortlist van de politie en twee daarvan zijn bekend bij de wijkteams, die zich richten op de aanpak van multiprobleemhuishoudens. Bij twee van de zes bij het Veiligheidshuis bekende verdachten is de aanpak via het JOR afgesloten omdat ze in (jeugd) detentie zitten. Bij de andere vier verdachten loopt er een aanpak die zich richt op straf en/of zorg.

Kortom: contacten met (jeugd)reclassering en maatschappelijk werk vinden met name plaats wanneer de overvallers minderjarig zijn. Op minderjarige leeftijd heeft een derde van de overvallers al (voorwaardelijke) detentie opgelegd gekregen en ruim een derde krijgt OTS of wordt uit huis geplaatst.

5.9 Middelengebruik

Uit de strafdossiers is op te maken dat de overvallers op een uitzondering na geen problemen ervaren met gokken, althans, het wordt niet als zodanig beschreven. Wel is er in verschillende mate sprake van alcohol- en drugsgebruik. Van zes overvallers, waaronder twee minderjarigen, is te lezen dat zij problemen ervaren op het gebied van alcoholgebruik.⁴² Opvallend genoeg wordt in de RISc-analyses maar twee van de tien keer een criminogene factor voor alcoholgebruik gegeven in relatie tot het delictgedrag.

'Vanaf zijn vijftiende drinkt hij; hij 'kan heel wat hebben', 'twee flessen sterke drank houdt het plezierig'. Hij heeft 'een goede dronk, wordt grappig, maar als hij boos is, kan het erger worden.' Als hij zich depressief voelt, gaat hij ook drinken, als het dan fout gaat, gaat het goed fout. Hij geeft aan alleen in gezelschap te drinken en dan voornamelijk in het weekend bier en whiskey.'

In de dossiers zien we met name op het gebied van drugsgebruik problemen. Tien overvallers hebben daar in meerdere of mindere mate problemen mee. Van elf overvallers wordt aangegeven dat zij geen drugsproblematiek kennen (en van één overvaller is het onbekend). Ten minste zes overvallers gebruiken zeer regelmatig (dagelijks) softdrugs of hebben dit gebruikt; een overvaller geeft bijvoorbeeld aan 'zeer regelmatig wiet te gebruiken, vijf joints per avond'. Overmatig softdrugsgebruik wordt door de overvallers gemotiveerd met de woorden 'om rustig van te worden en beter te kunnen slapen'. In één geval wordt aangemerkt dat er sprake is van een cocaïneverslaving (in combinatie met overmatig alcoholgebruik) en in een ander geval van experimenteren met harddrugs. Volgens de RISc-scores speelt drugsgebruik voor vier van de tien meerderjarige overvallers een rol bij het delictgedrag. Dit kan betekenen dat de daders onder invloed zijn van drugs gedurende het delict, maar ook dat zij het delict plegen om het drugsgebruik te kunnen bekostigen.

'Op zijn dertiende is hij in aanraking gekomen met drugs. Vanaf 1998 gebruikt hij regelmatig cocaïne, maar in de perioden dat hij in detentie zit of in de kliniek is hij clean. Hij is, nadat het uitgaat met zijn vriendin (rond augustus 2009), teruggevallen in het gebruik. De spanningen in de relatie en het feit dat haar vader het er niet mee eens is, zijn hier debet aan. Zijn gebruik loopt op in pieken tot tien gram per dag.'

'Betrokkene rookt cannabis. Hij zegt dat hij zonder kan. In een proces-verbaal zegt hij dat hij niet meer blowt sinds hij weer bij zijn ouders woont. Vóór die tijd blowde hij ongeveer vijf jointjes per dag. Echter uit reclasseringsrapport blijkt dat hij, omdat hij weinig zinvolle dagbesteding heeft, toch weer is begonnen met blowen.'

Combinatie van middelen

Het drugsgebruik vindt soms plaats in combinatie met alcoholgebruik. In een van de zaken zijn beide daders bijvoorbeeld onder invloed van alcohol en softdrugs als ze de overval plegen.

In een ander dossier wordt overmatig softdrugsgebruik vastgesteld en is dezelfde verdachte zowel onder invloed van wiet als zwaar onder invloed van alcohol ten tijde van het plegen van de overval (hij had tien bier gedronken, vijf whiskey, enkele glazen rum en wiet gerookt). In een ander dossier wordt door jeugdreclassering beschreven dat de betreffende verdachte overmatig zou blowen en drinken. De verdachte zelf verklaart daar twee jaar geleden mee gestopt te zijn.

'B. wordt omschreven als verslavingsgevoelig. Hij gebruikt elk weekend vier gram coke (terwijl hij zich dit niet kan veroorloven), rookt elke avond een joint ter ontspanning en drinkt op vrijdag en zaterdag ook nog drie tot vier liter bier per dag. Zijn drugs- en alcoholgebruik hebben hem eerder in de problemen gebracht; daardoor is hij ontslagen.'

Samenvattend: voor de overvallers speelt vooral drugsgebruik een problematische rol in relatie tot de overval. Dit kan plaatsvinden in combinatie met alcoholgebruik.

5.10 Persoonlijkheid en psychopathologie

Van ongeveer de helft wordt in het strafdossier een IQ-score vermeld. Twee overvallers scoren op verstandelijk beperkt niveau (IQ<70). Vier overvallers scoren zwakbegaafd (IQ 70-85) en zeven overvallers scoren daarboven. Van nog eens drie overvallers wordt geen score gegeven, maar woordelijk aangegeven dat zij op 'zwakbegaafd' (een overvaller) dan wel 'verstandelijk beperkt' (twee overvallers) niveau functioneren. Het wekt dan ook geen verwondering dat de jongens overwegend laag geschoold zijn en veelal de opleidingen niet afgemaakt hebben

Voor het overige krijgen we op basis van de dossiers zicht op eventuele psychische of persoonlijkheidsstoornissen, denkpatronen, gedrag en vaardigheden, de houding van de overvallers ten opzichte van het gepleegde delict en (mogelijke) interventies alsook het risico dat zij zullen recidiveren. Dit laatste geldt alleen voor de meerderjarige overvallers.

Stoornissen

In de dossiers wordt informatie gegeven omtrent psychische en persoonlijkheidsstoornissen waar de overvallers (mogelijk) aan lijden.⁴³ In vijf dossiers is geen onderzoek uitgevoerd of zijn geen resultaten opgenomen in de strafdossiers.

Van acht meerderjarige overvallers hebben we gegevens over eventuele (trekken van) psychische of persoonlijkheidsstoornissen. Bij twee meerderjarige overvallers worden door de psychiater helemaal geen stoornissen of trekken daarvan vastgesteld. In de meeste overige gevallen (vier overvallers) worden alleen persoonlijkheidsstoornissen op As-II vastgesteld. Deze zijn: een persoonlijkheidsstoornis met narcistische en antisociale kenmerken; trekken van een borderline persoonlijkheidsstoornis; ADHD in combinatie met PDD-NOS en zwakbegaafdheid en tot slot een persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven. Bij één verdachte wordt geen stoornis door een psychiater gerapporteerd, maar geeft de verdachte zelf aan dat hij aan een gedragsstoornis lijdt.

Bij de laatste meerderjarige verdachte wordt zowel een stoornis op As-I als op As-II vastgesteld. Hij lijdt in klinische zin aan cannabisafhankelijkheid in combinatie met een depressieve stoornis en heeft daarnaast antisociale persoonlijkheidstrekken en een uitgestelde diagnose zwakbegaafdheid. Deze verdachte wordt als volgt omschreven:

'Hij heeft een opvliegend karakter, neemt geen advies van anderen aan en trekt zijn eigen plan. Mensen die hem voor de voeten lopen, krijgen dit ook te horen. Op school heeft de dader moeite met autoriteit en met andere leerlingen c.q. vertoont hij agressief gedrag tegen hen. Van gebrek aan schuldgevoelens lijkt overigens geen sprake.'

Interessant zijn in dit verband de negen minderjarigen. Van zes van hen hebben we gegevens omtrent psychische stoornissen. Bij alle zes worden stoornissen vastgesteld op As-I van de DSM. Met uitzondering van één verdachte, die gediagnosticeerd is met 'antisociaal gedrag bij volwassenen', lijden de minderjarigen aan meer dan een stoornis op As-I (comorbiditeit). Dit is veelal een gedragsstoornis in combinatie met een andere stoornis of andersoortige psychische problematiek.⁴⁴ De diagnose persoonlijkheidsstoornis kan volgens de DSM bij minderjarigen niet worden gesteld, maar er wordt soms wel melding gemaakt van gedrag of 'trekken' die in de richting gaan van persoonlijkheidsstoornissen uit het B cluster (stoornis in ontwikkeling). Dit is bij twee minderjarigen het geval. Bij beide wordt een bedreigde persoonlijkheidsontwikkeling vastgesteld, van wie een met antisociale, borderline en narcistische trekken. Deze minderjarige heeft tevens drie diagnoses op As-I. Tot slot wordt bij één minderjarige geen stoornis vastgesteld, maar wel gesproken over narcistische trekken, agressie en geïrriteerdheid waarvoor hij agressieregulatietraining heeft gehad. We concluderen dat voor zover bekend de minderjarige overvallers allemaal lijden aan meerdere stoornissen. Dit onderstreept het problematische karakter van deze groep.

Denkpatronen, gedrag en vaardigheden

Bij denkpatronen, gedrag en vaardigheden wordt nagegaan of de verdachte om kan gaan met zaken die hij in het dagelijks leven tegenkomt. Cognitieve tekorten, zoals een gebrek aan sociale vaardigheden, een tekort in de impulscontrole, een rigide denkpatroon, tekort in probleembesef en probleemoplossende vaardigheden, en het onvermogen om zich in het perspectief van een ander te verplaatsen, zijn risicofactoren voor recidive (Reclassering Nederland, 2010). Dit domein is volgens de RISC-analyses in de dossiers een aanzienlijk probleem voor de meerderjarige overvallers. Bij 80 procent wordt een criminogene factor bij de verdachte overvaller aanwezig geacht.⁴⁵ Bij andere overvallers wordt beschreven dat zij niet nadenken over hun handelen, moeite hebben met het beheersen van impulsen en met onder controle houden van agressie. In die context wordt in een van de dossiers ook gesproken over een 'licht verstandelijke beperking' en 'weinig probleembesef'. Bij een andere overvaller uit de problematiek zich in het zich niet kunnen verplaatsen in het slachtoffer, het verliezen van zelfbeheersing en het afschuiven van de verantwoordelijkheid daarvan op het slachtoffer.

Ook elders in de dossiers vinden we informatie over de denkpatronen van de overvallers. Zo wordt bijvoorbeeld aangegeven dat een verdachte voor het eigen gewin liegt en manipuleert, een gebrek aan berouw en emotionele diepgang laat zien, kilheid, een gebrek aan inlevingsvermogen, impulsief is en onverantwoordelijk gedrag laat zien. Tot slot twee andere voorbeelden

'Betrokkene lijkt in een opwelling gehandeld te hebben waarbij hij de mogelijke gevolgen van zijn handelen onvoldoende heeft ingeschat. Dhr. A. en zijn vrienden zouden regelmatig in zijn bijzijn over het plegen van overvallen hebben gesproken. Hij had zelf verwacht dat het 'grootspraak' was. Ook al vond betrokkene het, naar eigen zeggen, al snel vervelend dat hij dhr. A. telkens moest vervoeren, had hij niet de verwachting dat de heer A. in staat was tot het plannen of uitvoeren van een overval.'

'Van S. komt over als charmante jongen met goede verbale capaciteiten. De bevinding dat hij 'manipulatief' zou zijn, omschrijft hij als 'het bezitten van goede overtuigingsvaardigheid'. Hij erkent een grote spanningsbehoefte te hebben, maar ontkent enige link naar problemen waarin hij geraakt. Hij geeft aan mogelijk minder angst te ervaren, waardoor drempels en grenzen vervagen. Van S. zegt niet impulsief te zijn. "Ik zou mezelf eerder omschrijven als berekenend, ik overdenk alles goed." Hij zegt niet over de gevolgen van de overval nagedacht te hebben. Zijn agressieve gedrag is te wijten aan oneerlijke kansen. Mensen verwachtten bepaald gedrag van hem en dat ging hij ook vertonen, aldus betreffende. Hij zegt dat hij zijn gevoelens 'uit' kan zetten. Hoewel hij zegt geen problemen te hebben, is hij wel bereid hulp te accepteren. Deze dient volgens hem gericht te zijn op het helpen voorzien in primaire levensbehoeften, zoals werk, woning en financiën.'

Houding

Uit de dossiers kunnen we ook enigszins opmaken hoe de overvallers zelf tegen hun gepleegde delict aankijken. De een toont weinig inzicht in het eigen aandeel in het delict; een ander 'benadrukt op geen enkele wijze schuld te hebben aan het gebeurde, niet geweten te hebben over de plannen om een tankstation te overvallen en zegt zich niet bezig te houden met criminaliteit'.

In drie gevallen is volgens de RISC een criminogene factor aanwezig wat betreft de houding ten opzichte van de gepleegde overval. Eén overvaller vindt zijn gedrag ten tijde van het delict gerechtvaardigd; een ander legt een deel van de oorzaak van de gepleegde overvallen buiten zichzelf.

'Betrokkene geeft aan het delict fout te vinden, maar de rechtvaardiging is dat hij geen geld had voor primaire levensbehoeften. Hij zegt dat hij zich tijdens de uitvoering heeft bedacht en dat dat een bevestiging is van zijn gedragsverandering. Hij denkt toch geen eerlijke kans meer te krijgen, ondanks zijn spijtbetuiging: "Ik zal altijd gezien worden als die overvaller".'

De vraag of de overvallers de overval bekennen als zij eenmaal zijn aangehouden, is op basis van de dossiers voor een groot deel negatief te beantwoorden. Een paar overvallers leggen een volledige bekentenis af en nemen verantwoordelijkheid voor hetgeen ze hebben gedaan. Mogelijk dat spijt hierbij een rol heeft gespeeld, want twee overvallers bekennen op eigen initiatief het delict. De meeste overvallers ontkennen echter dat zij erbij betrokken zijn.

Wanneer zij er niet meer onderuit kunnen (door aanvullend bewijs), minimaliseren zij hun aandeel door bijvoorbeeld de mededader(s) de schuld te geven – zij zaten toevallig ook in de auto en wisten niet dat de anderen een overval gingen plegen – of geven het slachtoffer de schuld.

‘Het slachtoffer is de overvaller nog geld schuldig en de overvaller heeft gewoon gepakt wat eigenlijk van hem is.’

‘De taxichauffeur heeft uit eigen beweging de taxi afgestaan aan de overvallers; zij hebben hem niet bedreigd met een vuurwapen en geslagen.’

De overvallers die ontkennen of het gebeuren bagatelliseren, realiseren zich niet welke impact het delict kan hebben op de slachtoffers; het ontbreekt hen aan schuld- en schaamtegevoel.

‘Naderhand zegt S. dat V. er met niemand over mag praten en dat zij elkaar niet mogen verlinken. Om afleiding te zoeken, gaan ze broodjes halen. Daarbij lopen ze weer langs de winkel die ze eerst hebben overvallen. S. moet lachen om het feit dat ze eerst een winkel hebben beroofd en er vervolgens gewoon langs lopen.’

Recidiverisico

Van elf van de 22 overvallers is het recidiverisico bekend, zoals aangemerkt door reclasering op basis van de RISc. In onderstaande tabel wordt de verdeling van de recidiverisico's weergegeven.

Tabel 5.12 – Recidiverisico (n=22)

	Recidiverisico				
	Laag	Laag-gemiddeld	Hoog-gemiddeld	Hoog	onbekend
Aantal personen	2	3	3	3	11

De verdeling over de kolommen is – met uitzondering van de categorie ‘onbekend’ – gelijkmatig verdeeld. Dit betekent dat meer dan de helft van de verdachte overvallers een hoog-gemiddeld tot hoog recidiverisico kent. Bij één van de overvallers wordt zelfs aangegeven dat het recidiverisico als ‘zeer hoog’ moet worden geacht, aangezien de overvaller na zijn

langdurige detentie teruggevallen is en niet in staat lijkt om zonder hulpverleningsnetwerk te functioneren. De reclassering adviseert bij deze overvaller klinische opname bij een forensische verslavingskliniek. Bij een van de andere overvallers die een hoog recidiverisico scoren, speelt zijn cocaïneverslaving een grote rol. De hoog-gemiddeld scorende overvallers kennen problemen met financiën, dagbesteding en delictgeschiedenis. Bij de laag risicogeïndiceerde overvallers worden met name ook protectieve factoren aangehaald en geadviseerd om een gedragsveranderende interventie toe te passen. Overigens wil een lage recidiverisicoscore, zoals gemeten met de RISc, niet zonder meer zeggen dat we met een overvaller te maken hebben die minder ernstige problematiek kent op de door ons onderzochte leefgebieden.

Opvallend is bijvoorbeeld dat een overvaller met een laag-gemiddeld recidiverisico op de RISc, op basis van onze dossieranalyse de op een na hoogste probleemscores had en bovendien 21 antecedenten had in de politiestructuren. Dit kan deels verklaard worden doordat met een ander doel wordt gemeten; voor het recidiverisico moet problematiek op bepaalde leefgebieden samenhangen met delictgedrag.

‘Het recidiverisico wordt ingeschat als laaggemiddeld. Gezien de persoon en diens houding ten aanzien van de tenlastelegging, achten wij de kans op recidive vooralsnog klein. Ingeschat wordt dat er een laag risico is op onttrekken aan voorwaarden. Indien A. de waarheid spreekt over zijn aandeel in het gebeurde, kan, op zijn zachtst gesproken, geconcludeerd worden dat hij erg naïef is geweest en niet heeft nagedacht over de mogelijke gevolgen van zijn handelen. Betrokkene geeft, in deze, toe dat hij erg beïnvloedbaar is en zich snel laat overhalen door anderen.’

‘Een passende interventie op dit gebied lijkt het opleggen van een CoVa-training. Dit betreft een training die is ontwikkeld om cognitieve vaardigheden te verbeteren, pro-sociaal gedrag aan te leren en attitudes van daders jegens criminaliteit te veranderen.’

Uit deze paragraaf kunnen we opmaken dat de overvallers merendeels een lage intelligentie hebben. Voor zover vastgesteld, lijden de meerderjarige overvallers met name aan persoonlijkheidsstoornissen. Alle minderjarige overvallers hebben meerdere stoornissen, hoofdzakelijk op As-I. Het overgrote deel van de overvallers kent problematische denkpatronen en gedrag. De meesten ontkennen, bagatelliseren hun delict of minimaliseren hun aandeel daarin. Meer dan de helft heeft een gemiddeld-hoog tot zeer hoog recidiverisico.

5.11 Overzicht van de probleemgebieden

In deze paragraaf vatten we de resultaten uit de voornoemde probleemgebieden samen. Als eerste wordt bekeken welke domeinen het meest problematisch zijn. Daarna bekijken we voor de groep van 22 overvallers in hoeverre zij kampen met een of meer problemen op de diverse domeinen.

Wanneer we een overzicht maken van de scores van de 22 overvallers op alle besproken probleemgebieden, zien we dat de overvallers op een vijftal domeinen naar verhouding veel problemen hebben. Dit zijn de domeinen:

- opleiding
- gezin
- financiën
- vrije tijd
- vrienden

De hoogste probleemscores vinden we op het domein opleiding; van de items die gescoord konden worden, is ruim driekwart 'zeer problematisch' aangemerkt. Tachtig procent (16 van de 20 overvallers) heeft problemen op de middelbare school, variërend van spijbelen, gedragsproblemen, leerachterstand (doubleren) tot veelvuldig afwezig zijn, van school gestuurd worden en schooluitval. Meestal zijn deze problemen zelfs ernstig. Op de domeinen vrije tijd en vrienden is bijna driekwart van de scores problematisch.

Op drie personen na, hebben de overvallers van wie we informatie over de vriendenkring hebben, omgang met criminele vrienden en/of kennissen. Bijna twee derde heeft een problematische dagbesteding. Wat betreft financiën zien we bij 70 procent van de ingevulde scores een probleemscore. Wanneer we de negen minderjarige overvallers buiten beschouwing laten, hebben alle overvallers op twee na (elf personen) geen (vaste) baan én schuldproblematiek. Binnen de gezinnen spelen ook de nodige problemen. Van vijf overvallers hebben we hierover geen gegevens, maar bij de overige overvallers worden slechts in één gezin geen problemen vastgesteld. In driekwart van de gezinnen is er sprake van meervoudige problematiek. Domeinen waar we relatief minder problemen signaleren, zijn 'verslaving' (69% is niet problematisch)⁴⁶, 'agressie' (50%) en 'wonen en huisvesting' (44% van de scores is niet problematisch). Domeinen waarbij we van veel overvallers geen informatie hadden, zijn buiten beschouwing gelaten omdat de resultaten te veel vertekend kunnen zijn.

Daarnaast hebben we gekeken hoe het totaal van de problemen uit de verschillende probleemdomeneinen verdeeld is over de individuele overvallers. Met andere woorden: zijn er overvallers die relatief veel problemen hebben op de verschillende gebieden, ten opzichte van overvallers die minder problemen kennen?⁴⁷ In onderstaande tabel wordt weergegeven hoeveel overvallers een bepaald aantal problemen heeft op de diverse domeinen. Zo is af te lezen dat drie overvallers vijf tot acht problemen hebben.

We kunnen stellen dat ongeveer één derde van de overvallers (zeven verdachten) op veel domeinen (ernstige) problemen kent, want zij hebben op minimaal zeventien onderdelen een probleem. We duiden hen aan als multiprobleemovervallers.

Tabel 5.13 – Probleemconcentratie per overvaller (n=21)⁴⁸

Aantal problemen	Aantal overvallers	%
0	0	0
1-4	0	0
5-8	3	14
9-12	3	14
13-16	8	38
17-20	6	29
21+	1	5
Totaal	21	100%

Onder de multiprobleemovervallers zijn drie minderjarige overvallers.⁴⁹ De overige overvallers vallen in de middenmoot. De meeste overvallers hebben tussen de dertien en zestien problemen.

Multiprobleemovervallers

Inzoomend op de multiprobleemovervallers (n=7) valt een aantal zaken op.

Tabel 5.14 – Bekendheid multiprobleemovervallers (MPO) bij instanties

MPO	Instantie								
	Jongerenloket	Leerplicht	Wijkteam MPH	SHL	Meldpunt Bijzondere Zorg	Veiligheidshuis	W&I	Uitkering	Uitkering in huishouden
1	X	X							X
2	X						X	X	
3									X
4	X	X							
5									
6	X				X				X
7	X	X		X		X			

De multiprobleemovervallers zijn allemaal bekend bij een of meer hulpverleningsinstanties (zie tabel 5.14). Vier van de zeven zijn bekend bij het Jongerenloket; drie van hen bij Leerplicht inzake schoolverzuim. Geen van deze overvallers zijn bekend bij het wijkteam voor de aanpak van multiprobleemhuishoudens.⁵⁰ Eén van de multiprobleemovervallers maakt blijkens de shortlist deel uit van een criminele jeugdgroep. Een van de (andere) overvallers komt voor bij het Meldpunt Bijzondere Zorg, vanwege een dreigende uithuiszetting en aanhoudende overlast. Slechts een van de zeven multiprobleemovervallers is op dit moment onder de aandacht van het Veiligheidshuis; vanwege een PIJ-maatregel

(twee jaar justitiële jeuginrichting) is deze verdachte momenteel uit het Justitieel Casus Overleg gehaald. Een van de zeven overvallers heeft een traject bij Werk en Inkomen beëindigd, maar het is niet bekend met welk resultaat. Deze verdachte heeft een WIJ-uitkering.

De zeven multiprobleemovervallers hebben gezamenlijk 77 antecedenten; iets minder dan een derde (31%) van het totaal aantal antecedenten van alle overvallers.⁵¹ Tabel 5.15 geeft een overzicht van het aantal en soort antecedenten van de zeven multiprobleemovervallers.

Tabel 5.15 – Type antecedenten (HKS) van de multiprobleemovervallers⁵²

Type delicten	N	%
Vermogensdelicten	18	23
Gewelddelicten	50	65
Drugsdelicten	0	0
WWM	1	1
WWW	2	3
Overig	6	8
Totaal	77	100

De zeven multiprobleemovervallers plegen voornamelijk (64%) gewelddelicten en in mindere mate (18%) vermogensdelicten. De zeven worden gemiddeld voor het eerst in HKS geregistreerd wanneer zij dertien jaar oud zijn; anderhalf jaar jonger dan het gemiddelde van de totale groep overvallers. Bovendien beginnen zij hun geregistreerde criminele carrière vaak met een fors delict. Vijf van de zeven multiprobleemovervallers heeft een antecedent met een geweldcomponent⁵³ als eerste geregistreerde delict, bij één overvaller is het eerst geregistreerde antecedent een vermogensdelict en bij een andere overvaller betreft het een zedenzaak (aanranding c.q. verkrachting). Drie van de zeven multiprobleemovervallers hebben vóór de overval waarmee ze tot de onderzoekspopulatie behoren al een of meerdere overvallen gepleegd. Hieronder kunnen ook straatroven en afpersingen vallen.

Het aantal antecedenten dat de multiprobleemovervallers in hun criminele carrière opbouwen, verschilt echter van persoon tot persoon: één van de overvallers bouwt relatief weinig antecedenten op (twee antecedenten), drie overvallers bouwen tussen de vijf en de acht antecedenten op en anderen hebben relatief veel antecedenten (zestien of meer antecedenten, drie overvallers).

Van twee van de multiprobleemovervallers is het recidiverisico bekend. Opvallend is dat aan één van hen een laag-gemiddeld recidiverisico is toegekend. Deze verdachte had de op een na hoogste probleemscores op de leefdomeinen en bovendien 21 antecedenten.

Drie van de zeven multiprobleemovervallers zijn minderjarig wanneer zij de betreffende overval plegen. Zij scoren op een groot aantal probleemdomeneinen.

Op het gebied van financiën scoren zij vanwege hun lage leeftijd wisselend; zij zijn nog te jong om een vaste werkbetrekking te hebben en krijgen vaak nog zakgeld van hun ouders.

Bij de minderjarigen zien we met name op school ernstige problemen ontstaan in de zin van verzuim, doubleren, van school gestuurd worden en uitval. Zij zijn tevens alle drie bekend bij Leerplicht en het Jongerenloket en alle drie hebben een problematische dan wel criminele vrienden- en kennissenkring en een gebrek aan dagbesteding. Alle drie hebben zij in detentie gezeten en zij zijn bekend bij reclassering. Eén van hen wordt besproken in het Veiligheidshuis en is lid van een problematische jeugdgroep volgens de shortlist. De anderen zijn niet bij andere instanties onder de aandacht.

5.12 Resumé

In dit hoofdstuk zijn de achtergronden beschreven van de bekende overvallers, aan de hand van informatie die bij de politie bekend is, aangevuld met informatie uit 22 strafdossiers. Op één persoon na zijn de overvallers allen man. De gemiddelde leeftijd ten tijde van het delict is 21 jaar; negen overvallers zijn minderjarig. De meeste overvallers zijn tussen de 18 en 24 jaar. Ruim de helft van de overvallers uit Nijmegen is van niet-Westerse, met name van Marokkaanse, afkomst. Ruim een kwart van de overvallers uit de dossiers is niet in Nederland geboren. In een paar gevallen zijn de ouders vanwege politieke redenen naar Nederland gevlucht. Ruim twee derde van de overvallers uit Nijmegen woont in aandachtswijken. De meest problematische leefdoelgebieden voor de overvallers zijn het gezin, opleiding, financiën en vrije tijd en vrienden.

De meeste overvallers hebben geen grote problemen wat betreft huisvesting en wonen. Op minderjarige leeftijd worden hieromtrent meer problemen gesignaleerd. Te denken valt aan gebroken gezinnen, contacten van de gezinnen met hulpverleningsinstanties en wisselingen van woonsituatie door gedragsproblemen van de overvallers en/of slechte gezinsrelaties. Onder de gezinsleden spelen verschillende problemen in wisselende samenstelling. Met name afwezigheid van de primaire opvoeders, verwaarlozing, drugsgebruik, financiële problematiek, criminaliteit onder gezinsleden en huiselijk geweld vallen op.

Een van de duidelijkste probleemgebieden voor de overvallers is opleiding en werk. Met name op de middelbare school wordt bij een groot deel van de overvallers aanzienlijke problematiek beschreven. Veel van de overvallers zijn laag opgeleid. Er is in veel gevallen sprake van wisselingen van school wegens leerproblemen en/of gedragsproblemen. Daarnaast wordt schooluitval geconstateerd en valt het op dat weinig overvallers structureel werk hebben. Als zij al een werkbetrekking hebben, zijn het vaak wisselende baantjes via het uitzendbureau. Op het gebied van financiën worden ook relatief veel problemen geconstateerd, vooral bij de meerderjarigen. Bijna de helft van de overvallers uit de dossiers heeft schulden van verschillende aard en omvang. Van een aantal overvallers is dat niet bekend.

Voor zover bekend, hebben de meeste overvallers omgang met een criminele vriendenkring en bijna twee derde heeft geen structurele dagbesteding. Van de 23 overvallers uit Nijmegen onder de 24 jaar komen er acht voor op de shortlist van de politie. In totaal zitten drie overvallers in meer dan één jeugdgroep. Minimaal de helft van de overvallers heeft

problemen met drugs. Alcoholproblematiek speelt daarnaast ook een rol in het leven van de overvallers, echter in mindere mate dan drugs. We vinden geen informatie waaruit blijkt dat de overvallers gokverslaafd zijn.

Meer dan de helft van de overvallers waarvan de dossiers zijn bestudeerd, is zwakbegaafd of verstandelijk beperkt (IQ<85). Op het gebied van emotioneel welzijn (RISc) worden in de meeste gevallen geen problemen geconstateerd. Op het gebied van psychische en persoonlijkheidsstoornissen worden echter wel de nodige problemen geconstateerd. Sommige overvallers hebben een diagnose of trekken van een stoornis, wanneer zij onderzocht zijn door een psycholoog en/of psychiater. Bij de meerderjarige overvallers gaat het met name om persoonlijkheidsstoornissen (antisociaal, narcistische en borderline kenmerken, ADHD) en een enkeling heeft een diagnose voor cannabisafhankelijkheid in combinatie met depressie. Met name de minderjarigen vallen hier op. Alle psychiatrisch onderzochte minderjarigen (6) hebben stoornissen op As-I, in de meeste geval meerdere stoornissen. Voor zover bekend uit de RISc-rapportages spelen daarnaast aanzienlijke problemen in cognitieve patronen, gedrag en sociale dan wel probleemoplossende vaardigheden. Voor zover bekend, is meer dan de helft van de overvallers een hooggemiddeld tot hoog recidiverisico toegekend. Opvallend is hier een overvaller met een groot aantal antecedenten, van wie het recidiverisico als laag is aangemerkt.

Alle 36 bij de politie bekende overvallers hebben politieke antecedenten, voor alle overvallers samen zijn dit er ruim 250. Daarnaast hebben zij gezamenlijk bijna 900 incidentregistraties in BVH, waarin bijvoorbeeld ook overlast en betrokkenheid bij feiten geregistreerd wordt. Gemiddeld zijn de overvallers vijftien jaar ten tijde van hun eerste politiecontact en duurt hun criminele carrière zes jaar. Vijf overvallers zijn verantwoordelijk voor ruim een derde van het totaal aantal antecedenten.

Opvallend is dat de meeste overvallers als startdelict een fors delict kennen; bij ongeveer de helft van de overvallers heeft het eerste delict een geweldscomponent. Bovendien gaat het bij ruim de helft van alle antecedenten om geweldsdelicten (inclusief diefstallen met geweld en afpersing) vergeleken met nog geen derde vermogensdelicten. Voor vier overvallers is een overval het 'instapdelict', dat wil zeggen dat zij de huidige of een eerdere overval als eerste politieregistratie hebben. Gekeken naar een klein groepje minderjarige overvallers met meerdere antecedenten blijkt dat aan de overvallen uiteenlopende, veelal lichtere strafbare feiten en incidentregistraties vooraf gaan. Er is geen duidelijk patroon te ontdekken in de vorm van een opbouw naar een overvaldelict.

In grote lijnen is er een verschil te zien in de contacten met de instanties tussen de minder- en meerderjarigen. De eerstgenoemde groep heeft over het algemeen meer contacten met instanties en krijgt vaker zowel voorwaardelijke als onvoorwaardelijke straffen opgelegd. Vooral opvallend hierbij zijn de grote verschillen in contacten met de reclassering en de oplegging van voorwaardelijke straffen. Een derde van de onderzochte groep heeft op min-

derjarige leeftijd in jeugddetentie gezeten (vanwege drugserelateerde feiten, diefstal al dan niet met geweld en ernstige geweldsdelicten).

Zes van de Nijmeegse overvallers onder de 24 jaar zijn in het Veiligheidshuis besproken in het Justitieel Overleg Risicjongeren (JOR). Vijf daarvan komen ook voor op de shortlist van de politie en twee daarvan zijn bekend bij de wijkteams, die zich richten op de aanpak van multiprobleemhuishoudens.

Een derde van de overvallers valt in het totaalbeeld op als multiprobleemovervallers. Van hen zijn er drie minderjarig. De multiprobleemovervallers blijken verantwoordelijk voor bijna een derde van het totaal aantal antecedenten van alle 36 bekende overvallers.

Zij plegen relatief nog meer geweldsdelicten dan de totale groep bekende overvallers. Drie van hen zijn met meer dan vijftien antecedenten toonaangevend in de politieregistraties. Eveneens hebben drie van de zeven vóór de overval waarmee ze tot de onderzoekspopulatie behoren al een of meerdere overvallen gepleegd.⁵⁴

De groep multiprobleemovervallers is niet als zodanig onder de aandacht bij de instanties. Daarnaast laten de bevindingen zien dat de informatie over de overvallers versnipperd aanwezig is bij de verschillende instanties. Er is geen goed totaalbeeld van de problematiek bij de instanties.

Noten

1. Van alle minderjarige verdachten hebben we strafdossiers kunnen bestuderen.
2. We spreken in dit hoofdstuk ook van 'betrokkene' omdat we ons onder meer baseren op pro Justitia rapportages waarin wordt gesproken over de overvaller in termen van betrokkene.
3. Biezen, Wolfskuil, Heseveld, Neerbosch-Oost, Willemskwartier, Kolpingbuurt, Hatert, Tolhuis 52e-78e straat, Zwanenveld, Meijhorst, Aldenhof, Malvert, Zellersacker, Voorstenkamp, Gildekamp en Leuvenbroek.
4. 19 van 29 Nijmeegse overvallers.
5. Voor ieder item is in een handleiding uitgewerkt wanneer welke categorie gescoord moet worden (zie bijlage). Het oordeel daarvan is tot stand gekomen aan de hand van de kwalificaties van de rapporteurs van de reclassering, Raad voor de Kinderbescherming, verslavingszorg en/of andere instanties, zoals opgenomen in de strafdossiers. In het geval onvoldoende informatie over de woonsituatie aanwezig was in de dossiers om de woonsituatie te kwalificeren, is 'onbekend' gescoord. Dit laatste bleek voor vijf verdachten het geval.
6. Dertien van de 22 overvallers.
7. Acht van de negen minderjarigen.
8. Het was geen subitem onder 'problematische gezinssituatie, maar is los daarvan geteld.
9. Wanneer er als zodanig melding van de problematiek of van afwezigheid van de problematiek wordt gemaakt door de rapporteurs in de strafdossiers. In het geval dat een onderwerp helemaal niet besproken wordt in de dossiers en/of er onduidelijkheid over bestaat, wordt 'onbekend' gescoord.
10. 'Geen problematiek' is gescoord wanneer er duidelijk wordt aangegeven dat de problematiek niet

speelt, óf wanneer er wel over soortgelijke kenmerken binnen het gezin gerapporteerd wordt, maar het betreffende onderwerp niet als probleem genoemd wordt. Er wordt 'onbekend' gescoord als er helemaal geen gezinsinformatie beschikbaar is of wanneer de bevindingen niet duidelijk/tegenstrijdig zijn. In dat laatste geval kan het ook zijn dat er geen sprake is van problemen op dat betreffende domein.

11. Voorzichtigheid is aldus geboden bij de interpretatie van 'geen problematiek'. We weten alleen zeker wanneer het probleem wel aanwezig is. Dit cijfer vormt dan ook een ondergrens.
12. Ook hier geldt de leidraad dat wel wordt gesproken over andere kenmerken binnen het gezin en derhalve wordt aangenomen dat problematisch gokken geen rol speelt. Een voorbehoud is op zijn plaats.
13. Er is hier deels overlap met het onderdeel eerder in deze paragraaf, namelijk of de overvallers uit gebroken gezinnen komen. In dit item kan echter sprake zijn voor een periode van afwezigheid van een ouder vanwege andere redenen (bijvoorbeeld medisch) en het gaat er niet zozeer om of ouders gescheiden zijn.
14. Dit meldpunt richt zich op zorgwekkende zorgmijders. Iedereen die ambtshalve in aanraking komt met dit type cliënten kan dit doorgeven aan het meldpunt.
15. In beide gevallen staan de gezinnen bekend als multiprobleemhuishouden bij het wijkteam.
16. Het kan natuurlijk zijn dat er op die gebieden geen problemen spelen.
17. In de RiSc-analyses over de meerderjarige overvallers wordt tevens gekeken naar de relaties van de verdachte overvallers met partner, gezin en familie, voor het inschatten van het recidiverisico (Reclassering Nederland, 2010). Door de rapporteurs wordt bij de meerderjarige overvallers zes maal (60%) van de tien geen problematische c.q. criminogene factor aanwezig gesteld. Vier maal (40%) is de relatie met partner, gezin en familie wel criminogeen. De RiSc lijkt daarmee een onderschatting te geven van de aanwezige problemen, echter, de criteria voor een rapporteur om op de RiSc een criminogene factor aanwezig te stellen, zijn niet hetzelfde.
18. De doelgroep van het jongerenloket bestaat uit jongeren zonder startkwalificatie en/of werk. De doelstelling van het loket is om voortijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid in de regio Nijmegen te voorkomen en te bestrijden.
19. Zeven van de twaalf uit Nijmegen onder de negentien jaar zijn bekend bij Leerplicht.
20. Bij 70 procent van de meerderjarige overvallers uit de dossiers is in de RiSc een criminogene factor gescoord wat betreft opleiding, werk en leren. Ook werkeloosheid hangt in hoge mate samen met een grote(re) kans op recidive.
21. Negentien van de 29 overvallers uit Nijmegen.
22. In negentien van de 22 dossiers vinden we wel informatie terug over de werkbetrekking en de inkomsten van de overvallers.
23. Tien van de negentien overvallers (53%) van wie we hierover informatie hadden.
24. Van negentien overvallers is er voldoende dossierinformatie om hier uitspraken over te doen. Bij zestien van hen is er sprake van een negatief c.q. crimineel vrienden- en kennissennetwerk.
25. De RiSc-scores, zoals beschikbaar in tien dossiers, onderstrepen deze problematiek; de relatie met vrienden en kennissen wordt in zeven van de tien analyses als criminogeen aangemerkt.
26. In negentien dossiers vinden we informatie over de dagbesteding.
27. N=35; de enige vrouwelijke overvaller is buiten de analyses gelaten. Zij is niet meegenomen van-

wege haar relatief hoge leeftijd (44 jaar) en lage aantal antecedenten (geen antecedenten naast de overval).

28. Twee overvallers hebben naast de overval geen andere antecedenten.
29. Percentages zijn afgerond; derhalve kan in tabellen cumulatief sprake zijn van 99, 100 of 101 procent.
30. Hieronder valt ook diefstal met geweld of afpersing.
31. Het gaat hier om de leeftijd op het moment van het plegen van de overval.
32. Diefstal met geweld en afpersing zijn in dit geval als geweldsdelicten gescoord; deze staan bij de politie normaliter als vermogensdelict geregistreerd. In totaal zijn dit 47 antecedenten. Wanneer de classificatie van de politie aangehouden wordt, stijgt het percentage vermogensdelicten van 29 naar 47 procent. Het percentage geweldsdelicten daalt van 51 naar 32 procent.
33. N=35. De vrouwelijke verdachte die buiten beschouwing is gelaten, heeft vijf BVH-registraties, waaronder de overval. Er zijn behalve de overval geen processen-verbaal van deze feiten opge maakt als zijnde verdachte, mogelijk is zij slachtoffer of betrokkene bij deze incidenten. Bij BVH kan worden 'teruggekeken' tot en met 2005. Bij HKS geldt deze beperking niet.
34. Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat registraties van de politie betreft. In werkelijkheid kunnen de overvallers strafbare feiten hebben begaan die niet ter kennis zijn gekomen van de politie. Daarnaast hoeven de overvallers in juridische zin nog niet schuldig te zijn aan de geregistreerde feiten vanwege het ontbreken van eventuele uitspraken van de rechter.
35. Algemene registratie bedoeld voor bijvoorbeeld politieursurveillanten om op een bepaald persoon of situatie te letten.
36. Van de 36 overvallers staan er 22 (61%) voor hun achttiende jaar geregistreerd voor een of meer feiten.
37. Ter illustratie: er zijn vier overvallers in de totale groep overvallers voor wie de gewapende overval het eerste geregistreerde delict is. Dat kan ook een overval betreffen uit de periode voor 2009/2010.
38. De overvallers staan bovendien voor relatief weinig straatroven geregistreerd, namelijk vijf. Uitgezonderd een geval volgen de straatroven op de overvallen en niet andersom.
39. De maatregelen onder de achttien jaar hebben betrekking op de Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ), bij de meerderjarigen gaat het om ISD en TBS.
40. Dit betreft een vragenlijst aan de hand waarvan wijkagenten een scan kunnen maken van de jeugdgroepen in hun wijk en deze kunnen labelen. Op basis van informatie die de wijkagent verzamelt, kan worden bepaald welk label de groep krijgt en op welke wijze de groep aangepakt kan worden. De methodiek maakt een onderscheid in drie verschillende typen jeugdgroepen, hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen.
41. Eén van deze verdachten is de leider van deze criminele jeugdgroep.
42. Van negentien overvallers hebben we informatie over drankgebruik, van hen signaleren we bij bijna een derde problematiek (32%).
43. Op As-I vinden we met name klinische stoornissen, ofwel de 'grote psychiatrie'. Op As-II vinden we onder andere persoonlijkheidsstoornissen. De stoornissen van As-I komen vooral in episoden voor, terwijl die van As-II een min of meer permanente basis vormen.
44. In drie gevallen wordt een gedragsstoornis of oppositioneel opstandige gedragsstoornis vastge-

steld; in twee gevallen een aanpassingsstoornis met gemengde stoornis van emoties en gedrag; tweemaal wordt een ouder-kind relatieprobleem vastgesteld; eenmaal een reactieve hechtingsstoornis (geremd type); eenmaal PDD-NOS; en tot slot eenmaal een angstige en depressieve stemming.

45. Acht van de tien RISC-analyses, van meerderjarige overvallers.
46. Wanneer we 'gokverslaving' buiten beschouwing laten, verandert dit aandeel enigszins. Dan scoort 40 procent problematisch en 60 procent niet problematisch.
47. Een overvaller hebben we daarbij buiten beschouwing gelaten, omdat over hem nauwelijks informatie beschikbaar was (deze verdachte was elf jaar ten tijde van het delict, wat zijn onbekendheid bij de instanties kan verklaren).
48. Eén overvaller is buiten beschouwing gelaten, omdat deze op 22 items 'onbekend' scoorde. Er waren te weinig gegevens aanwezig, waardoor er een vertekend beeld zou ontstaan.
49. Aan het andere uiterste heeft bijna een kwart (vijf overvallers) relatief weinig problemen. Bij hen is minimaal dertien keer afwezigheid van problemen gescoord op onderdelen en er is vaker afwezigheid van problemen dan aanwezigheid van problemen gescoord).
50. Bij dit wijkteam zijn vier verdachten (en hun gezin) van de totaal 36 overvallers onder de aandacht, waarvan twee verdachten uit de 22 onderzochte dossiers. Eén van hen heeft op basis van het dossieronderzoek relatief weinig probleemscores (valt in de laagste klasse), maar is wel minderjarig. De ander behoort tot de middenmoot. De bij het wijkteam aangemerkte gezinnen hebben in de meeste gevallen als opmerking dat er meer overlastgevende kinderen in het gezin zijn.
51. Onder hen bevinden zich drie van de toonaangevende overvallers, met meer dan vijftien antecedenten, zoals eerder beschreven in paragraaf 4.7.
52. Bij de classificatie zijn vermogensdelicten met een geweldscomponent als een geweldsdelict gescoord.
53. Hieronder valt ook diefstal met geweld of afpersing.
54. Hieronder vallen ook straatroof en afpersing.

6 Conclusies

In 2009 en 2010 zijn er in Nijmegen 113 overvallen gepleegd. Dat betekent een stijging ten opzichte van de jaren ervoor. Ook landelijk is er over een lange periode bezien sprake van een constante stijging van het aantal overvallen; vanaf 2007 is daarin een piek waar te nemen. De oorzaken van de toename zijn niet duidelijk (Rovers et al., 2010).

6.1 Overvallen

Om meer zicht te krijgen op de kenmerken van de gepleegde overvallen is systeem-informatie van de politie geanalyseerd en zijn vijftien dossiers van de 28 opgeloste overvallen bestudeerd. Het betreft derhalve een select deel van het totaal aantal overvallen en is mogelijk niet representatief voor de rest van de overvallen in Nijmegen (zie verderop).

In vergelijking met 2009 neemt in 2010 het aantal woning- en winkelovervallen in Nijmegen toe.¹ Overvallen op horecagelegenheden, zoals snackbars, zijn in 2009 en 2010 de meest voorkomende overvallen. Voor de onopgeloste zaken springen de horecagelegenheden er nog extra uit. De overvallen worden verspreid over Nijmegen gepleegd, met uitzondering van Oost waar minder overvallen worden gepleegd.

De meeste overvallen vinden plaats in de herfst, de pleegdagen zijn vooral de donderdagen en het dagdeel betreft met name de avond. Bij de onopgeloste zaken blijken de wintermaanden sterker vertegenwoordigd. Er lijkt sprake van een bepaalde relatie tussen overvalobject en pleegmoment (winkel overdag, horeca 's avonds). Dat kan worden verklaard door de (verhoogde) beschikbaarheid van de doelwitten en de (verlaagde) kans op ontdekking (zie ook Koppen en Jansen, 1999).

Het primaire doel van de meeste overvallers van de overval is het verkrijgen van geld. De buit varieert naar het type object; overvallen op pizzakoeriers leveren naar verhouding erg weinig op, woningovervallen kunnen oplopen tot enkele duizenden euro's. Voor een deel speelt de schuldenproblematiek van sommige overvallers een rol. Bij delicten met meer dan

een overvaller moet ook het groepsdynamische aspect in aanmerking worden genomen (geen nee durven zeggen, voor de kick meedoen etc).

In ongeveer twee derde van de overvallen gaat het om twee of meer personen. Zij kennen elkaar omdat ze in dezelfde buurt wonen of naar dezelfde coffeeshop gaan.

Twee derde van de overvallers is jonger dan 25 jaar. Er lijkt een verband tussen leeftijd en overvalobject; de jongere overvallers kiezen vooral horecagelegenheden en de oudere bijvoorbeeld taxichauffeurs en woningen.

Behoudens een enkele uitzondering zijn de overvallen geen impulsdelicten; er gaat vrijwel altijd een periode van planning en voorbereiding aan vooraf. De overvallers zorgen in de meeste gevallen voor gezichtsbedekking en wapens. Sommigen verkennen de te overvallen objecten van tevoren. Hieruit moet niet direct een grote mate van professionaliteit worden afgeleid. De uitvoering van de opgeloste misdrijven lijkt vaak niet goed te zijn doordacht (auto van vriendin gebruiken, telefoon van moeder, geen handschoenen).

De slachtoffers en overvallers kennen elkaar in de meeste gevallen niet. De slachtoffers zijn willekeurig, in die zin dat zij "toevallig" op dat moment in de winkel werken, die wordt overvallen. In uitzonderingsgevallen kennen overvaller en slachtoffer elkaar wel, in elk geval van gezicht. De beroving vindt in de woning van de overvaller of het slachtoffer plaats en er worden naar verhouding grote bedragen buit gemaakt. In hoeverre dergelijke zaken zich afspelen binnen een bredere criminele context is niet op te maken uit de dossiers, maar wordt wel vermoed door de politie.

In de meeste gevallen passen de overvallers geen of weinig fysiek geweld toe (dit terwijl ze wel geweldsantecedenten hebben). Dreiging met een wapen is vaak voldoende om de slachtoffers te dwingen om de buit te geven. Enkele slachtoffers lopen licht fysiek letsel op. De impact van de bedreiging met een wapen moet echter niet worden onderschat: voor slachtoffers kan dat zeer traumatisch zijn.

In een beperkt deel van de overvallen (8%) wordt excessief geweld gebruikt. Met name bij woningovervallen lijkt dit van toepassing. Het geweld gaat bij deze overvallen verder dan noodzakelijk om de buit te verkrijgen; het delict lijkt ook een uiting van agressie. In een aantal van deze gevallen is het slachtoffer bovendien dermate oud dat de overvallers geen weerstand hoeven verwachten.

Het (voorlopige) oplossingspercentage van de overvallen is 25 procent (een aantal zaken is overigens nog in behandeling bij de politie). Dit is vergelijkbaar met het landelijke beeld. Opgeloste overvallen die in Nijmegen het meest voorkomen, zijn overvallen op winkels en pizzakoeriers. Naast de inspanningen van de politie (buurt- en sporenonderzoek, observatie, surveilleren et cetera) lijken oplettende en doortastende getuigen en slachtoffers een belangrijke bijdrage te hebben geleverd aan de oplossing van de zaak. De indruk op basis

van de bestudeerde, opgeloste zaken is verder dat de overvallers niet altijd "professioneel" ogen in termen van gebrekkige voorbereiding en uitvoering van de overval. Het kost relatief weinig moeite om ze op te sporen en aan te houden.

In totaal zijn 51 van de 113 overvallen niet opgelost (45%).² Op diverse onderdelen zoals het aantal overvallers en overvallen op bepaalde objecten zijn de onopgeloste zaken te vergelijken met de opgeloste zaken. Tot de onopgeloste zaken behoren vooral de overvallen op horecagelegenheden. De overvallers zijn tot de jongere leeftijdscategorie te rekenen en zijn vaker getint/donker.

De overvallers van de onopgeloste zaken lijken professioneler dan de overvallers van de opgeloste zaken. Hierop wijzen verschillende bevindingen. Er is vaker sprake van een taakverdeling tussen de overvallers, zij maken meer gebruik van gezichtsbedekking en minder van een mes. In hoeverre de overvallers ook beter hun delict hebben voorbereid, is niet vast te stellen. Er zijn wel enkele indicaties die daarop wijzen, of in elk geval duidelijk maken dat de overvallers bekend zijn met de situatie in en rondom het overvalobject. Het professionele(re) karakter van deze overvallers gekoppeld aan hun jongere leeftijd kan worden opgevat als een ernstig signaal.

De professionaliteit van de overvallers is vermoedelijk een van de oorzaken waarom de zaken niet zijn opgelost. Daarnaast speelt het verrassingselement zeker een rol. De slachtoffers worden ineens geconfronteerd met gewapende overvallers die op dreigende en intimiderende wijze duidelijk maken dat zij geld willen. Er is voor de rest weinig tot geen interactie met de slachtoffers. De overvallers lopen vervolgens naar buiten en verdwijnen. De politie heeft in deze gevallen weinig andere aanknopingspunten dan de korte verklaringen van de slachtoffers. Hierbij speelt mogelijk ook het tijdstip een rol, namelijk de avond- en nachturen waarop er ook minder getuigen zullen zijn dan overdag. Deze daders maken weinig gebruik van vluchtmiddelen. Het is niet duidelijk of dit komt omdat er weinig getuigen zijn die de politie daarop hadden kunnen wijzen of dat ze daadwerkelijk vaker te voet de plaats van het delict verlaten. In dat laatste geval kan worden verwacht dat de overvallers uit dezelfde buurt afkomstig zijn.

6.2 Overvallers

In totaal zijn er in de 28 opgeloste overvallen 36 overvallers aangehouden door de politie. Van 22 van hen zijn dossiers bestudeerd. Een voorbehoud moet gemaakt worden bij de volledigheid van de gegevens en de generaliseerbaarheid van de bevindingen. Over de meerderjarige overvallers zijn meer gegevensbronnen, zoals de RISC, in de dossiers opgenomen. Op een aantal onderwerpen, zoals drugsgebruik, financiële problematiek en antecedenten van gezinsleden bieden de dossiers weinig aanknopingspunten. Dat betekent niet automatisch dat er geen problemen zijn, het kan ook zijn dat de rapporteurs in kwestie hier geen zicht op hebben gekregen. Daarnaast hoeven de kenmerken en achtergronden van de bekende overvallers niet representatief te zijn voor alle overvallers in Nijmegen. Er is aanleiding om te veronderstellen dat dat niet het geval is (zie hiervoor). Hiermee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten.

De overvallers zijn bijna allemaal man. De gemiddelde leeftijd is 21 jaar. Dit komt nagenoeg overeen met de geschatte leeftijd op basis van de signaleringen. Negen overvallers zijn minderjarig. Meer dan de helft van de overvallers is van niet-westerse afkomst. Opvallend is dat de ouders in een aantal gevallen om politieke redenen uit het geboorteland gevlucht zijn. Twee derde van de Nijmeegse overvallers woont in aandachtswijken (zie blauwe stippen op de kaart in bijlage 2).

De meest problematische leefdoelgebieden voor de overvallers zijn het gezin, opleiding, financiën en vrije tijd en vrienden. Daarnaast worden er problemen aangetroffen op het gebied van psychopathologie (psychische stoornissen) bij de onderzochte overvallers.

Op minderjarige leeftijd kent een aanzienlijk deel van de overvallers een onstabiele woonsituatie. Illustratief is dat ruim driekwart uit een gebroken gezin komt en binnen deze gezinnen spelen problemen zoals middelenmisbruik, financiële problematiek, criminaliteit en verwaarlozing. Vanuit deze al moeilijke achtergrond komen de overvallers vaak op jonge leeftijd terecht in jeugddetentie en/of een internaat. Zij hebben vaak dan ook niet de kans gehad om een goede relatie op te bouwen met gezinsleden. Hoewel zij zelf vaak aangeven dat de band met hun familieleden goed is, blijkt uit de casuïstiek dat dit in het merendeel van de gevallen niet zo is. Er is sprake van een gebrekkige binding. De overige problemen stapelen zich vervolgens op.

Op het gebied van school en werk gaat het de overvallers niet goed af. De meesten hebben een lagere opleiding gevolgd; meer dan de helft wordt aangemerkt als zwakbegaafd. De schoolperiode wordt gekleurd door verzuim, veel wisselingen van scholen en voortijdig schoolverlaten. Dit heeft zijn weerslag op het toetreden tot de arbeidsmarkt. Het opleidingsprofiel van de overvallers vormt waarschijnlijk al een belemmering voor het vinden van een baan, maar ook wanneer zij hierbij hulp ontvangen vanuit een arbeidtoeleidingstraject is het succesgehalte laag. De meesten hebben geen baan of hebben wat losse baantjes. Slechts een minderheid heeft een zinvolle dagbesteding in de zin van werk, opleiding of andere activiteiten zoals sport. Het overgrote deel van de overvallers voelt zich aangetrokken tot een criminele of antisociale vrienden- en kennissenkring. De helft gebruikt drugs, wat hun kansen op een positieve ommekeer verder inperkt en wanneer zij meerderjarig zijn, lijden zij veelal aan (trekken van) een persoonlijkheidsstoornis. Kortom: een gebrek aan structuur en stabiliteit en gebrekkige persoonsontwikkeling tekent de vroege en adolescentische levensloop van de overvallers.

Met het complete beeld van deze ontwikkelingsachtergronden lijkt het geen verrassing dat zich bij deze personen een criminele carrière heeft ontwikkeld. Deze komt tot uiting in de beschreven contacten met politie en justitie. De bij de politie bekende overvallers hebben samen ruim 250 antecedenten in HKS en bijna 900 incidentregistraties in BVH. Een relatief klein aantal overvallers is verantwoordelijk voor ruim een derde van het totaal aantal antecedenten. Er is in de criminele carrière geen duidelijke lijn te ontdekken in de vorm van een opbouw naar een overvaldelict. Voor vier overvallers is een overval het 'instap-

delict'. De overvallers plegen opvallend veel geweldsdelicten; ruim de helft van alle HKS-antecedenten betreft geweldsdelicten (inclusief diefstallen met geweld en afpersing). Wat betreft het motief voor de overval is het raadzaam om naast de geldelijke opbrengst ook het gewelddadige karakter van dit antecedentenprofiel in ogenschouw te nemen. Het geldelijke gewin is niet voldoende om een overval te verklaren, bij deze groep speelt mogelijk ook hun problematische achtergrond en bredere antisociale gedragspatroon een rol.

De minderjarigen vormen in verschillende opzichten een groep die bijzondere aandacht vraagt. Zij vallen op wanneer we kijken naar het totaal aan verschillende problemen, stoornissen en delicten. Een aantal minderjarigen gebruikt dagelijks en/of in ernstige mate drugs of alcohol en alle onderzochte minderjarigen hebben psychiatrische stoornissen op As-I, in de meeste geval zelfs meerdere stoornissen. Bovendien zijn het aantal en de aard van de antecedenten zorgwekkend. Bijzonder zorgelijk is dat de overvallers erg jong zijn wanneer zij voor het eerst met de politie in aanraking komen als verdachte; gemiddeld zijn ze vijftien jaar ten tijde van hun eerste proces-verbaal, een derde is dertien jaar of jonger. Bovendien is bij ongeveer de helft het eerste delict ook een geweldsdelict. Ongeveer een derde van de overvallers uit de dossiers heeft op minderjarige leeftijd reclasseringscontact met voorwaardelijke gevangenisstraf en eenzelfde groep heeft op minderjarige leeftijd in jeugd detentie gezeten.

6.3 Tot slot

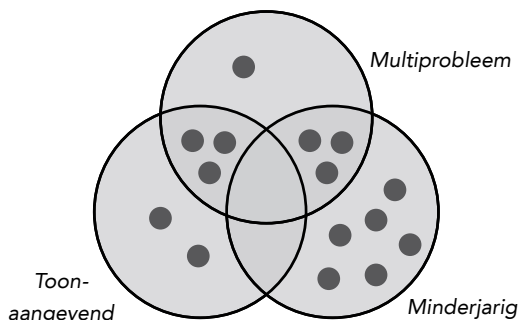
Er zijn drie subgroepen overvallers (aandachtsgroepen) die zijn te onderscheiden en die nadere aandacht vragen van de instanties.

1. Allereerst zijn er vijf toonaangevende overvallers, die meer dan vijftien antecedenten hebben.³ Zij plegen voornamelijk geweldsdelicten en relatief meer geweldsdelicten dan de totale groep overvallers.
2. De tweede subgroep wordt gevormd door de negen minderjarige overvallers. Hoewel een derde van de minderjarigen relatief veel problemen kent en hun delictgeschiedenis verontrustend genoemd kan worden, zijn zij niet allemaal bekend bij de instanties.
3. De derde groep betreft zeven personen die in het totaalbeeld opvallen als multiprobleemovervallers. Zij scoren op de verschillende leefgebieden opvallend problematischer dan de rest van de overvallers.⁴ Van hen zijn er drie minderjarig. Deze kleine groep overvallers blijkt verantwoordelijk voor bijna een derde van het totaal aantal antecedenten van alle 36 bekende overvallers. Zij plegen, net als de toonaangevende subjecten, relatief meer geweldsdelicten dan de totale groep bekende overvallers en drie van hen hebben al een of meerdere overvallen gepleegd. De multiprobleemovervallers starten gemiddeld jonger met hun criminele carrière en bovendien met een fors startdelict.

In totaal zijn er vijftien overvallers die in minimaal één van de drie aandachtsgroepen vallen.⁵ Er is overlap van de multiprobleemovervallers met de toonaangevende subjecten en de minderjarigen (zie figuur 6.1).

Figuur 6.1 - Overlap drie aandachtsgroepen

De figuur laat zien dat er twee gebieden van overlap zijn. Drie van de multiprobleemovervallers vallen met meer dan vijftien antecedenten ook in de toonaangevende groep en drie van de multiprobleemovervallers zijn minderjarig. Er zijn geen toonaangevende minderjarige overvallers. Dit kan mede verklaard worden doordat zij vanwege hun jonge leeftijd onvoldoende tijd gehad hebben om een criminele carrière van meer dan vijftien antecedenten op te bouwen. Er ontstaan zo twee kleine overlapgebieden met in totaal zes overvallers, waarop de veiligheids- en zorginstanties zich als eerste zouden moeten richten: vanwege hun zeer problematische achtergrond in combinatie met ofwel een ernstig criminaliteitspatroon ofwel minderjarige leeftijd. Vervolgens kan nader ingezoomd worden op de andere verdachten binnen de aandachtsgroepen.

Uit dit onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen blijkt tot slot dat de instanties in verschillende gevallen onvoldoende zicht hebben op de achterliggende problematiek van de overvallers. Er kan wellicht worden gesproken van een onzichtbare probleemgroep. Zo blijkt opleiding het grootste probleemgebied voor de overvallers. Toch zijn slechts weinig overvallers bekend bij Leerplicht. Daarnaast is het opvallend dat de instanties weinig zicht hebben op de woonsituatie van de overvallers en de situatie binnen het gezin zoals de financiële situatie, middelenmisbruik en criminaliteit onder gezinsleden. Van de multiprobleemgroep is slechts één overvaller bekend bij het Veiligheidshuis. Geen van de multiprobleemovervallers is bekend bij het wijkteam voor de aanpak van multiprobleemhuishoudens. Juist omdat de multiprobleemovervallers als zodanig niet bekend zijn en zij een bijzondere plaats innemen in de totale groep overvallers, zijn zij interessant voor de instanties om nader in beeld te brengen. De oorzaak van de relatieve onzichtbaarheid van de probleemgroep is er wellicht in gelegen dat de informatie over de verdachten versnipperd aanwezig is bij de verschillende relevante instanties. Wanneer deze informatie wordt gebundeld en geanalyseerd, ontstaat zicht op wie de meer problematische subjecten zijn. Het Veiligheidshuis is het aangewezen knooppunt om de versnipperde informatie samen te brengen en te veredelen.

Noten

1. Rovers et al. (2010) maken een voorbehoud bij de zogenoemde sterke stijgingen van overvallen in bepaalde regio's: hoe kleiner de aantallen (overvallen), des te groter de trendmatige fluctuaties.
2. Rond de 30 procent van de gepleegde overvallen is ten tijde van dit onderzoek nog in behandeling bij de politie.
3. Voor de goede orde: het aantal van minimaal vijftien antecedenten is arbitrair; een ander gekozen minimum aantal leidt uiteraard tot andere aantallen overvallers die hieraan voldoen.
4. De vijf toonaangevende subjecten zijn geselecteerd uit de totale groep overvallers van 36 personen, op basis van het aantal antecedenten in HKS (meer dan 15). Niet alle toonaangevende subjecten vallen binnen het dossieronderzoek. Van één toonaangevend subject weten we niet wat het aantal probleemscores is.

Literatuur

Hazelwood, R., & A.W. Burgess (2001). *Practical aspects of rape investigation: A multidisciplinary approach* (3rd ed.). Boca Raton, FL: CRC Press.

Koppen, P. & R. Jansen (1999). The time to rob; variations in time of number of commercial robberies. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 36, 7-29.

Loeber, R. (1998). Ontwikkelingspaden en risicopatronen voor ernstige jeugddelinquentie en hun relevante interventies: nooit te vroeg en nooit te laat. In: W. Koops & W. slot (Red.), *Van lastig tot misdadig* (pp. 16-33). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ & Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering (2010). *Handleiding RISc versie 3. Deel 1: Basisdiagnostiek, verdiepingsdiagnostiek en integrale conclusie*. Utrecht: RN / SVG / LdH.

Rovers, B., M. Bruinsma, M. Jacobs, M. Jans, H. Moors, M. Siesling & C. Fijnaut, (2010). *Overvallen in Nederland. Een fenomeenanalyse en evaluatie van de aanpak*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Bijlage 1: Analyseformat Overvallen en overvallers

Naam onderzoeker:
Datum scoren : dd-mm-jjjj
Zaakaanduiding: <i>achterna(a)m(en) dader(s)</i>

ALGEMENE INDRUKKEN DOSSIERS - <i>Evt bijzonderheden dossierinhoud</i>
...

INHOUD

- A. Delictkenmerken: *overkoepelend (beide daders)*
- B. Persoonskenmerken dader 1
- C. Persoonskenmerken dader 2 (*indien van toepassing*)

Items in rood: alleen in te vullen als er geen RISC-verslag aanwezig is

A. DELICTKENMERKEN

1. OMSCHRIJVING DELICTEN

Datum overval:

Tijdstip overval:

Aanloop tot het indexdelict - <i>Beschrijving van de aanloop tot de overval</i>
...

Beschrijving delict (chronologisch) - <i>Overzicht feiten/data, wat heeft zich precies afgespeeld</i>
...

2. KENMERKEN EN RELATIE PLEGERS

Naam hoofddader / dader 1: .....

Naam medepleger / dader 2: .....

Etniciteit / signalement daders (*evt opvallende uiterlijke kenmerken*)

- Dader 1:
- Dader 2:

Leeftijd t.t.v. overval   **minderjarig (<18)**   **meerderjarig (=>18)**   **Leeftijd**

- Dader 1:   0   0   .....
- Dader 2:   0   0   .....

Relatie mededaders - (Hoe kennen daders elkaar, hoe lang, ..)
...

Taakverdeling tussen daders - Beschrijving van de taakverdeling bij de uitvoering van de overval
...

Leider/volger - Omschrijving
...

3. KENMERKEN SLACHTOFFER / BUIT

Kenmerken slachtoffers:

So1   0 Ondernemer/bedrijf   0 Particulier
So2   0 Ondernemer/bedrijf   0 Particulier

Sekse so1:   0 Man   0 Vrouw
Sekse so2:   0 Man   0 Vrouw

Leeftijd so1: ...

Leeftijd so2: ...

Overig kenmerken slachtoffers (bv kwetsbaarheid als gevolg van bijvoorbeeld middelengebruik etc.):
...

Relatie dader / slachtoffer - Omschrijving
...

Benaderingswijze, wijze van contact leggen met slachtoffer
ZIE HANDLEIDING - Beschrijving, evt onderscheid maken in a) Geweldbenadering ('blitz', direct overrompelen met veel geweld); b) Verrassingsbenadering; c) Sociale vaardigheids/smoes benadering
...

Buit - Omschrijving
...

4. KENMERKEN PLAATS DELICT

Plaats delict overval (meerdere antw mogelijk, bijv meerdere locaties/verplaatsing)

Binnen/buiten:	0 Buiten	0 Binnen (besloten gebouw)	
Voertuig:	0 Voertuig privé	0 Openbaar vervoer	0 n.v.t.
Type omgeving:	0 Openbare ruimte en gebouwen	0 Bedrijf(somgeving)/winkel	0 Woonomgeving / woonwijk

Object PD (bv woonhuis, pizzakoerier, juwelier, straat, ..)

Geografisch profiel – Adressen PD, daders, adres/gelegenheid van waaruit dader(s) vertrok(ken) naar PD. Hoe liggen deze plaatsen t.o.v. elkaar? Adressen worden in analyse weergegeven in een plot.

Adres PD:	
Adres dader 1:	
Adres dader 2:	
Vertrekadres/-plaats naar PD (indien bekend):	
Toelichting geografisch:	

	Wijze van toegang verschaffing (meerdere antwoorden mogelijk)	Toelichting
0	Vrij toegankelijk	
0	Door slachtoffer binnengelaten	
0	Door derden binnengelaten	
0	Dader woonde/werkte in gebouw	
0	Sleutel	
0	Met geweld binnen gedrongen (incl inbraak)	
0	Door onbeveiligde deur of raam	

Gebruik vervoermiddel / vluchtmiddel - Beschrijving vervoermiddel(en) en wijze van gebruik

--

5. MOTIEF EN MATE VAN PLANNING

Motief - En waaruit is dit af te leiden / afgeleid?

...

	Mate van planning	Beschrijving
0	Voorzorgsmaatregelen tegen herkenning	
0	Meenemen materialen tbv plegen overval (wapens, gereedschap,..)	
0	Slachtoffer planmatig in de val lokken / misleiden	
0	Vooraf oriënteren op slachtoffer/doelwit/omgeving	
0	Persoon op 'uitkijk', duidelijk afgesproken rolverdeling	
Toelichting anders:		
...		

6. MATE VAN DWANG EN GEWELDIGEBRUIK

Wapen(s) gebruikt - Beschrijving

...

Middelen om slachtoffer in bedwang te houden - (bv bindmiddelen, tape, blinddoek, ...)

...

(excessief) geweld gebruikt / bedreigd met geweld - Beschrijving

...

Taalgebruik dader(s) - Toon/spreekwijze, wat zei dader(s)

...

Letsel bij slachtoffer(s) - Beschrijving letsel; doktersbehandeling?

...

7. SITUATIONELE FACTOREN

Verdovende middelen in directe aanloop naar /ten tijde van delict

Dader 1	Toelichting
0 Harddrugs	
0 Softdrugs	
0 Alcohol	
Dader 2	Toelichting
0 Harddrugs	
0 Softdrugs	
0 Alcohol	

Andere situationele factoren:

...

8. AFRONDING ZAAK

Hoe is zaak tot een oplossing gekomen?

...

Houding t.o.v. indexdelict - *Evt per dader*

Dader 1	Toelichting
0 Bekennen/ontkennen	
0 Bagatelliseren	
0 Verantwoordelijkheid afschuiven	
Dader 2	Toelichting
0 Bekennen/ontkennen	
0 Bagatelliseren	
0 Verantwoordelijkheid afschuiven	

Straf / vonnis + datum:

Dader 1:

Dader 2:

B. PERSOONSKENMERKEN -

1. ALGEMENE GEGEVENS

Naam:.....

Geboortedatum: __ - __ - __   **M 0 V 0**

Etniciteit hoofddader:

2. WOONSITUATIE EN GEZIN

Broers/zussen

- Aantal broers: ...
- Aantal zussen: ...

Laatst bekende woonsituatie:

Bij beide biologische ouders	0
Bij vader	0
- Met partner	0
- Onbekend	0
Bij moeder	0
- Met partner	0
- Onbekend	0
Bij vrienden	0
Pleegouders	0
Zelfstandig	0
Met partner	0
Familie overig	0
ZVWOVP	0
Onbekend	0
Anders	0

Toelichting laatste woonsituatie: (bv anders dan bovenstaande; met of zonder broers/zussen, ...)

Problematische woonsituatie (Zie handleiding)	0 <i>Geen problematiek</i>	1 <i>Enigszins</i>	2 <i>Problematisch</i>
voor 18^e jaar	0	0	0
na 18^e jaar	0	0	0

Toelichting problematische woonsituatie:

Kwaliteit relatie met familie (Zie toelichting handleiding / Alleen invullen indien geen RISC)
0 (goed)   1 (enigszins problematisch) 2 (relatiebreuk)

Toelichting familierelatie:

Problematiek in het gezin		0	1	2
<i>ZIE HANDLEIDING TOELICHTING PER ITEM</i>		<i>Geen problematiek</i>	<i>(enigszins) Aanwezig</i>	<i>Zeer problematisch</i>
Alcoholmisbruik		0	0	0
Drugsmisbruik	<i>Softdrugs</i>	0	0	0
	<i>Harddrugs</i>	0	0	0
Problematisch gokken		0	0	0
Aanwezigheid/bereikbaarheid ouders		0	0	0
Mishandeling fysiek		0	0	0
Slachtoffer seksueel misbruik		0	0	0
Getuige van geweld in het gezin		0	0	0
Verwaarlozing		0	0	0
Criminaliteit ouders/gezinsleden		0	0	0
Cultuur/integratieproblemen		0	0	0
Financiële problematiek		0	0	0

Toelichting problematiek gezin:

3. CONTACTEN MET INSTANTIES

	<18	>18
Contacten (jeugd)reclassering(ITB)	0	0
Taakstraf/Leerstraf	0	0
Voorwaardelijke straf:	0	0
Detentie	0	0
PIJ oplegging	0	0
OTS/Uithuisplaatsing	0	0
Maatregel	0	0
Hulpverleningsinstanties	0	0

Toelichting contacten instanties:

Houding tov hulpverlening (ZIE TOELICHTING HANDLEIDING / Alleen invullen indien geen RISC)

0 (positief) 1 (enigszins negatief) 2 (negatief)

Toelichting houding t.o.v. hulpverlening:

Opmerkingen over uitvoering maatregel/straf/hulpverlening:

Delictgeschiedenis / antecedenten <i>Globale typering eerdere politiecontacten/antecedenten naar soort en aantallen. Bijzondere aandacht voor ernstige gewelddelicten, eerdere overvallen.</i>
Leeftijd eerste delict:
Typering antecedenten/politiecontacten:
Veroordeling & straffen:
Toelichting:

4. ONDERWIJS EN ARBEID EN FINANCIEN

Basisonderwijs

Afgerond 0

Problematiek basisschool <i>ZIE HANDLEIDING TOELICHTING PER ITEM</i>	0 <i>Geen problematiek</i>	1 <i>(enigszins) aanwezig</i>	2 <i>Zeer pro- blematisch</i>
Binding (<i>spijbelen, te laat komen, school verlaten</i>)	0	0	0
Agressie	0	0	0
<i>richting</i> 0 <i>Leeftijdgenoten</i>			
0 <i>Gezag</i>			
Cognitie (<i>leerachterstand, doubleren, wisselen school</i>)	0	0	0

Toelichting basisonderwijs:

Vervolgonderwijs

Afgerond 0

Volgt geen onderwijs 0

Volgt op dit moment 0 Speciaal Voortgezet Onderwijs (LWO)

0 VMBO

0 HAVO/VWO

Problematiek <u>vervolgonderwijs</u>		0	1	2
ZIE HANDLEIDING TOELICHTING PER ITEM		Geen pro- blematiek	(enigszins) aanwezig	Zeer pro- blematisch
Binding (spijbelen, te laat komen, school verlaten)		0	0	0
Agressie		0	0	0
richting	0 Leeftijdgenoten			
	0 Gezag			
Cognitie (leerachterstand, doubleren, wisselen school)		0	0	0

Toelichting vervolgonderwijs:

(Hoger) beroepsonderwijs/wetenschappelijk onderwijs

Afgerond 0
Geen vervolgonderwijs 0
Volgt op dit moment 0 MBO
0 HBO
0 WO

Problematiek <u>beroepsonderwijs</u>		0	1	2
ZIE HANDLEIDING TOELICHTING PER ITEM		Geen pro- blematiek	(enigszins) aanwezig	Zeer pro- blematisch
Binding (spijbelen, te laat komen, school verlaten)		0	0	0
Agressie		0	0	0
richting	0 Leeftijdgenoten			
	0 Gezag			
Cognitie (leerachterstand, doubleren, wisselen school)		0	0	0

Toelichting beroepsonderwijs / WO:

Arbeid

Heeft persoon een werkbetrekking? (kijk naar laatste aanwezige dossier)

- 0 Vaste baan nl. ....
- 0 Een of meerdere losse betrekkingen (bv. uitzendwerk, bijbaantjes), nl. ....
- 0 Geen enkele werkbetrekking

Arbeid & functioneren <i>ZIE HANDLEIDING TOELICHTING PER ITEM</i>	0 <i>Geen problematiek</i>	1 <i>(enigszins) aanwezig</i>	2 <i>Zeer pro- blematisch</i>
Binding (<i>verzuim, te laat komen</i>)	0	0	0
Omgang/gedrag op het werk	0	0	0
Prestatie	0	0	0

Toelichting arbeid & functioneren:

Financiën

Inkomsten

- 0 Inkomen uit arbeid € _____
- 0 Uitkering € _____
- 0 Geen inkomsten
- 0 Inkomsten uit crimineel gewin € _____
- 0 Zakgeld € _____
- 0 Anders, namelijk.....

Financiële situatie <i>ALLEEN INVULLEN INDIEN GEEN RISC</i>	0 <i>Geen problemen</i>	1 <i>Geringe fin. mogelijkheden</i>	2 <i>Financiële problematiek</i>
Financiële problematiek	0	0	0

Schulden

€ _____ Aard:.....(b.v. IB-lening, credit card schulden enz.)

Toelichting financiën:

5. VRIJE TIJD EN VRIENDEN

Oriëntatie op crimineel milieu	0	1	2
Dagbesteding	0	1	2
Woonomgeving	0	1	2

Toelichting vrije tijd/vrienden:

6. VERSLAVINGSPROBLEMATIEK: ALCOHOL, DRUGS EN GOKKEN

Alcohol	0	1	2
Drugs	0	1	2
Gokken	0	1	2

Toelichting verslaving:

7. PERSOONLIJKHEID & PSYCHOPATHOLOGIE: Gedrag, houding en denkpatronen >18<

ZIE HANDLEIDING / Alleen scoren indien geen RISC aanwezig.

Impulscontrole	0	1	2
Gewetensfuncties	0	1	2
Empathische emoties	0	1	2

Toelichting gedrag en denkpatronen:

IQ score	0	0	0
	<70	70-85	85>

Beschrijving IQ/cognitief functioneren:

OMSCHRIJVING PSYCHOPATHOLOGIE

Kindertijd, medicijngebruik, gezondheid, suïcidaal gedrag / pogingen, depressie, stoornissen/trekken etc

Ontwikkeling persoonlijkheidstrekken type B	0	1	2
--	---	---	---

Toelichting persoonlijkheidstrekken type B:

(I. Antisociale trekken; II. Borderline trekken; III. Narcistische trekken; IV. Theatrale trekken – zie handleiding)

...

Gediagnosticeerde As I problematiek: *primaire symptomatologie, (de 'psychiatrische ziekte') (een klinisch syndroom, ziektebeeld dat niet altijd aanwezig of geweest is, of voorbijgaand is, de zogenaamde acute pathologie)*

...

Gediagnosticeerde As II problematiek: *achterliggende persoonlijkheidsstoornissen (en de specifieke ontwikkelingsstoornissen, kenmerken die blijvend zijn) en zwakbegeerdheid.*

...

RISC-SCORES

RISC-items <i>criminogene factor</i>	Niet aanwezig	Aanwezig	In ernstige mate aanwezig
Huisvesting en wonen			
Toelichting:			
Opleiding, werk en leren			
Toelichting:			
Inkomen en omgaan geld, gokken -			
Toelichting:			
Relatie met partner, gezin & familie			
Toelichting:			
Relatie vrienden/kennissen			
Toelichting:			
Drugsgebruik			
Toelichting:			
Alcoholgebruik			
Toelichting:			
Emotioneel welzijn			
Toelichting:			
Denkpatronen, gedrag & vaardigheden			
Toelichting:			
Houding			
Toelichting:			
Inschatting recidiverisico reclas- ring:	<i>beschrijving</i>		

Toelichting RISC:

Algemene opmerkingen over persoon of dossier:

Bijlage 2: Locaties van de in 2009 en 2010 gepleegde overvallen (n=113)

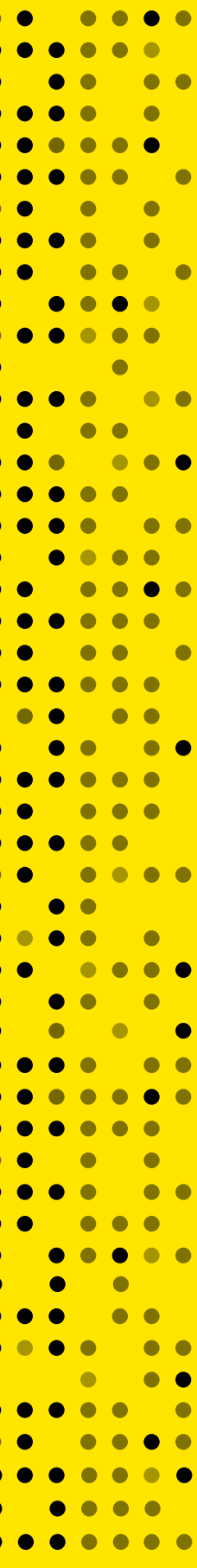

Bijlage 3: Vergelijking opgeloste, onopgeloste en lopende zaken

	Totaal		Opgelost		Niet opgelost		Lopend	
	n=113	%	n=28	%	n=51	%	n=34	%
Soort overval								
horeca	32	28%	6	21%	19	37%	7	21%
winkel	23	20%	8	29%	8	16%	7	21%
woning	21	19%	4	14%	9	18%	8	24%
taxichauffeur	9	8%	3	11%	5	10%	1	3%
bezorger	8	7%	5	18%	2	4%	1	3%
particulier waardevervoer	7	6%	0	0%	1	2%	6	18%
benzinstation	6	5%	2	7%	1	2%	3	9%
overig	7	6%	0	0%	6	12%	1	3%
In welk stadsdeel?								
Nijmegen-Centrum	13	12%	2	7%	6	12%	5	15%
Nijmegen-Oost	12	11%	4	14%	6	12%	2	6%
Nijmegen-Oud-West	9	8%	4	14%	3	6%	2	6%
Nijmegen-Nieuw-West	15	13%	4	14%	6	12%	5	15%
Nijmegen-Midden	13	12%	6	21%	5	10%	2	6%
Nijmegen-Zuid	15	13%	1	4%	6	12%	8	24%
Dukenburg	16	14%	3	11%	8	16%	5	15%
Lindenholt	17	15%	3	11%	10	20%	4	12%
Nijmegen-Noord	3	3%	1	4%	1	2%	1	3%
Daders								
1 dader	40	35%	10	36%	20	39%	10	29%
2 daders	43	38%	11	39%	19	37%	13	38%
3 of meer daders	30	27%	7	25%	12	24%	11	32%

gegevens uit signaleringen								
dader(s) betrokken van <18 jaar	17	15%	4	14%	5	10%	8	24%
< 18 jaar		25%		15%		25%		32%
18-24 jaar		41%		37%		56%		24%
25-34 jaar		32%		44%		17%		42%
35+		3%		4%		2%		3%
gemiddelde leeftijd	22 jr		23 jr		21 jr		23 jr	
dader(s) met blanke huidskleur betrokken	28	25%	12	43%	7	14%	9	26%
Noord-Afrikaanse dader(s) betrokken	25	22%	3	11%	14	27%	8	24%
Turkse dader(s) betrokken	11	10%	0	0%	7	14%	4	12%
Antilliaanse dader(s) betrokken	12	11%	2	7%	8	16%	2	6%
negroïde daders betrokken	7	6%	3	11%	2	4%	2	6%
getinte huidskleur		76%		74%		84%		68%
blanke huidskleur		24%		26%		16%		33%
Modus operandi								
taakverdeling tussen daders *	40	55%	10	56%	20	65%	10	42%
bivakmuts(en) gebruikt	49	43%	10	36%	28	55%	11	32%
wapen(s) gebruikt	92	81%	22	79%	43	84%	27	79%
vuurwapen(s) gebruikt	62	55%	14	50%	29	57%	19	56%
steekwapen(s) gebruikt	36	32%	12	43%	12	24%	12	35%
excessief geweld gebruikt	9	8%	1	4%	1	2%	7	21%
vluchtmiddel gebruikt (auto, fiets e.d.)	14	12%	6	21%	4	8%	4	12%
letsel bij slachtoffer(s)	15	13%	2	7%	3	6%	10	29%
buit	86	76%	21	75%	38	75%	27	79%
buitgemaakt geld-bedrag (mediaan)	€ 570		€ 550		€ 300		€ 1.000	
(*) percenteerbasis: aantal incidenten met 2 of meer daders.								

In opdracht van de gemeente Nijmegen heeft Bureau Beke een fenomeenonderzoek uitgevoerd naar overvallen die in 2009 en 2010 in Nijmegen zijn gepleegd. In totaal zijn 113 overvallen bestudeerd, waarvan de politie een kwart heeft opgelost. Uit het onderzoek komt naar voren dat onder andere winkeliers, particulieren, taxichauffeurs en pizzabezorgers het slachtoffer zijn van overvallen. De overvallers dreigen vaak met een wapen. Aan de overvallen gaat een zekere mate van voorbereiding vooraf, maar de uitvoering van de overval oogt niet altijd professioneel. De overvallen die de politie niet heeft kunnen oplossen, lijken professioneler te worden uitgevoerd. De overvallers zijn gemiddeld 21 jaar oud, hebben vaak een getinte huidskleur en groeien op in een problematische gezinssituatie. Naast overvallen plegen zij ook andere misdrijven en dan vooral geweldsdelicten. Een aantal overvallers is aan te merken als een zorgelijke groep vanwege een zeer problematische achtergrond in combinatie met ofwel een ernstig criminaliteitspatroon ofwel hun minderjarige leeftijd.